

KÖNYVTÁRI FIGYELŐ

Az Országos Könyvtárügyi
és Dokumentációs Tanács,
a
Könyvtártudományi és
Módszertani Központ
folyóirata

1971

3

KÖNYVTÁRI FIGYELŐ

**Az Országos Könyvtárügyi
és Dokumentációs Tanács,
a Könyvtártudományi
és Módszertani Központ
folyóirata**

17. ÉVFOLYAM

1971. 3. SZÁM

Szerkesztő bizottság: Arató Attila, Arató
Ferenc, Barabási Rezső főszerkesztő.
Dobos Piroska, Gallai Ervin,
Héberger Károly, Horváth Tibor,
Kertész Gyula, Kovács Máté, Láng Imre,
Lévai Tamásné, B. Nagy Ernő szerkesztő,
N. Rácz Aranka, Rejtő István,
Sebestyén Géza.

Szerkesztőség:

Budapest VIII., Múzeum utca 3.

Telefon: 134-000, 260. m.

Megjelenik negyedévenként.

Előfizetési díj: 60,- Ft.

Egyes szám ára: 15,- Ft.

Kiadja a Népművelési Propaganda Iroda.

Felelős kiadó: Nemes Iván igazgató.

Készült az NPI sokszorosító üzemében,
71-2804

Felelős vezető: Fehérvári Tibor.

Példányszám: 500.

Terjedelem: 9 A 5 iv.

A III. országos könyvtárügyi konferencia ajánlásairól (F.T.)	187
Regionális könyvtári ellátás - regionális kooperációs kör (B. NAGY Ernő)	190

A z I F L A é s a k ö n y v t á r o s - e g y e s ü l e t e k

Munkálatok az 1972. évi IFLA- és FID-rendezvényekkel kapcsolatban	200
Az IFLA a közművelődési könyvtári normatívákért	201
Könyvtáros-egyesületek és könyvtárszövetségek az NSzK-ban (MEZEI György)	202

T á j é k o z ó d á s

A társadalomtudományi irodalom kérdései a közművelődési könyvtárakban (VERSEGHY György)	209
A magyar nemzetiség közművelődési könyvtári ellátása Szlovákiában. Helyzetjelentés a komáromi járásból (FUTALA Tibor)	225
Az egyetemi könyvtár strukturájának korszerűsítése (David KASER)	230
Külföldi könyvtári tanulmányuti beszámolók bibliográfiája (összeállította ZSEMBERY Anikó); befejező közlemény	235

K ö n y v t á r k ö z i e g y ü t t m ű k ö d é s

A gyűjtőköri kooperáció hírei (KONDOR Imréné)	246
A könyvtárközi együttműködés két új dokumentuma (SÁRDY Péter)	248

S z e m l e

A könyv és könyvtár a magyar társadalom életében, 1849-től 1945-ig (ism. BÉNYEI Miklós)	251
Lenin könyvekről, könyvtárakról (ism. KÖVENDI Dénes)	253
Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár évkönyve (ism. ESZTERHÁS Zs. Ferenc)	254
Külföldi hírek	199, 208, 256

E számunk munkatársai: BÉNYEI Miklós (debreceni megyei könyvtár), ESZTERHÁS Zs. Ferenc (ÁKV Könyvtárellátó), FUTALA Tibor (MM Könyvtárosztály), David KASER (Cornell University könyvtára, USA), KONDOR Imréné (KMK), KÖVENDI Dénes (KMK), MEZEI György (győri megyei könyvtár), B. NAGY Ernő (MM Könyvtárosztály), SÁRDY Péter (KMK), VERSEGHY György (MM Könyvtárosztály), ZSEMBERY Anikó (OPKM).

A III. országos könyvtárügyi konferencia ajánlásairól

A konferencia közvetlen munkálatainak lezárását, tanulságainak első összegezését jelentik a Könyvtáros 1971. májusi számában olvasható Ajánlások. Ezen a helyen is szükségesnek tartjuk gondolatmenetük áttekintését, legfőbb mondanivalóik kiemelését. (A szerk.)

"A III. országos könyvtárügyi konferencia ajánlásai" kiindulásként leszögezik, hogy "a könyvtárak és a szakirodalmi tájékoztatási intézmények általában helyesen értékelték a társadalmi, gazdasági és kulturális változásokból adódó új szükségleteket, s szervezetüket, munkájukat igyekeztek ezekhez szabni". Ennek ellenére máig fennmaradtak a társadalmi szükségletek, az egyéni igények, a könyvtári és szakirodalmi tájékoztatási szolgáltatások és e szolgáltatások feltételei között kialakult különféle ellentmondások.

Az ellentmondások felszámolása feltételezi a könyvtári szolgálat és a szakirodalmi tájékoztatás fokozódó társadalmi szerepének elismerését és az ennek megfelelő fejlesztést. "Az általános iskolai oktatás mellett - hangsúlyozzák az ajánlások - a nyilvános általános és szakkönyvtárak egyre magasabb színvonalon nyújtott szolgáltatásai képezik azt a művelődési-tájékoztatási lehetőséget, amelynek igénybevételét az államnak minden állampolgár számára ingyenesen kell biztosítania. E szolgáltatások anyagi feltételeinek megteremtése olyan sürgető feladat, amelyet az állami erőforrások felosztásánál feltétlenül figyelembe kell venni." A rendszeren belül "megkülönböztetetten kell kielégíteni a munkásosztály, a jövőre felkészülő ifjúság, valamint a mában alkotó és jelentős kihatású társadalmi döntéseket hozó személyek igényeit".

Az intézmények vezetőinek és munkatársainak együttes kötelessége, "hogy a rendelkezésükre bocsátott anyagi és szellemi javakat a legjobban használják fel az igen változatos információs szükségletek igényévé fejlesztésére és kielégítésére. E követelménynek csak akkor tehetnek eleget, ha a marxizmus-leninizmus szilárd ideológiai alapjain állva, politikai elkötelezett-

séggel végzik munkájukat, állandóan fejlesztik szakmai ismereteiket, erősítik magukban a szolgálat készségét, s kellő szellemi rugalmassággal tartanak lépést az új és új igényekkel."

További követelmény a társadalom különböző szerveivel és intézményeivel való együttműködés és kooperáció a könyvtári és szakirodalmi tájékoztatási rendszeren belül, illetve a népgazdasági információs rendszerek és a könyvtárügy között. Ennek általános kibontakoztatása elől minden szervezeti, technikai és szemléleti akadályt el kell hárítani.

A megoldásra váró feladatok közül a konferencia záró dokumentuma azokat emeli ki, "amelyeknek végrehajtása vagy elmaradása döntően hat ki a könyvtári és szakirodalmi tájékoztatási rendszer egészének teljesítőképességére". Ezek a következők: a könyvtárosok és a tájékoztatók életkörülményeinek javítása; a képzés továbbfejlesztése; az állománygyarapítási keretek gyors növelése; kisgépesítés és a nagygépesítésre való felkészülés rövid távon, a nagygépesítés megkezdése középtávon; 15 éves beruházási tervjavaslat kidolgozása az országos és regionális szerepkörű könyvtárak rekonstrukciójára, illetve felépítésére; a külterületi ellátás, a vidék szakirodalmi ellátása és a társadalomtudományi dokumentáció hiányosságainak felszámolása; a központi szolgáltatások kibontakoztatása.

A dokumentum ezt követően a szakirányítás, az irányítók és a fenntartók teendőit fogalmazza meg. Felhívja az MM-et, hogy "ágazati felelősségéből következően intézkedjék az illetékességébe eső feladatok megoldására", ezen túl kezdeményezze és szorgalmazza a szükséges lépéseket. "A gazdasági és jogi konstrukcióknak megfelelő módszerekkel, illetve szabályozókkal irányítsa az ellátási rendszer működését." Fejlessze a kutatást, hasznosítsa intenzívebben az OKDT-ben és a szakmai egyesületekben rejlő lehetőségeket. Járjon el egy központi és önálló könyvtári alap létesítése érdekében. Fejlessze és szervezze a nemzetközi munkamegosztást és együttműködést, igazítsa a hazai ellátási rendszer munkáját a nemzetközi szabványokhoz. "A jelenlegi konferencia törekvéseinek összefoglalásaként, illetve a könyvtárügynek a társadalom fejlődésével összhangban történő fejlesztése érdekében terjesszen elő új könyvtári törvényt."

Fokozni kell az együttműködést az MM és az OMF, illetve a többi főhatóság között. "Azt a helyes elvet, amely minden vállalatot, intézményt felelősnek tekint a maga informáltságáért, feltétlenül ki kell egészíteni azzal az elvvel, hogy a főhatóságok irányító, ellenőrző és fejlesztő tevékenységének szerves része a könyvtári ellátás és a szakirodalmi tájékoztatás előmozdítása a hozzájuk tartozó terület számára." Ennek jegyében kell döntenie arról is, hogy az alapszolgáltatásokon túlmenő információs szolgáltatások áru jellegét mennyire célszerű érvényesíteni.

A felsőoktatási intézmények könyvtárai gyors és hatékony intézkedések nélkül nem tudják a kellő színvonalon ellátni sem anyaintézményüket, sem nyilvános könyvtári feladataikat.

A vállalatok és intézmények joga, "hogy a könyvtárnak az információs rendszerben való elhelyezkedését" rugalmasan, a helyi feltételekhez igazodva oldják meg, de lényeges az, hogy információs rendszerük "minden esetben alapozódjék - akár vállalaton belül, akár azon kívül - szakirodalmi bázisra is". A vállalatok a munkásság szakirodalmi ellátásának segítéséről sem feledkezhetnek meg.

Az általános nyilvános könyvtári ellátás 2-3 ötéves tervperiódus alatt megoldható teljes körű korszerűsítése és az iskolai könyvtárak kifejlesztése "tanácsaink vállán nyugszik". A dokumentum ezzel összefüggésben hangsúlyozza a megyei tanácsoknak "mint az állami könyvtárpolitika területi letéteményeseinek" irányító és összehangoló szerepét.

A dokumentum egyetért "a szakszervezeteknek azzal az álláspontjával, hogy nevelőmunkájuk fő bázisának tekintik a könyvtárakat, és ehhez mérten kívánnak gondoskodni fejlesztésükről". Megérti "azt a szakszervezeti álláspontot, amely szerint a szakszervezeti könyvtárak a lakosság számára csak abban az esetben nyújthatnak szolgáltatásokat, ha fenntartásukhoz az illetékes tanácsok arányosan hozzájárulnak".

Az ajánlások végül megköszönik a könyvtárhasználati és olvasási kultúra fejlesztését célzó társadalmi erőfeszítéseket, és hangsúlyozottan kéri a társadalom kulturális, tudományos és termelési szervezeteitől, a különböző intézmények munkatársaitól, kiemelten a pedagógusoktól a további támogatást.

F. T.

B. NAGY Ernő

A decemberben lezajlott könyvtárügyi konferenciának egyik lényeges, de talán nem kellőképpen ismert és elismert eredménye volt, hogy kapcsolatba hozta a könyvtári ellátás ügyét az általános településfejlesztéssel. Időközben megjelent az 1007/1971. sz. kormányhatározat, amely a magyarországi településhálózat hierarchiájának jogi szabályozását nyújtja. A határozat széles körű érdeklődést váltott ki. Már régóta világos volt ugyanis, hogy ilyen jogszabály nélkül a vidéki városok országosan egybehangolt, tervszerű fejlesztése elképzelhetetlen. Ugyanigy világos az is, hogy sok kis megyére tagolt országunkban a gazdasági-tervezési rendszernek a megyénél nagyobb egységekre kell épülnie, végső soron a nagyobb és kisebb városok, nagyközségek egymást kiegészítő vonzásterület-rendszerére. Mindezek alapján tehát hasonló strukturaváltozás lehetőségét kell fontolóra venni a könyvtárügyben is.

Itt kapcsolódik a gondolatmenetbe a magyar könyvtári élet egyik régi, megoldatlan kérdése: a regionális könyvtári rendszer témája, amely hosszabb ideje szerepel a szaksajtóban ugyanugy, mint a hivatalos tervekben, tanácskozásokon.

SZERVEZETI LEHETŐSÉGEK

E cikk keretében nincs módunk a kérdés nemzetközi helyzetének átfogó igényű áttekintésére. Bizonyos főbb megoldási típusokra, lehetőségekre mégis feltétlenül utalni kell.

Ha csak — az ésszerű összehasonlítási lehetőségek határain belül maradván — Európát, azon belül is a fejlett kulturájú és Magyarországgal összevethető méretű országokat vesszük figyelembe, elég világosan kirajzolódik néhány típus.

A fejlett nyugat- és észak-európai országokban a közművelődési könyvtárak kiterjedt rendszere korábban jött létre, mint Kelet-Európában. Így ott az alapvető problémát a különböző fenntartó szervek irányítása alá tartozó könyvtárak munkájának egybehangolása, az ellátási szintek egybekapcsolódó rendszerének kiépítése jelenti. Bizonyos értelemben a szocialista országok hálózatteremtő munkáját kell tehát jókora késéssel elvégezniük. Ez a késés azonban egy szempontból kedvező is lehet; a startvonalnak a mi felszabadulás előtti állapotainkhoz képest sokkal magasabb szintjével együtt ahhoz ve-

zethet, hogy a hálózataalkotó munka, a hierarchikus-módszertani jellegű kapcsolatok helyett a hangsúlyt a korszerű s immár nálunk is esedékes tartalmi-ellátásbeli együttműködésre lehet helyezni. Ugyanakkor a közművelődési könyvtárügy fejlettsége (s ezzel együtt a tudományos könyvtárügytől való elszakítottasága) azt eredményezi, hogy a regionális együttműködést a közművelődési könyvtárakra korlátozzák. Kettős rendszer jön így létre a kutatói igények kielégítésében is. A hivatásos, kutatóhelyhez kötődő tudósok ellátását a tudományos könyvtárak végzik, míg a tágabb értelemben vett kutatási j e l l e g ű igények kielégítése a közművelődési könyvtárak egyik fő feladatát képezi. (Itt kell megjegyezni, hogy az alábbiakban a regionális könyvtári ellátás viszonylatában mindvégig a legtágabb értelemben alkalmazzuk a "kutató" fogalmát, beleértve mindenkit, aki meghatározott szaktémát rendszeres és sokoldalú dokumentumgyűjtéssel dolgoz fel. Ide sorolható tehát a műkedvelő helytörténész éppúgy, mint a szakcikken dolgozó tanár, a gyakorlati szakmai problémához irodalmat kutató szakember vagy a dolgozatát készítő levelező hallgató.)

Jellemző erre a felfogásra a hollandiai példa. (1) Itt ugyyszólván napjainkban zajlik a regionális könyvtári intézmény bevezetése. Az ugynevezett "regionális gyámkönyvtárak" megszervezésének a célja az volt, hogy a kisebb közművelődési könyvtárak igényes olvasóinak magas szintű szakirodalmi és tájékoztatási ellátását biztosítsák. Mivel erre azok általában nem alkalmasak, s mivel az egyetemi könyvtárakat a hollandok sem kapcsolják be (elvi okokból) a regionális ellátás áramkörébe, csak egy lehetőség maradt: a nagyobb közművelődési könyvtárakat fejlesztik államsegéllyel olyan szintre, hogy azok a támogatásukra bizott kisebb rokonintézmények közvetítésével alkalmasak legyenek egy-egy országrész kutatói jellegű olvasói igényeinek a kielégítésére. Ennek a megoldásnak egy változatát alakították ki Svédországban, ahol a közművelődési könyvtárakat három nagy, erős városi könyvtár fogja össze regionális központként. Itt a központ szerepe azonban elsősorban a könyvtárközi kölcsönzés megszervezésére korlátozódik. (2) Más utat képvisel az NSzK könyvtárügye. Nyugat-Németországban egyes egyetemi könyvtárak városi vagy tartományi (helyesebb kifejezéssel: köztársasági) feladatkört is ellátnak, ami végső soron a tudományos könyvtárakban felhalmozott értékeknek a közművelődési könyvtári szolgálatba való bevonását indítja meg.

A nyugat-európai törekvésekkel szemben más jellegű, mert eltérő helyzetből kiinduló elképzelések valósulnak meg a szocialista országokban. Itt a nyugatihoz képest fejletlen közművelődési szintről kellett indulni, ami szükségsszerűvé tette a gyors ütemű mennyiségi fejlesztést. Ez a történelmi jelentőségű kulturateremtés a közigazgatási szervezethez simuló h á l ó z a t o k segítségével valósult meg. A szocialista országok a könyvtárak közötti együttműködés ilyen formáinak kialakításával meg is előzték a nyugatiakat. A mennyiségi fejlődés eredményei minőségbe átcsapva azonban új gondo-

kat termeltek ki: a vidéki lakosság műveltségi színvonalának, ezen belül a kutatói jellegű olvasók táborának az emelkedése lényegében véve tudományos könyvtári ellátást igényelt az erre berendezkedni még nem tudott közművelődési könyvtáraktól. Egyrészt ezeket kell tehát a tudományos szinthez közelíteni, másrészt a cél érdekében mozgósítani a tudományos könyvtárakban összpontosuló szakkönyv- és káderállományt. Lengyelországban megindult a vajdasági könyvtárak tudományos könyvtárakká szervezése, (3) Csehszlovákia országrésznyi kerületeiben már korábban létrejöttek az állami tudományos könyvtárak; a legfigyelemreméltóbb azonban az NDK-ban kidolgozott módszer.

A Német Demokratikus Köztársaságban tavaly alakították ki a regionális feladat körű tudományos és egyszersmind általános nyilvános könyvtárak (regionale wissenschaftliche Allgemeinbibliothek) koncepcióját. (4) Eszerint minden kerületben (megyében) központi nyilvános tudományos könyvtárat kell kijelölni és kifejleszteni, amely vagy egyetemi, illetve általános tudományos könyvtár (Landesbibliothek), vagy - ha ilyen nincs - nagy közművelődési könyvtár lehet. Ez az új típusú könyvtár a hagyományos megyei könyvtárnak (mint közművelődési könyvtárak hálózati-módszertani-továbbképzési központjának, illetve a megyeszékhely városi könyvtárának) a módosított változata, s ugyanakkor tudományos tájékoztatási központ is. Ezeket a látszólag különmemű feladatait egységes egészsként kell ellátnia.

Ami már most a hazai viszonyokat illeti, ismeretes, hogy nálunk a regionális könyvtári ellátás problematikája - sajátos módon - nem a közművelődési, hanem az egyetemi könyvtárak (közelebbről: a debreceni egyetemi könyvtár) részéről vetődött fel. CSÜRY István tanulmánya (5) indította el azt a máig hullámzó gondolatsort, amelynek lényege, hogy az egyes országrészek központi könyvtárainak feladat körét - ahol lehet - az ottani tudományegyetemi könyvtárak lássák el, míg az ezeket nélkülöző országrészekben megyei könyvtárak fejlődjenek regionális központokká. Ennek megfelelően alakult ki az az elképzelés, hogy (Budapesten kívül) öt régióközpont jöjjön létre: Pécsset, Szegeden és Debrecenben az ottani tudományegyetem központi könyvtára, Miskolcon és Győrött pedig a megyei könyvtár vállalja el a regionális könyvtár csöppet sem könnyű feladat körét.

Éppen a feladatok nehéz volta magyarázza, hogy a kérdés a hatvanas években gyakran volt napirenden, de az évszázados lemaradások behozására ez az idő nem volt elegendő. A helyzet felmérésére komoly vizsgálódások történtek és történnek. (Szegeden pl. a régió értelmiségi lakosságának igényeiről, Győrött az iparilag fejlett, de felsőoktatási intézménnyel nem rendelkező vidék szakirodalmi igényeiről és ellátottságáról.) (6) A leendő regionális könyvtárak kidolgozták területi feladataikkal kapcsolatos fejlesztési terüket, és részben saját erőből, részben a Művelődésügyi Minisztérium anyagi támogatásával kézzelfogható intézkedések is történtek. Különösen a debreceni tudományegyetemi könyvtár regionális tevékenységét kell kiemelni.

Érdekes mozzanata ennek a korszaknak a miskolci műszaki egyetemi könyvtár bekapcsolódása a regionális törekvésekbe. A könyvtárnak egy 1968-ban köz-
zétett javaslata (7) szerint az intézmény feladatköre hármas: a Nehézipari
Műszaki Egyetem központi könyvtára, Miskolc város nyilvános műszaki könyv-
tára, továbbá Észak-Magyarország regionális műszaki könyvtára. Mint ilyen,
a regionális könyvtári feladatkört megosztaná a megyei könyvtárral. Ez utób-
bi tudományos igényű regionális könyvtár lenne a társadalomtudományok, is-
meretterjesztő szintű könyvtár a műszaki és természettudományok területén,
míg az előbbi - megfordítva - tudományos igényű regionális könyvtár a mű-
szaki és természettudományok körében, ismeretterjesztő szintű könyvtár a
társadalomtudományok vonatkozásában. Ebben a javaslatban vetődik fel elő-
ször a regionális könyvtár feladatkörének több intézmény között, egyenlő
felelősséggel és jogkörrel való megosztása. (A javaslat felvetette egy re-
gionális fordítóiroda létesítésének az ötletét is. Ez is arra utal, hogy a
Budapestre összpontosított szolgáltatások a rohamosan növekvő vidéki igé-
nyek kielégítésére egyre kevésbé felelhetnek meg.)

Magyar sajátosság tehát, hogy a regionális problematika lényegében (a kér-
dés megoldására elsősorban alkalmas könyvtárak révén) tudományos könyvtári
problémaként szerepel, holott a megoldás éppen a közművelődési könyvtárak
olvasóit érintené elsősorban. Részben talán ennek tudható be (és másrészt
nyilván a kérdés nem kellő kidolgozottságának), hogy az "Alapelvek és kö-
vetelmények a közművelődési könyvtárak távlati tervezéséhez" című kitűnő
és alapvető dokumentum utal ugyan a regionális könyvtárakra, de a normati-
vák között nem szerepelteti azokat. (8)

A VIDÉK TUDOMÁNYOS KÖNYVTÁRI ELLÁTOTTSÁGA

Mielőtt továbblépnénk, fel kell idéznünk a vidék szakirodalmi ellátottsági
helyzetének tényeit.

25 országos jelentőségű nagy tudományos közkönyvtár közül a 16 budapesti
nagykönyvtárban 1968. december 31-én együttvéve 11,5 millió könyvtári egy-
séget őriztek (egy könyvtár átlagos állománya 718 000 egység volt). Vidé-
ken ugyanakkor 6 város 9 nagykönyvtára mindössze 3,6 millió könyvtári egy-
séget tartalmazott; itt egy könyvtárra akkor 403 000, egy városra 605 000
egység jutott. Egyetlen vidéki könyvtár állománya lépte túl (igaz, több-
szörösen) a félmillió határt: a debreceni tudományegyetemi könyvtaré. A
vidéki városok szakirodalmi ellátottsága tehát egyszerűen összehasonlitha-
tatlan a budapestivel, hisz vidéken a könyvtári állomány összesítve is mesz-
sze elmarad a fővárosi mögött. Tovább súlyosbitja a helyzetet a szétfor-
gácsoltságból adódó szakterületi egyenetlenség. Budapesten minden tudomány-
ág kutatója talál szakkönyvtárat, viszont egyetlen olyan vidéki városunk

sincs, ahol nagyjából arányosan fejlett tudományos könyvtári rendszer létezne.

A tudományos könyvtárügy egyenetlen fejlettségén nagy közművelődési könyvtáraink sem segíthetnek, ami pedig elvileg kézenfekvő lenne. Megyei könyvtáraink (igen jelentős fejlődésük ellenére) ma még sem állományukat, sem személyzetüket, sem felszereltségüket tekintve nem tartanak itt. Csak néhány adat:

1969-ben a 18 vidéki megyei könyvtár és a szegedi Somogyi Könyvtár együttes állománya mintegy két millió egység volt, tehát összesen is kevesebb, mint a debreceni tudományegyetemi könyvtaré – és a tudományos kutatás szempontjából ennek az anyagnak jelentős része sem vehető számításba. A legnagyobb megyei könyvtári állomány 143 000 egység volt, a főfoglalkozású dolgozók legmagasabb létszáma 41 fő, a könyvtárközi kölcsönzési forgalom csúcserőke 1200 kiküldött és 700 beérkezett egység.

Végül még egy hátrányos tényező. Szinte mindegyik nagy közkönyvtárunk viszonylag új alapítású. A 25 nagy tudományos könyvtár közül csak egy alakult meg 1700 előtt. A következő két évszázadban 11 jött létre, ebből csak kettő vidéken. Nagy közművelődési könyvtáraink körében – érthetően – még kevesebb a régi intézmény: a 20 közül mindössze háromnak a története nyúlik vissza a XIX. század végéig, s még háromé az 1900–1944 közti időszakig. A vidéki közkönyvtárakban tehát igen nehezen hozzáférhető a történeti jellegű kutatások szakirodalmi bázisát képező régi könyv- és folyóiratanyag.

A vidéki szakirodalmi ellátás hiányosságait természetesen e l v i l e g pótolhatják a nagy budapesti könyvtárak szolgáltatásai (bibliográfia, könyvtárközi kölcsönzés stb.). A gyakorlat azonban az, hogy a kérések növekvő mennyisége, továbbá a még mindig nem kielégítő technikai ellátottság miatt a nagy fővárosi könyvtárak nem tudják a rövid átfutási időt biztosítani. Ennek a hátrányai nem szorulnak részletezésre. Az "egy példány elve" tehát a gyakorlat mércéjén egészében véve nem hitelesíthető. A kutatónak elsősorban nem bibliográfiai adatokra van szüksége, hanem magukra a dokumentumokra, és pedig nem hetek múlva, hanem lehetőleg azonnal. A kutatási bázis keresettebb részének tehát mindenképpen a kutatók közelében kellene lennie. Így biztosítható a gyors használatbavétel, de ez tehermentesítheti a fővárosi nagy könyvtárakat is, megszürvé az oda irányuló kéréseket.

Mivel a regionális könyvtárak iránt támasztható követelmények igen sokrétűek, s ez a tény nyilvánvalóan jelentékeny anyagi igényekkel jár, a vidéki regionális könyvtárak száma pusztán pénzügyi megfontolásból sem lehet lényegesen több a már elfogadott ötnél.

Felvetődik viszont az a kérdés is, hogy ha vidéken szakterületi szempontból egyetlen az irodalomellátás, van-e olyan vidéki könyvtár, amely a szó szoros értelmében vett **á l t a l á n o s** tudományos könyvtárrá válhatna? Ha ezt országos viszonylatban a legnagyobb budapesti könyvtárak sem vállalják (vállalhatják), hogyan valósíthatná meg a teljes tudományos világ mégoly szelektív átfogását egy összehasonlíthatatlanul kisebb intézmény?

Ugy tűnik, ezek után csak egy következtetési lehetőség marad. Az, hogy hazai viszonylatban az országrészenként egyetlen központként kiemelkedő regionális **k ö n y v t á r** helyett indokoltabb és célszerűbb a helyileg jelentős tudományterületek összességét **e g y ü t t m ű k ö d é s s e l** lefedező regionális kooperációs körről beszélni.

Mit jelent ez? Azt, hogy országrészenként ki kellene alakítani a konkrét igényeknek és adottságoknak megfelelő létszámú és összetételű kooperációs kört. A tudományegyetemi és a megyei könyvtárak mellett még számos könyvtártípus tarthat számot az érdeklődésre. Ilyenek:

- Szakegyetemi könyvtárak, mint az észak-magyarországi régióban a miskolci, az észak-dunántuliban a veszprémi műszaki egyetemi és a soproni erdészeti és faipari egyetemi könyvtár.
- Főiskolai könyvtárak - elsősorban a megfelelő profilu egyetemmel nem rendelkező régiókban. (Pl. az egri tanárképző főiskolai, vagy a pécsi műszaki főiskolai könyvtár.)
- Kutatóintézeti, kórházi könyvtárak - ahol a megfelelő szakterületen nem működik nagy nyilvános könyvtár. (Pl. Észak-Magyarországon a miskolci Egyesített Kórházak Központi Könyvtára.)
- Egyes városi könyvtárak, így mindenekelőtt a szegedi Somogyi Könyvtár.
- Esetenként különösképpen értékes tanítóképző intézeti vagy középiskolai könyvtárak.
- Muzeumi könyvtárak. Bár a vidéki muzeumi könyvtárak messze elmaradnak a fővárosiaktól, (9) ezekre mégis minden régióban szükség lehet, hiszen a

muzeumi könyvtárakban található vidéken a helytörténeti érdekességű régi dokumentumanyag igen jelentős része.

- Egyházi könyvtárak, pontosabban: egyházi tudományos könyvtárak. Itt talán részletesebb indokolás szükséges. Nem eléggé közismert ugyanis, hogy az egyházi könyvtárak nemcsak teológiai szakkönyvtárak, hanem jelentős részüket egyúttal értékes társadalomtudományi, sőt esetenként szépirodalmi és természettudományi gyűjteményt is tartalmaz. Nagyon fontos körülmény, hogy míg közkönyvtáraink tulnyomó többsége viszonylag fiatal, az egyházi tudományos könyvtárak nagyobb része régi alapítású (XI-XVIII. sz.). Végül, de talán elsősorban: mivel Budapest nem tekinthető történetileg kialakult egyházi központnak, a legtöbb, társadalomtudományi gyűjteményét tekintve jelentős egyházi könyvtár vidéken található. Számokban kifejezve: a 26 nagy "egyházi tudományos könyvtár" közül (maradjunk talán ennél a hevenyészett, de célszerűnek látszó műszónál) 19 található vidéken. Ezek együttes állománya mintegy kétmillió egység, amiből hozzávetőleg egymillió lehet a "világi" anyag. Ilyen méretű és történeti értékű tudományos könyvanyagot nem szabad a hazai könyvtárügy ellátási rendszerén kívül hagyni. Mindezek következtében tehát célszerű volna a tudományos könyvtárakkal gyengén ellátott országrészekben - közös megegyezés alapján - módot találni arra, hogy a tudományos szempontból nagy értékű egyházi gyűjtemények bekapcsolódjanak a regionális könyvtári kooperációba.

Az eddig elmondottak talán kellőképpen bizonyítják, hogy a fölérendeltség alapján kooperáló regionális könyvtár elképzelése helyett hazai viszonyainknak jobban megfelelne az egyenrangú partnerek társulásával létrejövő kooperációs kör koncepciója. Az ugynevezett "regionális könyvtár" nem lehetne más, mint szervező központ. Ha pedig az, akkor erre a célra elsősorban nem szakterületének jellege, hanem technikai ellátottsága alapján kellene kiválasztani a jelöltet. A legmegfelelőbb az lenne, ha a regionális kooperációs kör központjává az épület, létszám, s talán mindenekelőtt a könyvmácsoló, sokszorosító és hírközlő berendezések tekintetében legjobban ellátott intézmény válna. (Ami természetesen nem jelentheti azt, hogy még egy ilyen könyvtár is ne szorulna rá új, nagy költségigényű feladatkörének ellátásához a helyi és országos szervek anyagi támogatására.)

A REGIONÁLIS EGYÜTTMŰKÖDÉS FELADATAI ÉS MÓDSZEREI

Milyen munkaterületekre terjedjen ki végül is a regionális együttműködés? Minden bizonnyal ez a regionális problematika egyik legjobban kidolgozott részterülete, ezért inkább csak felidézni kívánom az eddigi viták, tervek eredményeit.

Az együttműködés tehát mindenekelőtt az állománygyarapításhoz szükséges el. Célszerű, ha minden olyan tudományterületet, amely a régió viszonylatában lényeges, egy könyvtár "lefedez". Nem egyszerűen arról van itt szó, hogy több-kevesebb teljességgel beszerzik a hazai szakirodalmat, hanem arról, hogy (természetesen a várható igényeket is figyelembe véve) tervszerűen gyűjtik a nagy világnyelveken megjelenő legfontosabb dokumentumokat is. A gyűjtés jellege tehát tudományos könyvtári. Természetesen elképzelhető, sőt gyakran elkerülhetetlen, hogy a kooperációs körnek egyik-másik ilyen "szakterületi felelőse" más könyvtárakkal együttműködve oldja meg feladatát. Különösen gyakori lehet ez a történeti jellegű studiumoknál, ahol elképzelhető, hogy tudományegyetemi, főiskolai, megyei, muzeumi és egyházi könyvtárak együttesen vállalkoznak ezek gondozására.

A kooperációs kör tevékenysége azonban nemcsak egyszerűen a beszerzésre terjed ki; talán még fontosabb az állományuk használatba adásá-
val kapcsolatos együttműködés. (Megemlítendő, hogy az egyházi könyvtárak szerepe éppen itt domborodik ki, hisz ezek új állománybeszerzése ugyyszólván közömbös a "világi" kutatók számára, régi anyaguk azonban gyakran pótolhatatlan.) Ezzel kapcsolatban a következő főbb kérdéskörök vetődnek fel:

- a gyors és hatékony könyvtárközi kölcsönzés megszervezése, ennek pénzügyi (pl. létszámbeli) következményeivel;
- a könyvtárközi kölcsönzés gyakorlati lehetőségét megteremtő központi nyilvántartások (regionális külföldi folyóiratjegyzék, új külföldi szerzemények jegyzéke, regionális központi címjegyzék) megszervezése, amelyek ugyszintén jelentős költségvetési tétel beállítását igénylik;
- a használatbaadáshoz ugyancsak szükséges reprográfiai apparátus fenntartása.

Az előző témacsoporthoz kapcsolódik a tájékoztatás megszervezése is. Szinvonalas referenzkönyvtár, helytörténeti-helyismereti könyv- és cikk-katalógus és a tájékoztatás más lehetőségei gyakran felbukkantak az eddigi tervezetekben. Nem véletlenül, hisz ez a minimum, amely nélkül tudományos könyvtár nem képzelhető el - de az is természetesnek látszik, hogy ez csak az első lépés lehet az együttműködés más lehetőségeinek kialakítása felé.

A régió fogalmának bevezetése a könyvtárügybe természetesen még sok lehetőséget rejt magában. Elképzelhető bizonyos önálló dokumentációs tevékenység is, s még inkább egyes kutatás-szervezési, kiadványozási feladatok ellátása. A megyei könyvtárak egyre több és jobb segédkönyvet ad-

nak ki a helytörténeti kutatók támogatására (pl.: megyei folyóirat-bibliográfiák és repertóriumok), ugyanez regionális szinten még több lehetőséget kínál. Nemcsak a vizsgálat földrajzi hatókörének a kitágításáról van itt szó, hanem a kiadványok jellegének megváltozásáról, új kiadványtípusok bevezetéséről is. (Pl. regionális társadalomtudományi évkönyvek, néhány ives önálló tanulmányok közlésére alkalmas füzetsorozatok stb.)

ÖSSZEFOGLALÁS

Eljutottunk tehát a regionális könyvtár koncepciójától a regionális kooperációs kör elképzeléséig. Mit jelent végül is a regionális kooperációs kör? Elképzelésünk szerint egy ország rész viszonylag jelentős szakirodalmi bázissal rendelkező könyvtárainak szerződésben szabályozott, egyenrangú társulását a kutatói jellegű olvasóréteg szakirodalmi és tájékoztatási igényeinek az eddiginél szervezettebb és magasabb szintű kielégítése céljából. A kör szervező központja az ugynevezett regionális könyvtár, amely lehetőség szerint a terület legkorszerűbben felszerelt intézménye. Egy-egy tudományterület ellátásáért egy vagy több könyvtár felelős. A résztvevő intézmények között lehetnek nem-közkönyvtárak is. Mindez népgazdasági és szakmai oldalról egyaránt a hazai adottságoknak megfelelő és racionális megoldást jelent.

J e g y z e t e k

1. Advies inzake regionale steunbibliotheken. = Open, 1970. 3. no. 325-336. p.

2. Részletesebben 1.: "Országos és nemzetközi szintű könyvtári együttműködés Skandináviában" c. cikkemben. (Könyvtári Figyelő, 1970. 4. sz. 334-337.p.)

3. FUTALA Tibor - KAMARÁS István - SZILÁGYI Tibor: Egy lengyelországi tanulmányt tapasztalataiból. = Könyvtári Figyelő, 1970. 3.sz.230-238.p.

4. Ezzel kapcsolatban vö.: WERNER, Heinz: Die regionale wissenschaftliche Allgemeinbibliothek des Bezirkes (RWAB) im sozialistischen Bibliothekssystem der Deutschen Demokratischen Republik. = Zentralblatt für Bibliothekswesen, 1970. 9.no. 525-533.p.

5. CSÜRY István: A vidék szakkönyvtári ellátásának néhány kérdéséről. = Könyv és könyvtár. 3.k. 5-19.p.

6. Beszámoló a Győr-Sopron és Vas megyékben, valamint Pápán a szakirodalmi igényekről és a szakirodalmi ellátottságról végzett vizsgálat eredményeiről. Bp. 1968. OMKDK. 12 p. Soksz.

7. Javaslat a Nehézipari Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának regionális feladatairól. (Vita-anyag.) Miskolc, 1968. NME. 14 p. Soksz.

8. Alapelvek és követelmények a közművelődési könyvtárak távlati tervezéséhez. (Fejlesztési tanulmány a III. Országos Könyvtárügyi Konferencia téziseihez.) Bp. 1970. Művelődésügyi Minisztérium. 35 p. Soksz.

9. FÜZES Endre: A muzeumi könyvtárok tanácskozása. = Könyvtáros, 1971. 5.sz. 274.p. - A cikk megemlíti, hogy az ország 102 muzeumi könyvtárának

összesített állománya 1970-ben 1,2 millió egység volt, ebből azonban csak mintegy 400 000 egység a vidéki muzeumoké.

x kulfoldi hirek x kulfoldi hirek x kulfoldi hirek x

A BRITISH LIBRARY létrehozásának konkrét terveiről Fehér Könyvet adott ki az angol kormány. Az új nemzeti könyvtári rendszerbe a British Museum Könyvtára, a National Reference Library of Science and Invention (új nevén Science Reference Library), a National Central Library, a National Lending Library for Science and Technology, valamint a British National Bibliography tartozik majd. Először az első két - jelenlegi helyén már elviselhetetlenül összezsúfolt - intézményt helyezik el új épületben, a British Museum szomszédságában kijelölt területen. A terület egészének megszerzése, a szükséges bontások elvégzése és az új épület létesítése 13 évbe és 36 millió fontba kerül; azután további szanálás és építkezés következik. (Assistant Librarian, 1971. 2.sz.)

AZ OLVASÁSVIZSGÁLAT, pontosabban a könyvtárhasználók vizsgálata (Benutzerforschung) céljára külön munkacsoportot létesít a nyugatnémet Arbeitsstelle für Büchereiwesen, a korszerű olvasótoborzás, könyvtárpropaganda és a hatékony könyvtárpolitika megalapozása érdekében. A csoport munkájának három fő témaköre, vezetője, A. Klotzbücher szerint: A könyv, a könyvtár és a tömegkommunikációs eszközök; A közművelődési könyvtár modellje; A könyvtár olvasói és szolgáltatásai. (Dokumentation, Fachbibliothek, Werksbücherei, 1970/71. 2.sz.)

A NYUGAT-BERLINI STAATSBIBLIOTHEK új épületének - amely a jelenlegi számítások szerint 150 millió márkába fog kerülni - egyik szárnya 1971-ben már elkészül. Megkezdik a háború óta Marburgban tárolt 1,65 millió kötet visszaszállítását; ezzel együtt az állomány 2,1 milliót tesz ki. A 4 millió kötetre méretezett épület előreláthatólag 1985-re megtelik. (Dokumentation, Fachbibliothek, Werksbücherei, 1970/71. 1.sz.)

Munkálatok az 1972. évi IFLA- és FID-rendezvényekkel kapcsolatban

Az IFLA és a FID 1972. évi konferenciáinak, illetve kongresszusának megrendezésével kapcsolatos előkészületi munkálatok keretében részben tartalmi, részben szervezési kérdésekkel foglalkoznak a rendező szervek és bizottságok.

A tartalmi kérdések középpontjában az a megfontolás áll, hogy a két rendezvény jó alkalmat biztosít a magyar könyvtár- és dokumentációügy teljesítményeinek és fejlettségi színvonalának megismertetésére. Ezért a rendező szervek arra törekcszenek, hogy a magyar szakemberek referátumokkal és hozzászólásokkal vegyenek részt a tanácskozásokon, illetve a könyvtár- és dokumentációügy egyes szakmai kérdéseiről készített dolgozatokkal járuljanak hozzá a hazai teljesítmények, fejlődési tendenciák alaposabb ismeretéhez. Az IFLA-közgyűlés szervezőbizottsága áttekintette azokat a témákat, amelyek alkalmasnak látszanak arra, hogy - kidolgozásuk esetén - vita-, illetve tájékoztató anyagként a közgyűlés elé kerüljenek. A kérdéssel a továbbiakban az OKDT elnöksége és a közgyűlés társadalmi bizottsága foglalkozik. A FID-közgyűlés és kongresszus előkészítésében illetékes bizottság alakuló megbeszélése során ugy foglalt állást, hogy a rendelkezésre álló FID-dokumentumokból kell kiszűrni a kapcsolódásra alkalmas témákat, és ezek kidolgozására hazai szakembereket kér fel. A kidolgozott anyagokat mindkét rendezvény esetében megvitatja a társadalmi előkészítő bizottság.

A szervezési munkálatok keretében a rendezvények színhelyének megválasztásával, az elszállásolással, a programok kialakításával, a két nemzetközi szervezetnek kiküldendő előzetes rendezői tájékoztatással, a megjelentetendő kiadványok kérdéseivel foglalkoztak a bizottságok.

Az IFLA a közművelődési könyvtári normatívákért

Az IFLA Közművelődési Könyvtári Szekciójának standardizálási munkabizottsága 1971. június 1-2-án Berlinben ülést tartott, F.M. Gardner (Anglia) elnökletével; magyar részről Papp István, a KMK igazgatója vett részt az ülésen.

F.M. Gardner az ülés elé terjesztette a bizottság első, londoni ülése alapján kidolgozott tervezetet a közművelődési könyvtári normatívákról. Ez lényegében összhangban van a hazai közművelődési könyvtárak számára kidolgozott követelményeinkkel. A bizottság elfogadta a magyar küldött néhány módosító javaslatát - a nemzetiségek könyvtári ellátásáról, az önálló könyvtárra jogosult települések minimális lélekszámának felemeléséről (1000 lakos helyett 3000), az idegen nyelvű könyvek beszerzésének szükségességéről. Egyéb észrevételek mellett írásban nyújt még be kiegészítő javaslatot a bizottság két tagja: A. Bredsdorf (Dánia) a gyermekkönyvtári, M.J. Lewis (Anglia) pedig a kórházi könyvtári ellátásról. Ezek alapján dolgozza ki az elnök a tervezetnek azt a formáját, amelyet az IFLA liverpooli ülésén vitat meg a Közművelődési Könyvtári Szekció.

A közművelődési könyvtárak építési normáira nézve K.C. Harrison, A.C. Jones és W. Mevissen terjesztett elő javaslatot; mivel ezt az anyagot csak az ülésen osztották szét, a vita általánosságban mozgott, s a résztvevők majd írásban juttatják el észrevételeiket K.C. Harrisonhoz.

Foglalkozott az ülés a közművelődési könyvtárak ügyében eredetileg 1948-ban megjelent Unesco-kiáltvánnyal is, amelyet a Nemzetközi Könyvév alkalmával korszerűsített változatban akar közzétenni az Unesco, s ezért felkérte az IFLA-t az új szöveg tervezetének kidolgozására. A résztvevők megállapodtak az új szöveg általános alapelveiben.

A vendéglátó NDK-szervek részéről W. Schumann ismertette a résztvevők számára az NDK könyvtárügyét, G. Rückl pedig a Zentralinstitut für Bibliothekswesen tevékenységét és szervezetét.

Könyvtáros-egyesületek és könyvtárszövetségek az NSZK-ban

MEZEI György

A Német Szövetségi Köztársaságban az alkotmány szerint a kulturális kérdések az egyes tartományi kormányok hatáskörébe tartoznak, így a könyvtárügy kérdései is. Az országos szinten megoldandó problémákat a tartományi kultuszminiszterek rendszeres időközönként ülésező tanácskozása (Kultusminister-Konferenz, KMK) tárgyalja. Az itt elfogadott egységes irányelveket a tartományi kormányok hajtják végre. A szövetségi államszerkezet sok vonatkozásban erős széttagoltságot eredményezett, ezért nagy jelentősége van a könyvtárak szövetségeinek és a könyvtáros-egyesületeknek, amelyek az egységtörekvések fő képviselői.

A könyvtárszövetségeket és a könyvtáros-egyesületeket országosan a Deutsche Bibliothekskonferenz (DBK, Német Könyvtári Konferencia) fogja össze. Ez a testület önkéntességi alapon működik, üléseit félévenként, áprilisban és októberben tartja. Megalapítása 1963-ban történt, kezdetben "Marburgi Konferencia" néven működött. Főleg általános kérdésekben képviseli a tagegyesületek érdekeit. Jogi és továbbképzési bizottságot tart fenn; irányítása alatt áll továbbá a Bibliothekarische Auslandsstelle (Külügyi Intézet), amely a külföldi könyvtároslátogatók tanulmányutjait szervezi az NSZK területén, valamint a nyugat-német könyvtárosok számára gondoskodik külföldi csere-tanulmányutakról és csereállásokról. A DBK megbízásából jelenik meg a Bibliotheksdienst c. kiadvány is (lásd alább).

A Deutsche Bibliothekskonferenz tagjai közé az alábbi szövetségek és egyesületek tartoznak:

1. Arbeitsgemeinschaft der Spezialbibliotheken (AspB, Szakkönyvtári Munkaközösség);
2. Deutscher Büchereiverband (DBV, Német Közművelődési Könyvtárak Szövetsége);
3. Verband der Bibliotheken des Landes Nordrhein-Westfalen (VdB NRW, Észak-Rajna - Westfália tartomány Könyvtárszövetsége);
4. Verein der Bibliothekare an Öffentlichen Büchereien (VBB, Nyilvános Könyvtárak Könyvtárosainak Egyesülete);

5. Verein der Diplom-Bibliothekare an wissenschaftlichen Bibliotheken (VdDB, Tudományos Könyvtárak Okleveles Könyvtárosainak Egyesülete);
6. Verein Deutscher Bibliothekare (VDB, Német Könyvtárosok Egyesülete).

A tudományos és közművelődési könyvtárügy megosztottságát az egyesületek száma is jelzi, bár az utóbbi időben tapasztalhatók olyan kezdeményezések, amelyek az egység megteremtésére törekednek. Az egyesületek jellemző adatait, tevékenységük főbb irányait a következőkben szeretném ismertetni:

ARBEITSGEMEINSCHAFT DER SPEZIALBIBLIOTHEKEN (ASpB)

A munkaközösség 1946-ban alakult meg, közvetlenül a második világháború után. A műszaki tudományos könyvtárak tevékenységét fogja össze. Székhelye München, a Műszaki Főiskola Könyvtára. Tagjainak száma 200, az érdekkörébe tartozó könyvtárak és intézmények száma 1400.

DEUTSCHER BÜCHEREIVERBAND (DBV)

A szövetség a német közművelődési könyvtárakat kapcsolja össze. 1949-ben alakult újjá. Az alapszabályok szerint célja a könyvtárügy és a könyvtárosi szakismeretek fejlesztése. Ennek érdekében támogatja és kiegészíti más szervek hasonló irányú munkáját, szorgalmazza a könyvtárak iránt támasztott követelmények magasabb fokú kielégítését. Közreműködik a könyvtárügy fejlesztését célzó szakmai és pénzügyi irányelvek kidolgozásában.

Tevékenységének egyik fő iránya az intézmények közötti jobb együttműködés megteremtése; tanácsokkal és állásfoglalásokkal segíti a tartományok közötti kapcsolatok bővítését. Ugyancsak fontos feladata a könyvtárüggyel kapcsolatos szakmai információk gyűjtése és rendelkezésre bocsátása, a tapasztalatok ismertetése és más könyvtárakhoz történő eljuttatása; működése ebben a vonatkozásban kifejezetten módszertani jelleget ölt.

A fenti célkitűzések értelmében értékes munkát fejtett ki a szövetség az országosan egységes könyvtári törvény megalkotása érdekében, melynek hiánya még ma is hátrányosan érinti az NSzK-ban működő közművelődési könyvtárakat. Terveket és javaslatokat dolgozott ki az elmúlt években a könyvtárosok egységes szakmai képzésének megvalósítására, támogatta az Einkaufszentrale (EKZ, Könyvtárellátó) létrehozását, a könyvtári szakfolyóirat kiadását, valamint a könyvtári munkával összefüggő kutatási feladatok meghatározását és azok értelmében elkészült kutatási jelentések kiadását. Nem vezetett eredményre az a kísérlete, hogy a tudományos és közművelődési könyvtárak közötti szakadékot áthidalja, bár 1952-ben ennek érdekében a szövetség elnevezését is megváltoztatták Deutsche Bibliotheksverbandra (Német Könyvtárszövet-

ség). A formális névváltoztatás nem bizonyult elég vonzósnak, a tudományos könyvtárak továbbra sem vettek részt a szövetség munkájában, ezért az 1957. évi közgyűlésen ismét a régi egyesületi név felvételét határozták el.

A szövetség élén elnökség és vezetőség áll, amelyet négy-, illetve három-éves időszakra választanak a tagegyesületek képviselőiből. A vezetőség munkáját szélesebb körű Tanácsadó Testület támogatja; ennek tagjait az érdekelt tartományok delegálják, s ebben vesznek részt a kommunális szervek és hatóságok – a Deutscher Städtetag, Deutscher Städtebund, Deutscher Gemeindegat stb. – képviselői is.

A DBV önálló, választott vezetőség irányítása alatt álló tartományi szervezetet létesített Bajorország, Hessen, Alsó-Szászország, Észak-Rajna – Weszfália és Schleswig-Holstein tartományban; önálló szervezet működik Nyugat-Berlinben is.

A szövetség tagjai közös munkájukat szekciók keretében végzik. Ezek a következők:

1. nagyvárosok 350 000 lakos fölött (17 tag),
2. középnagy városok 100 000 – 350 000 lakos között (45 tag),
3. közép- és kisvárosok 100 000 lakos alatt (180 tag),
4. regionális könyvtárszövetségek és járási körzetek (82 tag),
5. állami könyvtári intézmények (10 tag).

A szövetség tartja fenn Nyugat-Berlin székhellyel az *Arbeitsstelle für das Büchereiwesen* nevű központi szervet, amely a magyar Könyvtár-tudományi és Módszertani Központéval rokon jellegű módszertani feladatokat lát el. Ennek létrehozását 1952-ben határozták el, azonban pénzügyi és gazdasági okok miatt tényleges működését csak 1958-ban kezdte meg. Kiadói és bibliográfiai tevékenysége különösen értékes. Központilag adják ki a munkabizottságokban és szekciókban feldolgozott kutatási témák anyagát, a különféle bibliográfiai szolgáltatásokat, a könyvtárak éves gyorsstatisztikáját és az összesített statisztikai anyagot. A legfontosabb kiadványok:

– Bibliotheksdienst. Havi folyóirat, rövid információkat közöl a könyvtár-ügy bel- és külföldi ujdonságairól.

– Bibliotheksdienst, Beihefte. Évente kb. 8 füzet; átfogó tanulmányokat és uti beszámolókat tartalmaz a könyvtári munka különböző területeiről. (Magyar vonatkozású anyagokat is közölt, pl. a 22. füzetben az 1956. évi magyar könyvtári törvény szövegét, 57. füzetében pedig G. Seydelmann beszámolóját magyarországi tanulmányutjáról és Sallai István tanulmányát a magyar falusi könyvtárakról.)

- Schnellstatistik. A közművelődési könyvtárak forgalmi és költségvetési adatai.
- Gesamtstatistik. A közművelődési könyvtárak statisztikai adatai tartományonkénti bontásban (3 évenként lélekszám szerinti feldolgozásban is).
- Handbuch der öffentlichen Büchereien. A közművelődési könyvtárak címét, gyűjtőkörét, dolgozók névsorát tartalmazó (a magyar Könyvtári Minervával rokon), 2 évenként megjelenő kiadvány.

Az Arbeitsstelle bibliográfiai szolgáltatásainak köre kiterjed az általános és a zenei könyvtárak munkájának területére, életrajzi bibliográfiák és válogatott ajánló jegyzékek közreadására. A kiadványok összeállítását általában a különböző könyvtárak végzik el, a központ főleg a kiadói és terjesztői munkában vállal részt, legujabban pl. a közismert Harrassowitz kiadóval (Wiesbaden) együttműködve. A munkamegosztás igen széles körű, ezért a központ viszonylag alacsony létszámmal és költségvetéssel működik, munkájában a könyvtárak és dolgozók segítő közreműködésére támaszkodik.

VERBAND DER BIBLIOTHEKEN DES LANDES NORDRHEIN-WESTFALEN (VdB NRW)

Ez a tartományi könyvtárszövetség Észak-Rajna - Wesztfália tartomány 184 intézményét fogja össze. 1948-ban alapították. Különös jelentőséget ad az egyesületnek, hogy ebben a tartományban oldották meg elsőnek a tudományos és közművelődési könyvtárak egy, közös szövetségben való összefogását; ez a jövő fejlődés szempontjából igen fontos tényező. Negyedéves folyóirata, a *M i t t e i l u n g s b l a t t*, igen magas színvonalú orgánus.

Az eddigiekben felsorolt szövetségek a könyvtárakat mint intézményeket fogták össze, ez az NSzK-beli szakmai szervezetek egyik fő típusa. Lássuk most a másik típust, a könyvtárosokat *s z e m é l y i* egyesületekben összefogó szakmai szervezeteket.

VEREIN DER BIBLIOTHEKARE AN ÖFFENTLICHEN BÜCHEREIEN (VBB)

A közművelődési könyvtárosokat fogja össze. 1949-ben Fuldában alapították, korábban a Verein Deutscher Volksbibliothekare (VDV, Német Népkönyvtáros Egyesület) nevet viselte. Székhelye Bréma.

Az egyesület nevének megváltoztatását az 1968. évi duisburgi közgyűlés határozta el. Ezzel azt az új szemléletet kívánta kifejezni, amely a régi értelmezésű "népkönyvtárakat" a mai, modern nyilvános (közművelődési) könyvtárártól megkülönbözteti. Ugyanezen a közgyűlésen határozta el azt is, hogy

a Deutsche-Bücherverband és Verein der Bibliothekare an Öffentlichen Büchereien a továbbiakban szorosán együttműködnek a könyvtárügy intézményes fejlesztése érdekében. A VBB, alapszabályai szerint, ezen túlmenően a könyvtárosok érdekeit képviseli, szakmai tanácskozásokat rendez, szakfolyóiratot ad ki, továbbá kapcsolatokat tart fenn a szakmai szervezetekkel és kulturális intézményekkel. Az egyesület rendes tagjai oklevelű könyvtárosok, de a rendkívüli tagok sorába mellékfoglalkozású, nem oklevelű könyvtárosokat is felvesz.

Az egyesület élén választott vezetőség áll, munkáját Tanácsadó Testület segíti. Szervezetileg az egyesület tartományi önálló csoportokat hozott létre, a csoportok minden 200 tag után egy főt delegálhatnak a Tanácsadó Testületbe. Jelenleg 11 csoport működik, ezekben 3149 rendes és 141 rendkívüli tagot tartanak nyilván. Az évi közgyűlést mindig más városban tartják meg. 1965 óta a közgyűléseken az MKE kiküldötte rendszeresen részt vesz, ezekről több beszámoló jelent már meg a "Könyvtáros" c. folyóiratban.

Az egyesületen belül két albizottság működik; ezek főleg a könyvtárosok érdekvédelmével és képzésével foglalkoznak, valamint bérügyi és munkajogi kérdésekkel. Az egyesület képviselője részt vesz a Bibliothekarische Auslandsstelle munkájában. Önálló tagsági joggal rendelkezik az IFLÁ-ban, továbbá képviselőt küld a "Arbeitskreis für Jugendliteratur" munkaközösségbe.

Az egyesület tevékenységének egyik legfontosabb megnyilvánulása a B u c h u n d B i b l i o t h e k c. szakfolyóirat kiadása. Ez a folyóirat Reutlingenben jelenik meg, korábban "Bücherei und Bildung" néven adták ki. 1948 óta a könyvtárosok körében az NSzK határain túl is jól ismert szakfolyóirattá vált; tárgyilagos, elemző cikkei segítették a német és az európai könyvtárügy fejlődését, könyvismertetései és recenziói pedig messzemenően érvényre juttatták a közművelődési könyvtárak állományfejlesztésének válogató szempontjait.

Emlékezetes kezdeményezése volt az egyesületnek az UNESCO-val közösen kiadott "Deutschland braucht Büchereien" c. emlékirat összeállítása, amelynek nyomán jelentős fejlődés indult meg a német könyvtári életben, és a közművelődési könyvtárakban uralkodóvá vált a szabadpolcos könyvtári rendszer. A legutóbbi években pedig a könyvtári törvény előkészítő munkálataiban, valamint a könyvtárosok képzési rendszerének reformjában fejtett ki értékes tevékenységet.

VEREIN DER DIPLOM-BIBLIOTHEKARE AN
WISSENSCHAFTLICHEN BIBLIOTHEKEN (vdDB)

A hároméves képzésű, de tudományos könyvtárban dolgozó okleveles könyvtárosok egyesülete. 1951-ben alakult meg. Székhelye; Karlsruhe, Tartományi Könyvtár. Tagjainak száma 1500 fő, a választott vezetőség munkáját 10 tagu tanács segíti. A felsőfoku képesítésű tudományos könyvtári dolgozók egyesületével közösen adja ki a "Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie" c. tudományos igényű folyóiratot.

VEREIN DEUTSCHER BIBLIOTHEKARE (VDB)

A német könyvtárügyben igen nagy tekintélynek örvendő egyesület a felsőfoku képzettségű tudományos könyvtárosokat foglalja magában. Alapítási éve 1948. Székhelye: Kiel, Egyetemi Könyvtár. Tagjainak száma 688.

Havi folyóirata a "Z e i t s c h r i f t für Bibliothekswesen und Bibliographie", melynek szerkesztésében ismert nevű német könyvtárosok működnek közre, mint pl. W. Totok, G. Pflug, D. Poggendorf. Az egyesület szakbizottságaiban a legnagyobb tudományos könyvtárak dolgozói vesznek részt, szerkesztésükben jelenik meg a tudományos könyvtárak évkönyve, a "J a h r - b u c h der Deutschen Bibliotheken", melyből 1971-ben a 44. évfolyam jelent meg a wiesbadeni Harrassowitz kiadónál.

-.-.-.-

A közművelődési könyvtárakkal kapcsolatban említést kell még tenni az e g y h á z i alapon működő közművelődési könyvtárakat átfogó egyesületekről. Katolikus részről 2 ilyen egyesület működik: a Borromäusverein (székhelye Bonn) és a bajor tartomány területén a St. Michaelsbund (székhelye München). Az evangélikus könyvtárakat a Deutscher Verband Evangelischer Büchereien (DVEB) fogja össze (székhelye Göttingen). Az egyházi könyvtárszövetségek önálló könyvtárosképző iskolákat tartanak fenn, továbbá kiadványokat adnak közre az irányításuk alatt működő könyvtárak részére.

A t á j é k o z t a t á s ü g y területén az ipari dokumentáció gyors fejlődése következtében önálló egyesületek és képző intézetek alakultak ki, ezek legtöbbször a könyvtáraktól függetlenül fejtik ki tevékenységüket. A legfontosabb a Deutsche Gesellschaft für Dokumentation (DGD, Német Dokumentációs Társaság), székhelye Frankfurt. Irányítása alatt működik a dokumentációs tanintézet és kiadásában jelenik meg a "Nachrichten für Dokumentation" c. folyóirat. A dokumentalisták személyi egyesülete a Verein Deutscher Dokumentare (VDD), székhelye Bonn.

A német könyvtárügy fejlődésében kezdettől fogva nagy szerepet játszottak a különböző szövetségek és egyesületek, a legtöbb közművelődési könyvtár alapítása is az egyes társaságok, egyesületek működéséhez kapcsolódik. Hamburgban pl. a városi könyvtári hálózat ma is alapítványi jelleggel működik. Az egyesületek szerepe a könyvtárügy fejlesztésében ma is rendkívül fontos, egyes tartományokban a falusi könyvtárak szakmai-módszertani irányítását is egyesületi alapokon álló intézmények útján végzik, pl. Bajorország, Schleswig-Holstein területén, sőt Oberfranken tartományrészben önálló könyvtárellátó szolgálatot is alapítottak. A helyi jelentőségű egyesületek nagy száma miatt ezeket teljességükben bemutatni egy rövid áttekintésben nem volt lehetséges. A válogatás jogával élve ezért csak azokat ismerttettem, amelyek nemzetközi téren is számottevőek és célkitűzéseiket tekintve legalább egy tartományra kiterjedő területet fognak át.

---

x külföldi hírek x külföldi hírek x külföldi hírek x

KÖNYVTÁRELLÁTÓ FURGONT használ 3 éve a Középfrank Könyvtárszövetség (Bajorország) Könyvtárellátója; így a könyvtárosok átnézhetik az új könyveket, mielőtt rendelnek belőlük. 1970-ben nagyobb (900 kötetet befogadó) kocsit állítottak üzembe, így most mindjárt át is veheti a kiválasztott könyveket a könyvtár. A kocsit vezetője beosztja a cédulákat a helyi könyvtár betürendes és szak-katalógusába, elintézi az állománybavétel adminisztrációját, s ha ideje engedi, a rongált könyvek javításáról, szerelésük felújításáról is gondoskodik. A szállítmányban a legszükségesebb könyvtári felszerelési tárgyak, anyagok is megtalálhatók. (Die Neue Bücherei, 1970. 4/5.sz.)

RÁDIÓJÁTÉKAINAK teljes anyagát átadta a Karl-Marx-Stadt-i városi és megyei könyvtár audiovizuális kabinetjének a Deutsche Demokratische Rundfunk. (Bibliothekar, 1971. 2.sz.)

TELJESÍTMÉNYÜKHÖZ MÉRİK a jövőben az NDK közművelődési könyvtárainak költségvetését. Az országos normák alapján, a helyi adottságokat figyelembe véve határozza meg a helyi tanács a könyvtár teljesítményének és költségvetésének tervét; a fő tervmutatók az állomány kötetszáma és a kölcsönzések száma (beleértve a regisztrálható helybenolvasást is), valamint a kölcsönzés önköltsége (az üzemeltetési és állománygyarapítási költségeknek egy kölcsönzésre jutó része). A kölcsönzési terv teljesítéséhez képest nő vagy csökken a könyvtár tervezett ellátmánya. A könyvtár dolgozói is érdekeltek anyagilag mind a kölcsönzési terv túlteljesítésében, mind az egy kölcsönzésre eső költségnorma csökkentésében, mert ezzel arányosan nő a könyvtár szociális és prémium-alapja. (Bibliothekar, 1971. 4.sz.)

A társadalomtudományi irodalom kérdései a közművelődési könyvtárakban

VERSEGHY György

A tömegméretű politikai felvilágosítás elképzelhetetlen a helyes célok és a jó politikai gyakorlat szinkronja nélkül. A szocialista forradalom jelenlegi szakaszában egy érettebb, felelősségteljes politikai irányvonal legkevésbé sem a spontán erőkre vagy a kapott jelszavakra bizza a tömegek mozgósítását, hanem egy tudományos vértetű politikai pedagógiára.

Talán szükségtelen hangsúlyozni, hogy ennek a tevékenységnek a közművelődési könyvtárak csak az egyik közvetítő csatornáját, de nem lényegtelen bázisát jelentik. A könyvtárak a közművelődés rendszerében az eddiginél sokkal többet tehetnek állományuk tudatosabb alakításával, olvasószolgálati tevékenységük, tájékoztató munkájuk, propagandájuk tudományosabb igényű fejlesztésével. A politikai állásfoglalásra, cselekvésre ma mindenütt nagyobb tér áll rendelkezésre. A demokratizmus kiszélesedése, a népgazdaság fejlődéséből adódó önálló döntési lehetőségek és a világpolitikai szituáció igényli a helytálló, véleményt formáló, aktív embertípust. Közművelődési könyvtárainknak e feladatban is megfelelő részt kell vállalniuk.

A politikai orientálást az egész gyűjtemény szolgálja, a szépirodalom főleg az érzelmi háttér kialakítását támogatja. A társadalomtudományi irodalom fokozott szerepe azonban vitathatatlan az emberformálásban, az önmegvalósításban, az egyén és közösség közti harmónia megteremtésében. A társadalomtudományok nemcsak a hatalom megszerzésében jelentettek fegyvert, hanem a hatalom megtartásában és a közérdekben való felhasználásban is. A marxizmus ideológiája tette lehetővé, hogy az emberiség először uralkodhat a történelem erői felett, ellenőrizheti azokat, és teljes tudatossággal alakítja a ma történelmét. Erre azért szükséges erősebben utalni, mert olykor a kibontakozó tudományos és technikai forradalom büvöletében kísért az a nézet, hogy a fejlődés elsősorban a műszaki és természettudományi kutatásokon mulik, a társadalomtudományok csak másodlagos jelentőségűek. Cáfolatul elég hivatkoznunk a közgazdaságtudomány, pszichológia és szociológia növekvő szerepére.

Könyvtárainkban a színvonalas olvasópedagógiai tevékenységhez elég kevés a jól megalapozott szociológiai, pszichológiai kutatás, amely pl. az olvasói izlést, olvasói rétegek sajátosságait, a művek befogadásának törvényszerűségeit, a nevelési lehetőségeket tárja fel, bár az utóbbi néhány évben néhány sikeres, úttörő vállalkozást könyvelhetünk el. Ide tartoznak a KMK kutatásai is. Az olvasáskutatásokra általában az alapozás a jellemző, a statisztikai, leíró módszer dominál bennük, szociológiai szintézisre még alig vállalkoznak.

A társadalomtudományi irodalom állományalakítási és népszerűsítési kérdései a közművelődési könyvtárakban éppen az utóbbi időben nagyobb teret kaptak. Az első átfogóbb vizsgálatot a Művelődésügyi Minisztérium Könyvtárügyi Osztálya kezdeményezte. A következőkben erről az alapozó vizsgálatról nyújtunk rövid áttekintést.

AZ ORSZÁGOS FELMÉRÉS MÓDSZERE, KÖRE

A társadalomtudományi irodalom forgalmára vonatkozó eddigi felmérések többnyire egymástól elszigetelten, különböző módszerek alapján folytak, ezért szintetizálásuk lehetetlen volt. A hiteles országos áttekintés érdekében szükségessé vált egy megfelelő nagyságrendű, azonos elvek alapján lebonyolított felvételezés, amely alkalmas új jelenségek észlelésére, megalapozott következtetések, illetve törvényszerűségek leszűrésére. A felvételre 35 könyvtár bevonásával 1968 áprilisában került sor. E hónap kiválasztását indokolta, hogy:

- a könyvtárak olvasólétszáma viszonylag ebben a hónapban a legkiegyensúlyozottabb (a hónap végéig a törzsgárda visszairatkozik),
- nincs vizsgaidőszak, ami feltétlenül erősen növeli a társadalomtudományi irodalom kölcsönzését és ezzel torzítja az általánosítás lehetőségét.

A felmérés nem kérdőíves, interjús módszerrel, hanem az olvasók és a forgalom, valamint a könyvállomány részletes statisztikai rögzítésével, értékelésével történt. Csak a városokban működő könyvtárakra terjedt ki. A kijelölés figyelembe vette az ipari, vegyes és mezőgazdasági típusú városokat, és azt is, hogy az ország különböző részei, az Alföld, a Dunántul és az Északi hegyvidék egyaránt képviselve legyenek.

12 megyei, 9 járási-városi, 4 fővárosi kerületi és 10 szakszervezeti könyvtár vett részt a munkálatokban. M e g y e i könyvtárak: Bács-Kiskun, Baranya, Győr-Sopron, Hajdu, Heves, Komárom, Nógrád, Szabolcs-Szatmár, Szolnok, Vas, Zala, Szeged. Fővárosi k e r ü l e t i könyvtárak: 8., 27., 48., 39.

száma. V á r o s i - j á r á s i könyvtárak: Ajka, Dunaujváros, Hatvan, Kazincbarcika, Kiskunfélegyháza, Mohács, Pápa, Törökszentmiklós, Vác. S z a k s z e r v e z e t i könyvtárak: Tiszaszederkény, Várpalotai Bá- nyász, Diósgyőri "Bartók", Bp. Vegyiművek, EVIG, Ikarus, Magyar Gyapjufo- nó, Kőbányai Textil, Győri Textil, Diósgyőri Gépgyár.

Minden olvasót négy demográfiai ismérvvvel jelöltünk meg (foglalkozás, élet- kor, iskolai végzettség, nemi hovátartozás). Elsősorban a munkásság és az ifjuság (14-26 évesek), valamint külön-külön a férfiak és a nők olvasási szokásainak főbb jellemzőit vizsgáltuk. Számoltunk azzal is, hogy a külön- böző típusú könyvtárak más és más fokon elégítik ki az igényeket, illetve más és más rétegek veszik jobban igénybe a különböző könyvtártípusokat.

A társadalomtudományok körét a tudományrendszerekben szokásosnál szűkebben értelmeztük. Az ETO rendszeréből a filozófia (1), a vallás, ateizmus (2), az un. társadalomtudományok (3) főosztályt és a történelem (93/99) szakot soroltuk ide. A jobb áttekinthetőség végett 7 fő kategóriát alkottunk, a rokon tudományokat lehetőleg egy csoportba sorolva. A marxizmus-leninizmus klasszikusait kiemelten kezeltük.

- I. 3K, 3KP
- II. 100/180 Filozófia, esztétika, pszichológia stb.
- III. 200/290 Ateista és antiklerikális művek
- IV. 320/331 Politikai, munkásmozgalom
- V. 330, 333, 338, 310 Közgazdaságtudomány, agrárpolitika, statisztika
- VI. 301, 340, 370, 390 Szociológia, jog, pedagógia, néprajz
- VII. 93/99 Történelem

A nyelvészetet, az irodalom- és művészeti tudományokat egyelőre kizártuk a vizsgálat köréből.

A felmérés méreteit mutatja, hogy adatbázisa 867 000 könyv állományi meg- oszlására, 66 103 olvasó 225 600 kötetnyi kölcsönzésére terjed ki, ebből 13 175 társadalomtudományi kiadvány. Összehasonlításként közöljük, hogy ugyan- akkor a városokban működő közművelődési könyvtárak 1 év alatt 830 000 tár- sadalomtudományi művet forgalmaztak.

Gondot okozott az, hogy még nem alakult ki az egységes statisztikai dif- ferenciálás a könyvkiadásban, könyvterjesztésben és a könyvtári munkában. A könyvtárak társadalomtudományi állományában különböző minőségű művek hal- mozódtak fel: a tudományos, szakmai és ismeretterjesztő könyveken kívül nagy mennyiségben található bennük a felemás jellegű lektűr. A vizsgálat során a differenciált megközelítés érdekében szükséges volt ezt a hetero-

gén anyagot A, B, C csoportra osztani. A valóban tudományos értéket az A kategória tartalmazza. Az általunk B-vel jelölt csoportba tartozó munkákban az értékes, tudományos elemek oldottabb, olvasmányosabb formában ötvöződnek (Ráth-Végh István alkotásai). A tudományos, szakmai értékkel nem rendelkező, főleg krimi-töltésű lektűrök a C kategóriába kerültek (Pintér: A század nevezetes bűnügyei). E beosztás értékelési lehetőséget nyújt ahhoz, hogy feltárjuk a kölcsönzések számszerű adatai mögött a minőségi arányokat is.

A felmérés tervezésében és értékelésében szakértőként közreműködött Polonyi Péter tudományos munkatárs, részt vett Dr. Györfly Ádám közgazdász és Oravec Zsuzsa könyvtáros.

A TÁRSADALOMTUDOMÁNYI SZAK- ÉS ISMERETTERJESZTŐ ÁLLOMÁNY ALAKULÁSA

A közművelődési könyvtárak társadalomtudományi irodalommal való ellátottsága, az állomány strukturája természetszerűleg függ ezen tudományágak színvonalától, fejlődési tendenciáitól és közművelődési vonatkozásban a hazai könyvkiadástól is. Elég utalni arra, hogy közművelődési könyvtáraink zömében a felszabadulás után kiadott társadalomtudományi könyveket szereztek be, a felmérés időpontjáig mintegy 9500-féle mű jelent meg 70 millió példányban. E választék alapvetően meghatározza a gyűjtemények jellegét. (Néhány könyvtár történetileg kialakult állományrészétől, illetve a külföldi kiadványoktól jelen esetben eltekintettünk.)

Az állomány alakításában az arányok meghatározásánál egyre nagyobb figyelmet kell fordítani a tudományok fejlődésének sajátosságaira, új tudományok keletkezésére. A társadalomtudományok fejlődésében két fő formát figyelhetünk meg: a differenciálódást és az integrációt. Egyes tudományok mind kisebb és kisebb rész tudományokra szakadnak (pszichológia). Másik út a különböző tudományok ötvöződése, egyesülése, ez esetben egészen új ágak születnek, pl. a prognosztika és a politika tudománya. Egyre gyakoribb jelenség, hogy elmosódnak a határok a társadalomtudomány és egyéb tudományok között, illetve egészen különböző tudományok kerülnek szorosabb kapcsolatba egymással. A természettudományok közül igen nagy aktivitást mutat pl. a matematika a társadalomtudományok felé (matematikai módszerek alkalmazása), így a filozófiával való szoros kapcsolata közismert. Érdekes pl. a kémia kapcsolódása a régészethez, művészettörténethez és a kriminalisztikához. Egészen távoli területek meglepő együtttest alkothatnak. A nyelvészet kapcsolata a műszaki tudományokkal a fordítógépekhez, a pedagógia kapcsolata pedig a technikával az oktatógépek megalkotásához vezetett el. E tényekből érzékelhető, hogy nincs merev határvonal az egyes nagy tudományágak között, hanem gyakori az átmenet, az interdiszciplináris tudományok szüle-

tése. A társadalomtudományok tehát nem képeznek lezárt rendszert. A differenciálódás és integrálódás egy egységes tudomány felé mutat. Érdeemes Marxot idézni: "A természettudomány később épp úgy be fogja sorolni maga alá az emberről szóló tudományt, mint az emberről szóló tudomány a természettudományt; egy tudomány lesz." Csak azért villantottunk fel egy-két tudományelméleti kérdést, mert az a gyűjtemény alakításán túl rendszertani vonatkozásban is érinti a könyvtárügyet. A tudományok fejlődése során egyre nyilvánvalóbb az ETO főosztályainak aránytalansága, elavultsága, hisz a társadalomtudományokat öt főosztályba szórja szét, az alkalmazott és műszaki tudományokat pedig egy főosztályba préseli össze, s így már alig alkalmas az interdiszciplináris jelenségek rögzítésére. Szakozási problémák következtében a társadalomtudományi irodalom forgalmának eredményei így egészen torz képet mutatnak, amint erre a későbbiekben majd rátérünk.

Könyvtáraink társadalomtudományi állománya biztatóan alakul, javul a minőség és növekszik a könyvek száma a filozófia, pszichológia, közgazdaságtudomány, történelem, pedagógia és szociológia ágazatban. A törzsanyagnak jelölt művek száma a könyvkiadás jóvoltából erőteljesen emelkedik. A beszerzett könyvek minőségének elemzése mégis felvet egy súlyos problémát. Az olvasói nyomás miatt vagy az át nem gondolt gyarapítási politika következtében túl sok C típusu mű kerül a polcokra. A könyvtárosok az UJ KÖNYVEK c. állománygyarapítási tanácsadó ajánlásait kélően nem mérlegelve olykor a kelletnél nagyobb számban szereznek be nem értékes, bár a kezdő olvasói szintet kielégítő lektürt (Prodöhl: Hirhedt bűnügyek). Ezek beszerzett példányszáma – az említett könyv esetében is – sokszor száz százalékkal meghaladja a törzsanyag-művek vásárlását. A másik hiányosság az, hogy politikailag fontos munkákat többször a szükséges mennyiség alatt vesznek meg a könyvtárak (Magyar internacionalisták). Ez természetesen kedvezőtlenül hat az állomány belső megoszlására. Nehéz eldönteni, hogy a könyvtárosok az olvasók érdekére való hivatkozással meddig mehetnek el a fajsúlytalan, olvasókat csalogató, "megtartó" művek beszerzésében.

A megvizsgált könyvtárakban jól megfigyelhető az az általános tendencia, hogy a szak- és ismeretterjesztő irodalom részesedése mind nagyobb lesz az állományban. A szóbanforgó intézmények 867 000 kötetének alig a fele szép-irodalom. A megyei könyvtárakban már a szakanyag került túlsúlyba 55 %-os átlaggal, sőt, ha a tetőpontot nézzük, eléri a 61 %-ot. A többi típusú könyvtárban ez az arány 45 % körül ingadozik. A szak- és ismeretterjesztő anyagon belül a tekintélyes (142 000 kötetes) társadalomtudományi állomány aránya a következő sorrendet mutatja:

megyei könyvtárak	36 %
fővárosi kerületi könyvtárak	33 %
szakszervezeti könyvtárak	31 %
járási-városi könyvtárak	28 %

A megyei könyvtárak között nagy ezélsőségeket találunk, 28-36 % közötti ingadozást. A szakszervezeti és járási-városi intézmények állománya, belső arányát tekintve, számbelileg kiegyensúlyozott.

AZ OLVASÓK DEMOGRÁFIAI JELLEMZŐI

a) A BEIRATKOZOTT OLVASÓK

A vizsgált könyvtáraknak 1968 április végéig 66 103 beiratkozott olvasójuk volt: nők és férfiak fele-fele arányban. A foglalkozási csoportokat tekintve

15 140 munkás
25 010 tanuló
25 953 egyéb.

Az olvasóknak ez a sokasága, foglalkozási megoszlása, valamint az általuk kölcsönzött 222 590 kötet mennyisége lehetővé teszi mind a különböző rétegekre vonatkozó főbb jellemzők megragadását, mind az egyes tudományágak, művek keresettségének mutatójának meghatározását.

A könyvtárak között a beiratkozott olvasók nemek szerinti aránya teljesen kiegyensúlyozott (50 %), csupán a fővárosban billen valamelyest a nők javára a mérleg. A foglalkozási eltérések már lényegesek a két alapvető kategóriát szemlélve:

	b e i r t o l v a s ó b ó l	
	munkás	tanuló
megyei könyvtárak	17 %	43 %
fővárosi kerületi könyvtárak	21	27
járás-városi könyvtárak	30	38
szakszervezeti könyvtárak	44	-

Feltűnő, hogy a járási-városi könyvtárakban viszonylag magas a munkásság jelenléte, az ipari településeken kiugró szintet ér el (Ajka 58 %). A megyei könyvtárakban a tanulók erős tulsulya látható.

b) A TÁRSADALOMTUDOMÁNYI IRODALMAT KÖLCSÖNZŐ OLVASÓK

A 66 103 beiratkozott olvasóból 7228 fő (11,5 %) kölcsönzött 13 175 társadalomtudományi művet. Egy fő gyakran 2-3 könyvet is vitt. Az 1 kölcsönzőre jutó átlag 1,7 mű.

A kölcsönzők rétegeit összehasonlítva a beiratkozott olvasók azonos rétegeivel, a

<u>férfiak</u>	<u>nők</u>	<u>munkások</u>	<u>tanulók</u>	<u>egyéb</u>
14,4	10,1	9,8	10,7	12,9 %-a

vett ki könyvet. A fővárosban

18,3	12,6	14,14	14,85	16 %,
------	------	-------	-------	-------

tehát lényegesen magasabb az arány. Meglepő a további sorrend, mert a főváros után következnek a járási-városi, a szakszervezeti és végül a megyei könyvtárak. A járási intézményeknél különösen szélsőséges az ingadozás, a munkásolvasók közül pl. Kiskunfélegyházán 724 főből 10 olvasó (1,3 %), Kazincbarcikán 455 munkásból 189 (41,5 %) igényelt társadalomtudományi irodalmat.

A kölcsönzők egyes rétegeinek általános jellemzői:

A férfiak majdnem még egyszer annyit kölcsönöznek, mint a nők. A legtöbb könyvet a 14-26 évesek viszik (51 %). Feltűnően alacsony a 27-59 évesek részesedése (39 %) és számottevő a 60 éven felüliek közel 10 %-os aránya. Tehát élénk az ifjúság érdeklődése, a tulsulyt képező középgenerációt (33 év-folyam) csekélyebb érdeklődés jellemzi. Az iskolai végzettséggel párhuzamosan emelkedik az 1 főre jutó kölcsönzött kötetek száma:

8 általános alatt	1,5 kötet
8 általánost végzetek	1,6 kötet
középiskolát végzetek	1,8 kötet
egyetemet végzetek	2 kötet

A KÖLCSÖNZÉS ÁLTALÁNOS ALAKULÁSA

A társadalomtudományi irodalom kölcsönzésének aránya a teljes forgalomban országosan 5 %, a szak-, illetve ismeretterjesztő irodalmon belül 20 %. A vizsgált, különböző típusu könyvtárakban az utóbbi arány a következőképpen alakult:

járási-városi könyvtárak	24,5 %
budapesti kerületi könyvtárak	21,3
megyei könyvtárak	20,3
szakszervezeti könyvtárak	19,7

Elgondolkoztató a járási-városi könyvtárak előkelő helyezése.

A 13 175 kölcsönzött mű az alábbi arányban oszlott meg az egyes tudományok között:

1. Jog, pedagógia, néprajz szociológia	30,6 %
2. Történelem, régészet	26,5
3. Politika	15,6
4. Filozófia, pszichológia	11,5
5. Marxizmus klasszikusai	7,3
6. Közgazdaságtudomány, statisztika	5,5
7. Valláskritika	3
	<hr/>
	100 %

A csucstra tulajdonképpen egy rendkívül heterogén csoport került, így nem lehet szétválasztani az ebbe tartozó különféle tudományok iránti érdeklődést. Általános a történelem nagy népszerűsége is. A politika, filozófia és a marxizmus klasszikusai együttes százalékos aránya megfelelő lenne, ha ezt nem rontaná le a sok gyenge színvonalu lektúr, amelyet a politikai könyvek közé sorolt a vitatható könyvtári szakozási gyakorlat. A közgazdaságtudomány népszerűsége nem volt kielégítő. A valláskritikai munkák minimális forgalma pedig lényegében a vallásos nézetek elleni propaganda és a könyvkiadás gyengességét is jelzi. Kevés a direkt ateista munka, többsége használhatatlan és alig keresik. A közönség legfeljebb a mitológiai tárgyú könyvek után érdeklődik. Itt jegyezzük meg, hogy 1964 óta alaposan megnőtt a felekezetek vallásos tematikájú könyveinek kiadása, s éppen a "népkönyvek", a hittan- és imakönyvek, valamint a kalendáriumok száma, de az értelmiséget érdeklő tudományos és szépirodalmi könyvek mennyisége is. Amíg 1964-67-ben az egyházak 154 kiadványt jelentettek meg 1 576 000 példányban, addig az állami kiadók 18 valláskritikai művet hoztak forgalomba 136 900 példányban.

A vizsgált forgalomból külön számítottuk azokat a műveket, amelyeket 30-nál több alkalommal kölcsönöztek (2. tábla). E kategóriába 65 könyv került. Ennek elemzése fényt derít a legáltalánosabb tendenciákra, bizonyos típusú igények megoszlására, sűrűsödési pontjaira. Felhozható ellenérvként, hogy a szakirodalom iránti differenciált igények a kisebb forgalmi adatot mutató művek tartományában jelentkeznek, mivel ezek természetesen eloszlanak a több ezer könyv között. Ez az érdeklődés az értékesebb, a tulajdonképpen tudományos kutatói szint, ezért nem lehet a legnépszerűbb könyvek nagy forgalmát alapul venni az általánosításhoz. A vizsgálatban éppen ezt a területet szándékoztunk bizonyos fokig elkülöníteni, hisz elsősorban nem a kutatói igényeket akartuk feltárni (ezek amugyis elsősorban a szakkönyvtárakban jelentkeznek), hanem, közművelődési könyvtárakról lévén szó, a lakosság, a művelődni kívánó olvasók érdeklődési irányát, tájékozódási, önművelődési tevékenységüknek általános helyzetét, színvonalát. Ezt pedig pontosan tükrözi a legnépszerűbb művek csoportja, a kölcsönzések rangsora.

A legnépszerűbb 65 könyvet 3340 esetben vitték el, ami megfelel a teljes forgalom negyedének. A magas arány elegendő ahhoz, hogy körvonalazhassuk az alapvető, általános tendenciákat. Ha szak szerint választjuk szét e forgalmat, rögtön kirívó jelenséget láthatunk.

történelem	24 mű	1146 kölcsönzés
jog	18	1163
politika	10	465
marxizmus klasszikusai	5	264
filozófia	3	102
pszichológia	2	66
egyéb	3	134
összesen:	<u>65 mű</u>	<u>3340 kölcsönzés</u>

A forgalomban a történelem és jogtudomány vezet, mind a művek számát, mind a kölcsönzések eredményét tekintve. Feltűnő, hogy a jogi művek száma kevesebb, mint a történelmi munkáké, mégis a jogiak forgalma magasabb. Pedagógiai tárgyú mű csak egy került be a legkeresettebb művek közé, ateista egyáltalán nem.

Ha az abszolút sorrendet tekintjük át, az első három helyen igen magas aránnyal állnak az alábbi könyvek:

Prodöhl: Hirhedt bündügyek	191 kölcsönzéssel
Pintér: Kémtörténetek	125 kölcsönzéssel
Szabó: Bündügyi panoptikum	123 kölcsönzéssel (2. tábla)

A negyedik helyen Magyarország története áll 98 kölcsönzéssel. Ha tovább tallózzunk a művek között, a jog, a politika vagy a történelem ágazatban egyaránt felváltva található a krimi típusu művek és a valódi szakirodalmi munkák. Az első 15 helyet értékelve feltűnő a nagyszámu lektür. A 11 bündügyi és kémtörténet mellett csupán 4 szakkönyvet számolhatunk össze. A legnépszerűbb 65 mű kategóriájából 26 könyvet B-C lektürnek minősíthetünk, igen magas kölcsönzési számmal, 1627 kötettel. Ez éppen akkora, mint a többi 39 szakmunka teljes forgalma. Az említett statisztikai arányok nem véletlenek, hanem mögöttük rejlenek azok a demográfiai, izlésbeli és kiadáspolitikai okok, egymásrahatások, amelyek törvényszerűségének megfogalmazása immár megkisérelhető feladat.

Számos nemzetközi és hazai igénytanulmány szerint az olvasás indítékai között a szórakozási igény szerepel az első helyen. Arra gyanakodhatnánk, hogy az olvasók alapvetően szórakozási hajlamukat elégítik ki az olyan társadalomtudományi irodalomba sorolt "jogi krimi", politikai krimi felfedezésével, mint Schwarz: A hóhérnak nincs arca, Mader: Lesben a bérgyilkosok stb.

De talán más jelenségről is van szó. A nyugatnémet lapkiadók szerint az újságolvasók 86 %-a a legszivesebben a balesetekről, büntettekről és a különös emberi sorsokról olvas. A hazai képes magazinokban is népszerűek és egyre terjednek a "Munkában a bündügyi riporter" és "Nyomoz a Mág-csoport" című bündügyi rovatok, a tv-ben rendkívül népszerű az ily témájú "Kék fény". Az Angyal- és a Maigret felügyelő sorozat, akár a lengyel Kockázat (Kloss kapitány) kirobbanó sikere is ezt jelzi. A bündügyi, az izgalmas politikai, illetve kémtörténetek, a borzongató témák iránti igen elemi igényt krimináleffektusnak nevezhetjük, amelynek lélektani (feszültségteremtés, -feloldás), izlésbeli, életkori stb. okai lehetnek. Részben magyarázható a kiadáspolitikával is, pl. a "klasszikus ponyva" kiadási vákuuma után (1948-1957) jórészt e műfajban találta meg a közönség az utánpótlást. Természetesen ez a jelenség további vizsgálatot igényel, mint ahogy az is, hogy az ilyen formában közölt politikai-ideológiai tartalom hatása, érvényesülése törekvéseinknek megfelelő-e? Mennyire célszerű, illetve szükségszerű e műfaj terjedésének? Vajon nem a túl könnyen befogadható, a kommersz újságírásra jellemző közlésmód, a ponyvaszerű elemek érvényesülnek a politikum rovására? Jellemző, hogy Ráth-Végh István igényes kriminalisztikai műve, a Fekete krónika a rangsorban csak a 24. helyen szerepel, 13 gyenge alkotás előzi meg.

Fejttegetéseinkből kitűnik a C kategória túlzott keresettsége. Ennek akár szakozási, akár statisztikai megkülönböztetése mindenképpen szükséges, különben a társadalomtudományi irodalom forgalmának valóságos mértékét nem állapíthatjuk meg.

AZ OLVASÓI RÉTEGEK NÉHÁNY JELLEMZŐJE

Az olvasásszociológiai kutatások az olvasók érdeklődésének irányultsága, intenzitása és a demográfiai ismérvek között egy alapvető összefüggést bizonyítottak be kétségtelenül. Az olvasás intenzitását és minőségét döntően az iskolai végzettség határozza meg. Ez a tétel igaz, de a többi demográfiai jellemzők is erős hatást gyakorolnak az olvasás indítékaiként. Milyen, milyen mértékben mutatkozik ez a hatás, hogyan ötvöződik egyéb tényezőkkel? A műszaki, mezőgazdasági irodalom keresettségét inkább a foglalkozási helyzet határozza meg, ez többnyire magában foglalja az iskolázottsági szintet is (mérnök, technikus stb.). A társadalomtudományi művek iránti érdeklődés viszont nincs ennyire foglalkozáshoz kötve, mert bármely foglalkozású olvasószámára elengedhetetlenül szükséges a szilárd politikai attitűd, a társadalom problémáinak ismerete, tanulmányozása. Vizsgálataink alapján úgy ítéljük meg, hogy az iskolai végzettség mellett még egy fontos tényező játszik szerepet a társadalomtudományi irodalom forgalmában, a nemi hovatartozás.

Kiderült, hogy e témakörből a nők kevesebbet olvasnak, de viszonylag több kötelező olvasmányt. A férfiak háromszor több háborus és bűnügyi könyvet vesznek kézbe. Az ifjúság érdeklődése rendkívül erőteljesen fordul e tematika felé. A 14-26 éves férfiak 30 legkedveltebb olvasmánya között 20 lektűr található és a rangsorban a 17. helyig jóformán csak bűnügyi és háborus könyvek sorakoznak, majd csak ezután következik a szakirodalom. Ugyanezen kora nőknél azonban a 30 legolvasottabb mű között 22 szakkönyv és csak 8 lektűr található, közöttük alig van krimi. (3. tábla.) Ebből leszűrhető és a többi, nem közölt táblázat is szignifikánsan bizonyítja, hogy a társadalomtudományi irodalom olvasásában az iskolai végzettség mellett a nemi hovatartozás is igen jellemző tényező. Hogy a női olvasók a háborus és bűnügyi tárgyú könyvektől szemérmesen tartózkodnak, az nyilván alkati és pszichológiai tényezők függvénye. A társadalomban elfoglalt helyük, gyengédebb lelkiviláguk és kedvezőtlen időmérlegük miatt kevesebb társadalomtudományi könyvet kölcsönöznek, de erősebben szelektálnak.

A tanulók csoportjában az a meglepő, hogy a 40 legolvasottabb mű közül alig 13 sorolható a tudományos és szakirodalomba, a könyvek jórésze lektűr, ami szinte művenként megegyezik a munkásolvasók által kedvelt könyvekkel. A munkásolvasók csak 6 A-kategóriájú könyvet forgattak, túlságosan erőteljes a krimi típusu könyvek befolyása.

A férfiak a politikai szakok, a közgazdaságtudomány és a történelem iránt még egyszer olyan érdeklődést tanusítanak, mint a nők. Az egyes korosztályoknál az érdeklődés intenzitásában feltűnő tendencia, hogy a történelmi és politikai olvasmányokat mindegyik korosztály erősen igényli, ez a témakör a 60 éven felüliek kölcsönzésében is kiemelkedő helyet foglal el. A munkáskategóriában a történelem és a politika keresettsége a legnagyobb arányu. (1. tábla.) (A jogi könyvek forgalmát az értékelésnél nem vettük figyelembe, a csoport túlságosan heterogén volta miatt.)

Végül megjegyezzük, hogy a teljes kép kialakításához a társadalomtudományok általunk ezuttal nem vizsgált nagy tartományának, a nyelv-, irodalom- és művészeti tudományoknak forgalmi elemzése, valamint a községek és a parasztság helyzetének feltárása is szükséges. A társadalomtudományi irodalom népszerűsítése során a könyvtári közvetítési rendszer új szempontu értékelése ugyancsak időszerű volna. Ugyanis a könyvtári szolgáltatásokra az ismételt szelekciós rendszer jellemző, elemezni kell ennek működését. Amíg a könyv a könyvtárba kerül, háromszoros rostáláson esik át: a könyvkiadás, az UJ KÖNYVEK ajánlásai és a szerzeményező tevékenység szelekcióján. E három fázisban a legnagyobb hibaszázalék a szerzeményezésben adódhat. Talán nem is annyira a művek kijelölése, mint inkább a példányszám megállapítása során. A szelekció másik lényeges szakaszát az olvasószolgálati munka jelenti. Itt az újra és újra való kölcsönzéskor sok hiba keletkezhet. A nagy forgalom az alaposan megterhelt kölcsönző könyvtárosokat rutinmunkára kényszerítheti, ezért elég gyakori eset, hogy az amúgy is népszerű könyveket szinte differenciálás nélkül kölcsönzik, illetve nem fordítanak kellő gondot az igényesebb alkotások intenzívebb ajánlására. Ily módon is kumulálódik a gyenge és közepes művek kölcsönzési aránya.

ÖSSZEGZÉS

Az ismertetett konklúziók érvényességét behatárolja, hogy a felmérés könyvtárcentrikus volt, elsősorban a forgalmi statisztika értékelésén alapult, nem vonta be vizsgálati körébe a szélesebb populációt, a lakosságot. A kulturális miliő szociológiai elemzését nem vállalta, erre az interjús, kérdőíves technikával való kombináció révén kellett volna módot találni. Igaz, hogy a statisztikai módszer egzaktabb eredményekhez vezethet, mint a kérdőíves felmérések, ahol a válaszolók presztizs-szempontjai szépihethetik a tényeket. Mivel e vizsgálat egy meghatározott időszak (1 hónap) olvasmányait rangsorolta, helyzetleírása tulajdonképpen statikus, egy kinagyított pillanatkép a könyvtárakból kiáramló könyvek folyamából. Azonban a kellően megválasztott pillanat, a jól elcsipett lendület fotója sok lényegi összefüggést tartalmaz, amelyből bátran következtethet a kutató.

A több mint 100 tábla - az összefoglalásban csak néhány könnyen áttekinthetőt tettünk közzé - alap, amelyen tovább épülhetnek a következő évek vizsgálatai, hisz az időtényező bekapcsolásával az olvasói igények és az izlés fejlődését, dinamizmusát is követni lehet.

A vizsgálat bizonyossága szerint a társadalmi szükségletek és az egyéni igények között nagy a feszültség. A beiratkozott olvasók közül havonta csak minden 9. kölcsönöz társadalomtudományi irodalmat, a nagyobb rész tehát passzív. Az ifjúság érdeklődési intenzitása megfelelőnek tűnik, a középgenerációt (27-59 évesek) viszont mérsékelt.

A városi-járási típusú könyvtárak szerepének, illetve hatókörének erősödése, valamint a fővárosi közművelődési könyvtárak tulfeszítettsége külön figyelmet érdemel. Tovább kell finomítani a különböző típusú könyvtárak tevékenységét, a társadalomtudományi irodalom forgalma érdekében.

A kölcsönzött társadalomtudományi irodalomban igen nagyok a minőségi különbségek, túl magas az általunk C kategóriába sorolt munkák olvasottsága. Ezzel az elemi erejű igénnyel mindenképpen számolniuk kell a könyvtárosoknak, az adminisztratív eszközök alkalmazása viszont (beszerzési titlalmak) nem lehet célszerű. A könyvtári beszerzésben tekintettel kell lenni a szórakozási, kikapcsolódási és egyéb pszichológiai okokból adódó érdeklődésre is, de a tájékozódási, önművelődési igényekre is a megfelelő állományi arányok biztosítása érdekében. A legkedveltebb 65 könyv listája arra is figyelmeztet, hogy az érdeklődés az utóbbi 3-5 évben megjelent könyvek iránt a legaktívabb. Ez az állománykivonás szempontjából is komoly feladatokat róhat a könyvtárvezetésre. Az olvasószolgálatot alkalmassá kell tenni a dinamikus ideológiai, politikai felvilágosítás feladatának betöltésére. E teendők körvonalazása nem volt célja a tanulmánynak, a megfelelő intézkedések folyamatban vannak.

A KÖLCSÖNZŐTTI TÁRSADALOMTUDOMÁNYI KÖTETEK SZÁMA ÉS MEGOSZTLÁSA A VIZSGÁLT MŰCSOPORTOK,

VALAMINT A KÖLCSÖNZŐK NEME, FOGLALKOZÁSA, KORA, ISKOLAI VÉGZETTSÉGE SZERINT

olvasó- csoportok	nem		foglalkozás		kor			iskolai végzettség			kölcs. kötet összesen			
	férfi	nő	munkás tanuló egyéb	14-18 19-26 27-59 60-	8 ált. 8 ált. közép- fő- alatt isk. isk. isk.	száma								
mű- csoportok			kölcsönzött			kötetek								
I. Marxizmus	499	470	66	383	520	165	366	417	21	17	252	442	258	969
II. Filozófia, pszichológia	829	692	189	601	731	330	626	523	42	30	545	612	334	1521
III. Vallás	205	189	73	162	159	107	124	122	41	25	167	145	57	394
IV. Politika, munkásmozg.	1394	666	518	646	896	511	458	843	248	174	998	591	297	2060
V. Közgazdaságtan, jog, pedagógia	489	246	79	248	408	143	222	343	27	12	209	324	190	735
VI. Szociológia, néprajz	2384	1628	923	1240	1849	927	1083	1642	360	261	1860	1182	709	4012
VII. Történelem	2263	1221	680	1208	1596	923	788	1264	509	267	1663	1056	498	3484
kölcsönzött kötetek száma összesen	8063	5112	2528	4488	6159	3106	3667	5154	1248	786	5694	4352	2343	13175

A LEGOLVASOTTABB TÁRSADALOMTUDOMÁNYI MŰVEK

sor- szám	raktári szám	szerző	cím	kölcs. száma
1.	340	Prodöhl	Hirhedt bűnügyek	191
2.	327	Pintér	Kémtörténetek a XX. századból	125
3.	340	Szabó	Bűnügyi panoptikum	123
4.	943.9		Magyarország története	98
5.	323	Fox	A Kennedy-gyilkosság...	77
6.	327	Sólyom	A titkosszolgálat jelenti	77
7.	340	Pintér	A század nevezetes bűnügyei	76
8.	340	Szekeress	Panamisták	72
9.	943	César	A Farkasodu alkonya	68
10.	943.9	Hollós	Kik voltak és mit akartak?	66
11.	340	Lane	Elsietett ítélet	63
12.	340	Sólyom	A zuglói nyilasper	63
13.	930	Ráth-Végh	Szerelem, házasság	62
14.	3K1	Marx - Engels	Válogatott művek	61
15.	340	Holland	Nagy pillanatok a nyomozásban	61
16.	340	Poltorak	Nürnbergi epilógus	61
17.	331		A magyar forradalmi munkásmozg.	58
18.	340	Frank	Szélhámosok, kalandorok	58
19.	940	Karsai	A berchtesgadeni sasfészekről...	57
20.	340	Gilbert	Nürnbergi napló	55
21.	940	Jakovlev	Pearl Harbor rejtélye	55
22.	327	Mader	Lesben a bérnyilkosok	53
23.	940	Ingersoll	Szigorúan titkos	52
24.	340	Ráth-Végh	Fekete krónika	51
25.	340	Nyiszli	Orvos voltam Auschwitzban	49
26.	943.9	Karsai	A budai Sándor palotában történt	49
27.	943.9	Karsai	A budai Vártól a Gyepűig	49
28.	340	Naumann	Az Auschwitz-per	48
29.	370	Bormann	Ifjuság és szerelem	48
30.	930	Ráth-Végh	A varázsvessző	48
31.	340	Herczeg	A XX. század bűnpere	47
32.	930	Stoll	A holttengeri barlangok...	46
33.	340	Schwarz	A hóhérnak nincs arca	45
34.	930	Ráth-Végh	Tarka históriák	45
35.	940	Battaglia	A második világháború	45
36.	390	Fejér	Tudni illik, hogy mi illik	44
37.	930	Ráth-Végh	Hatalom és pénz	44
38.	943	Mader	A sebhelyes gyilkos nyomában	44
39.	350	Delarue	A Gestapo története	42
40.	943.9	Sik	Egy diplomata feljegyzései	41
41.	100		Egyetemes filozófiatörténet	40
42.	3K1	Marx - Engels	Kommunista Kiáltvány	40
43.	940	Major	Lángoló világ	40
44.	323	Russel	A horogkereszt rémtettei	39
45.	934.9	Pintér	14 nap	39
46.	340	Halasz	Dreyfus kapitány	38
47.	930	Ráth-Végh	Az emberi butaság	38
48.	930	Zamarovskij	A világ hét csodája	38
49.	330		A szocializmus politikai...	37
50.	3KP		Az MSZMP 9. kongresszusa	36
51.	150	Kardos	Általános pszichológia	34
52.	150	Rubinstein	Általános pszichológia	34
53.	150	Platonov	Szórakoztató pszichológia	32
54.	323	Merle	Moncada	32
55.	327	Bols	A szálak Washingtonba vezetnek	32
56.	3K2	Lenin	Válogatott művei	32
57.	340	Hegedüs	A tisztaeszlári vérvád	32
58.	100		Filozófiai kislexikon	31
59.	140		A marxista filozófia alapjai	31
60.	943.9	Molnár	Ellenforradalom Magyarországon	31
61.	947	Földes	A Nagy Október	31
62.	320		Akcióban az SS	30
63.	340	Pintér	Hóhérok nyilatkoznak	30
64.	940	Bacsó	A mi a kulisszák mögött történt	30
65.	940	Nyekrics	Egy történet	30

A SZAKIRODALOM ÉS AZ ISMERETTERJESZTŐ IRODALOM KÖLCSÖNZÉSÉNEK MEGOSZLÁSA

A FÉRFIAK ÉS A NŐK KÖZÖTT, A 14-26 ÉVES KORCSOPORTBAN

f é r f i a k

n ő k

scr- szám	rakt. szám	szerző, cím	kölcs. száma	rakt. szám	szerző, cím	kölcs. száma
1.	340	Prodöhl: Hirhedt bűnügyek	71	3K1	Marx - Engels: Válogatott művek	30
2.	340	Szabó: Bűnügyi panoptikum	58	340	Prodöhl: Hirhedt bűnügyek	23
3.	327	Pintér: Kémtörténetek a ...	52	390	Fejér: Tudni illik, hogy mi illik	22
4.	943.9	Magyarország története	38	943.9	Magyarország története	22
5.	327	Sólyom: A titkosszolgálat...	34	3K1	Marx - Engels: Kommunista Kiáltv.	20
6.	943	César: A Farkasodu alkonya	31	150	Rubinstein: Az általános pszich.	18
7.	323	Fox: A Kennedy-gyilkosság...	30	370	Bormann: Ifjuság és szerelem	17
8.	327	Mader: Lesben a bérgyilkosok	29	930	Ráth-Végh: Szerelem és házasság	17
9.	327	Pintér: A század nevezetes...	26	940	Karsai: A berchtesgadeni sasf.	15
10.	340	Holland: Nagy pillanatok...	25	3K2	Lenin: Válogatott művei	14
11.	943	Mader: A sebhelyes gyilkos...	24	340	Szabó: Bűnügyi panoptikum	13
12.	940	Jakovlev: Pearl Harbor	23	150	Kardos: Általános pszichológia	13
13.	340	Lane: Elsietett ítélet	22	100	Egyetemes filozófiatörténet	12
14.	340	Szekeres: Panamisták,...	22	323	Fox: A Kennedy-gyilkosság	12
15.	340	Frank: Szélhámosok, kalandorok	21	100	Filozófiai kislexikon	11
16.	340	Nyiszli: Orvos voltam Auschw.	21	370	Nagy: Didaktika	11
17.	930	Ráth-Végh: Szerelem, házasság	21	390	Burget: Hogyan viselkedjünk?	11
18.	370	Bormann: Ifjuság és szerelem	19	150	Platonov: Szórakoztató pszich.	10
19.	323	Russel: A horogkereszt rémtettei	18	150	Pszichológiai tanulmányok	10
20.	325	Máté: Amerikaiak Dél-Vietnámban	18	180	Szigeti: Bevezetés a marxista...	10
21.	340	Ráth-Végh: Fekete krónika	18	370	Neveléelmélet	10
22.	340	Schwarz: A hóhérnak nincs arca	18	943	Mader: A sebhelyes gyilkos...	10
23.	340	Sólyom: A zuglói nyilasper	18	150	Geréb: Pszichológiai atlasz	9
24.	940	Karsai: A berchtesgadeni sasf.	18	3K2	Lenin élete	9
25.	355	Komáromi: Hol vagytok, fiuk?	18	290	Trencsényi-Waldapfel: Mitológia	9
26.	3K1	Marx - Engels: Válogatott művek	17	327	Sólyom: A titkosszolgálat jelenti	9
27.	340	Herczeg: A XX. század bűnpere	17	390	Réczey: Etikett, társasélet...	9
28.	940	Ingersoll: Szigoruan titkos	17	930	Ráth-Végh: Az emberi butaság...	9
29.	940	Battaglia: A második világháboru	17	943.9	Sik: Egy diplomata feljegyzései	9
30.	930	Zamarovskij: A világ 7 csodája	16	290	Boronkay: Római regék	8

A magyar nemzetiség közművelődési könyvtári ellátása Szlovákiában

Helyzetjelentés a komáromi járásból

FUTALA Tibor

A szlovák könyvtárosok f. évi június 15-16-án ünnepelték a járási könyvtárak fennállásának huszadik évfordulóját. Ebből az alkalomból Poprádon tanácskozásra gyűltek össze, megvitatták e könyvtártípus jelenlegi helyzetét és fejlesztési feladatait. Az egyik hozzászóló Klára Gundová volt, aki a vegyes lakosságú járások sajátos helyzete felől közelítette meg a kérdést, konkrétan a komáromi járás könyvtári helyzetével foglalkozott. Minthogy hozzászólása sokszorosításban rendelkezésünkre áll, legfontosabb, a lenini nemzetiségi politika gyakorlati megvalósítását tükröző részeivel olvasóinkat is meg akarjuk ismertetni.^x

A NEMZETISÉGEK KÖNYVTÁRI ELLÁTÁSÁNAK FONTOSSÁGA

A szerző abból indul ki, hogy az egységes könyvtári rendszer fejlődésének járási irányítása eleve feltételezi a különböző típusú könyvtárak működésének és együttműködésének elemzését. Ezek a járási elemzések meglehetősen idő- és munkaigényesek, különösen ha a járás nemzetiségi megoszlására is tekintettel vannak.

A tanácsi szervezeteknek és a könyvtárosoknak ennek ellenére vállalniuk kell ezeket az elemzéseket, hisz az összes szlovákiai járás 30 %-a vegyes nemzetiségű. Nélkülük nem lehet "adekvát módon biztosítani a könyvtári szolgáltatás mennyiségi és minőségi színvonalát".

---

^xGUNDOVÁ, Klára: K problematike riadenia knižníc v dvojjazyčnom okrese. [A könyvtárak irányításának problematikája egy kétnyelvű járásban.] Komárno, 1971. soksz. 11 p.

A KOMÁROMI JÁRÁS JELLEMZÉSE

A jelenlegi komáromi járás az ország közigazgatási átszervezésének nyomán 1960-ban alakult. A volt komáromi, csalai, hurbanovói (ógyallai) és štúrovói (párkányi) járást foglalja magában. Mezőgazdasági-ipari jellegű területi egység. 48 termelészövetkezete és 4 állami gazdasága van. Jó minőségű termőföldjei és kedvező természeti feltételei következtében a mezőgazdasági termelés előtt egyre reményteljesebb távlatok bontakoznak ki. A járás legjelentősebb ipari üzeme a komáromi Szlovák Hajógyár.

A járásban 41 község és 78 lakott hely található. Területe 1100,08 km², lakossága 105 549 fő, népsűrűsége 96.

74 473 felnőtt lakosából 49,7 % a munkás, 25,7 % a termelészövetkezeti paraszt, 16,1 % az egyéb alkalmazott. 8,5 %-ot tesznek ki a közelebről meg nem határozott kategóriák. A járásban 52 808 férfire 52 745 nő jut.

A lakosság vegyes nemzetiségű. A szlovákok száma 31 172 (30,6 %), a magyaroké 72 978 (69,7 %), az egyéb nemzetiségűeké 85.

A járásnak 101 általános és 8 középfokú iskolája van. Ebből 47 magyar tan nyelvű.

A TANÁCSI KÖNYVTÁRAK HELYZETE 1970-BEN

Az 1970 folyamán beszerzett 13 660 kötetből 40,1 % volt a szlovák, 52,8 % a magyar és 7,1 % az egyéb nyelvű könyv.

A teljes állomány 208 060 kötetet tett ki. Az állomány nyelvi megoszlása: 48,9 % a szlovák, 46,5 % a magyar, 4,1 % a cseh, 2,3 % az orosz, 0,2 % az egyéb nyelvű könyv.

A járás egy lakosára 1,97 kötet jutott. Egy szlovák lakosra 2,9, egy magyarra 1,28, egy szlovák olvasóra 16,5, egy magyarra 8,8 kötet.

A 13 258 beiratkozott olvasóból 34,9 % volt a szlovák, 65,1 % a magyar nemzetiségű. A kölcsönzések száma 338 607 kötetet tett ki, ebből egy lakosra 3,1, egy olvasóra 22,2 kölcsönzés jut. A teljes kölcsönzési forgalom megoszlása:

- szlovák nyelvű könyvek 39,4 %,
- magyar nyelvű könyvek 49,9 %,
- egyéb nyelvű könyvek 1,0 %.

A tanácsai közművelődési könyvtárak hálózatában összesen 246 rendezvény volt: 39,9 % szlovák, 60,1 % magyar nyelvű.

Mechanikus számítás szerint, tehát hogy a szlovák olvasó szlovák nyelvű könyvet olvas, a magyar meg magyar nyelvűt, egy szlovák lakosra 4,1, egy magyarra 2,7, egy szlovák olvasóra 23,3, egy magyarra 18,9 kötetnyi kölcsönzés jutott. Ez azonban torzít, hisz a magyar nyelvű lakosság köréből mind többen tanulnak meg szlovákul olyan fokon, hogy szlovák nyelvű műveket olvashatnak. Ez különösen az egyetemest és főiskolát végzők és végzetek, valamint a szakemberek körében figyelhető meg.

AZ ISKOLAI KÖNYVTÁRAK HELYZETE 1970-BEN

A tanári-tanítói könyvtárak állománya 1970-ben 81 174 kötetet tett ki. Ebből a szlovák nyelvű művek 34,9 %-ot, a magyar nyelvűek 65,03 %-ot képviseltek. 1044 olvasójukból 19,4 % volt szlovák, 80,5 % magyar nemzetiségű. Az év folyamán kikölcsönzött 4100 kötet 8,7 %-a volt szlovák, 91,4 %-a pedig magyar nyelvű.

A járás tanulói könyvtáraiban összesen 49 152 kötetnyi állomány volt az év végén. Ebből szlovák nyelvű 37,6 %, magyar nyelvű 62,6 %. Az állományt 11 825 olvasó használta: 34,79 % szlovák, 65,2 % magyar nemzetiségű. A tanulói könyvtárak az év folyamán összesen 44 580 kötetet kölcsönöztek. Ebből 42,8 % volt a szlovák nyelvű, 57,2 % a magyar nyelvű irodalom. 1970 folyamán az iskolai könyvtárak 9254 kötetnyi könyvvvel gyarapodtak. A gyarapodásból 5551 kötet - 59,9 % - volt szlovák, 3590 - 38,8 % - magyar nyelvű mű. 1,2 %-ot tettek ki az egyéb nyelvű gyarapodások.

Az állománygyarapítás fenti alakulását részben a szlovák és a magyar tan nyelvű iskolák aránya, részben az magyarázza, hogy a magyar tan nyelvű iskolákban is meg kell lenniük a szlovák klasszikusok kötelező és ajánlott olvasmányként szereplő sorozatainak.

HOGYAN JUTOTTAK IDÁIG?

A szerző joggal állapítja meg: "A vizsgált könyvtárak munkájának elemzéséből kitűnt, hogy működésük egészében véve megfelelő."

A jelenlegi helyzet eléréséhez sok külső és belső akadályt kellett legyőzni. A külső akadályok között mindenekelőtt a magyar nyelvű irodalom megvásárolhatóságának nehézségeit kell megemlítenünk. Korábban a magyar nyelvű irodalmat Prágából osztották szét. A magyar nyelvű könyvek ennek követke-

tében néha negyedéves késéssel jutottak csak el a könyvesboltokba. Ráadásul az érkezett könyvekből a sikerkönyveket azonnal szétkapkodták, s így ezekből a könyvtárakba gyakran egyetlen példány sem jutott.

A csehszlovákiai magyar nyelvű könyvkiadás sem elégítette ki az igényeket. E probléma komplex megoldása felé, legalábbis ami a szépirodalmat illeti, jelentős lépés volt, hogy 1967. január 1-én Szlovákiában – Tatran néven – külön vállalat alakult a magyar nyelvű irodalom kiadására, amely jelenleg Madách Könyvkiadó néven működik. Ennek feladatkörébe beletartozik a könyvterjesztés és eladás is. Ezen kívül koordinálja a behozatalt, illetve a közös kiadásokat. Ez a vállalat az irodalomellátás tekintetében jó problémaismeretről tesz tanuságot, s így beváltotta a hozzá fűzött reményeket.

A magyar nyelvű könyvekkel való ellátás decentralizálása, a Tatran, illetve a Madách Könyvkiadó létrejötte, valamint számos egyéb intézkedés nyomán bővült a magyar könyvek választéka és megrövidült a "kereskedelmi átfutási idő" is.

Ennek bizonyágai a következők:

- 1970-ben a komáromi járás könyvesboltjaiban 2 336 020,- Kčs értékű könyvet adtak el. Ennek 28,4 %-át a Magyarországról behozott könyvek, 10,3 %-át a csehszlovákiai és a közös kiadású magyar nyelvű könyvek, 61,3 %-át pedig a szlovák és a cseh kiadók termékei teszik ki;
- a Szlovák Könyv igazgatóságának 1968 óta évi 7 millió Kčs összegű keret áll rendelkezésére ahhoz, hogy közvetlen kiválasztással Magyarországon vásároljon könyvet Nyugat-Szlovákia szükségleteinek kielégítésére. Ennek keretében a komáromi járási könyvesbolt és a pozsonyi könyvesbolt vezetője negyedévenként válogatja ki az újdonságokat, természetesen a közművelődési könyvtárak szükségleteit is figyelembe véve.

Ez a rendszer lehetővé teszi, hogy a magyar nemzetiségű lakosság szükségletei kielégítéséhez annyira szükséges tudományos, műszaki, egészségügyi, természettudományi, művészeti, zenei irodalmat, valamint szótárakat és irodalmi-tudományos publikációkat lényegében be lehessen szerezni és végképp megszüntetni a magyar nyelvű irodalom beszerzésének esetleges voltát.

A járási tanács és a járási könyvtár feladata volt, hogy a könyvkereskedelmi lehetőségek javulásával párhuzamosan növelje az állománygyarapítási kereteket. Mig 1965-ben a komáromi járás egy lakosára évi 2 Kčs állománygyarapítási összeg jutott, addig 1969-ben és 1970-ben már 3 Kčs. (A fejlődés az egyes járásokban nem volt egyenletes, mert mig a dunaszerdahelyi járás a maga 1 főre eső 3,97 Kčs összegű állománygyarapítási keretével még a komáromi járást is jelentősen meghaladta, addig az érsekújvári járásban csak 2,16, a galántaiban 1,9, a lévaiban 1,63 Kčs esett egy főre.)

Tekintettel arra, hogy a vegyes lakosságú járások állománygyarapítási keretei lényegesen nem haladják meg a tisztán szlovák járások állománygyarapítási kereteit, igen nagy szükség van arra, hogy a járási tanács népművelési felügyelője rendszeresen keresse fel a községi tanácsok üléseit, és további póthiteleket szerezzen az állománygyarapításra. A komáromi járás él is ezzel a lehetőséggel, és esetenként lényeges összegeket sikerül szereznie a vegyes lakosságú községek állománygyarapításának jobbá tételére.

Az illetékes járási könyvtárakat ugyancsak az állománygyarapítási keretek szűkös volta készteteti nagyon körültekintő munkára. A komáromi járási könyvtárat az illetékes párt- és tanácsi szervek 1963-ban bizták meg azzal, hogy kísérelje fokozott figyelemmel a magyar nemzetiségű lakosság könyvtári ellátását és viselje a felelősséget annak javításáért. "Az állomány nyelvi megoszlásának figyelemmel kísérésére - írja a szerző -, az késztetett bennünket, hogy járásunk kétnyelvű, és a szlovák és a magyar lakosság megfelelő politikai, szakmai, kulturális és ideológiai fejlődésének biztosítása érdekében javítani kívántuk az állományok összetételét. A szak-, a szép- és az ifjúsági irodalom megfelelő arányait a lakosság nemzetiségi összetételét tekintve is biztosítani akartuk".

A komáromi járási könyvtár az eddigi tapasztalatok alapján 1971-ben áttért a központositott állománygyarapításra. Az iskolai könyvtárak esetében is a közművelődési könyvtárak számára kiadott jegyzékeket használják fel. A jegyzékeken javasolt könyveket egy bizottság választja ki. Ennek tagja a járási tanács népművelési felügyelője, a járási könyvtárigazgató és a járási könyvtár néhány szakembere. A szlovák és a magyar kiadók kiadási tervei alapján dolgoznak. A közművelődési könyvtárak a járási könyvtár által publikált jegyzékeken rendelik meg a szükséges címeket és példányszámokat. A megrendelt irodalmat havonként juttatják el a könyvtárakhoz. Az egyes községeknél lévő állománygyarapítási keretek egynegyedét egyéni vásárlásra tartják fenn. Az iskolai könyvtárak munkájának fellelendítésére a járási tanács az 1971/72. tanévre vonatkozóan mintakönyvtári pályázatot írt ki, s ennek állományfejlesztési konzekvenciái is lesznek.

A járási könyvtár és a járási tanács könyvtári irányító munkáját nehezítik az elégtelen elhelyezési, anyagi és személyi feltételek. A magyar nemzetiségű könyvtári ellátásának megjavítását célzó intézkedéseik ennél fogva még nagyobb figyelmet érdemelnek. Most, hogy az állománygyarapítás hatékony rendszere lényegében kialakult, nagyobb figyelmet kívánnak fordítani a könyvtári személyzetre. "A könyvtári dolgozók további szakmai és ideológiai fejlődése - hangsúlyozza ezzel kapcsolatban a szerző - a legfontosabb kérdések egyike, minthogy meghatározó módon tőlük függ, hogy a jelenlegi és a perspektivikus feladatok miképpen teljesülnek. A könyvtárosok befolyásolják a kulturális politikát, határozzák meg a nevelési és a közművelő-

dési programokat, és az egyes könyvtárakban ők teremtik meg a különböző vállalkozások sikeréhez szükséges légkört. A vegyes nemzetiségű járások területén meg kell szigorítani a könyvtárosok kiválasztását. Az alkalmazás alapfeltételül mindkét nyelv és mindkét irodalom ismeretét kell tenni."

Az egyetemi könyvtár struktúrájának korszerűsítése

David KASER

A Cornell University (USA) könyvtárának igazgatója olyan elgondolásokat vet fel cikkében, amelyek (mint maga is utal rá) nemcsak az egyetemi könyvtárakra érvényesek. S hozzátehetjük: némelyik elgondolása épp a szocialista üzemszervezés és bérezés jelenlegi gyakorlatától egyáltalán nem áll távol.

Tömörítve közöljük, SZILÁGYI Tibor fordítása alapján, a cikket, amely "Modernizing the university library structure" címmel a College and Research Libraries 1970. júliusi számában (227-231.p.) jelent meg. A teljes magyar szöveg a KMK szakkönyvtárában F 4105 számon található.

Megemlítjük, hogy némileg rokon gondolatokat tartalmaz Wolfgang ZEDLITZ "Direktoriale, kollegiale, turnusmäßig wechselnde Leitung wissenschaftlicher Bibliotheken" c. cikke (Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie, 1970. 2.no. 87-99.p.). Referátumát lásd Könyvtártudományi és Dokumentációs Szakirodalom. Referáló lap. 1970. 357. tétel.

Az egyetemi könyvtárak dolgozóinak helyzetével kapcsolatban talán tulságosan is gyakran emlegetik, hogy a könyvtárosokkal nem bánnak megfelelően az egyetemi közösség egészében, de mindeddig alig irtak arról, hogyan bánnak velük a könyvtáron belül. Az alábbiakban olyan reformokat próbálunk felvázolni, amelyeket lehetséges és valószínűleg kívánatos volna magában a könyvtárban megvalósítani, függetlenül attól, hogy az egyetem hajlandó-e a könyvtárosok helyzetén a maga nagyobb közösségében javítani.

I.

Alapvető reformra volna szükség magában a könyvtári igazgatási módszerében. Az egyetemi könyvtárakra is hosszú ideje a hagyományos szervezeti struktúra, a több vízszintes rétegből összetett piramis jellemző. Mindegyik szint dolgozóit az egy szinttel magasabban elhelyezkedő vezetőknek tesznek jelentést, a vezetők pedig mindig az egy szinttel alattuk

állónak adnak utasítást. Az információt felfelé, a döntéseket lefelé továbbítják. Amíg jó a kommunikáció, addig ez a struktúra hatékonyan működhet.

Ennek a strukturának azonban megvan az a hátránya, hogy mindenki csak azokért a tevékenységekért felelős és csak azokba szólhat bele, amelyek a piramisban közvetlenül alája tartoznak. Ez a korlátozott részvétel esetleg kielégítő és megfelelő lehet a segédszemélyzet számára, amelynek tagjait meghatározott funkciók ellátására képezték ki. A diplomás könyvtárosok azonban széles körű képzettséggel rendelkeznek a könyvtártudomány szerteágazó területein, tehát pillanatnyi beosztásuktól függetlenül *i l l e t é k e s e k*, sőt *k ö t e l e s e k* volnának arra, hogy véleményüket nyilvánítsák az egész könyvtár munkájának kérdéseiről. Voltaképpen – ők jelentik az egyetemi könyvtárat. (A könyvtárosok közös és egyenlő felelősségének ilyen felfogása és a hagyományos piramis-strukturában betöltött szerepük közötti ellentét természetesen nem korlátozódik az egyetemi könyvtárakra; egyre inkább megnyilvánul az egész könyvtárostársadalomban – a különféle könyvtárakban, a könyvtárosképzésben, a regionális és az országos könyvtárosszövetségekben.)

Ideje tehát módot találni az egyetemi könyvtárakban arra, hogy a felsőfokú képzettségű dolgozók *t e s t ü l e t i l e g* bekapcsolódhassanak a bármely részterületre és szintre vonatkozó döntések hozatalába. Gondoskodni kell olyan rendszeres fórumról, amelyen hangot adhatnak nézeteiknek.

A véleménynyilvánítás kötelezettségéhez az is hozzátartozik, hogy senki se kerülhessen hátrányba véleményének kimondása miatt. Részben nyilván a *b i z t o n s á g* iránti igény áll amögött a követelés mögött, hogy az egyetemi könyvtárosok is az egyetemi oktatókéhoz hasonló független státust kapjanak, amely megvédi őket a szeszélyes vezetés esetleges megtorlásaitól.

Ezt a biztonságot is növelné, ha a nagy könyvtárakban az *o s z t á l y v e z e t ő i* munkakört felváltva vagy választás alapján látnák el a könyvtárosok. Kétségkívül nagy szükség volna arra is, hogy a könyvtáros elsősorban azért részesüljön a *n y a g i é s e r k ö l c s i* megbecsülésben, mert jó könyvtáros, nem pedig azért, mert szakmai munkája mellett vezetési feladatokat is ellát. Nagyobb presztízst kellene jelentenie a szakmai tekintélynek, mint a vezetésben elfoglalt pozíciónak, amely a múltban a rang- és fizetésemelkedést jelentette. A szakmai fejlődés fokozott elismerése és a fizetésnek az adminisztratív beosztástól való függetlenítése egyéb haszonnal is járna: rugalmasabban váltanák egymást a könyvtárosok a vezetői beosztásokban. A fizetési alapstrukturát teljesen a szakmai érdekekhez lehetne kötni, s meghatározott pótlékot fizetni arra az időre, amelyben a könyvtáros adminisztratív feladatot – pl. osztályvezetőséget – is vállal egyéb kötelességei mellett.

Az ilyen strukturában tovább növelné a biztonságérzést, ha a vezetők mellett a személyzet többi tagja is részt venne az előléptetések megbeszélésében. A k i n e v e z é s, e l ő l é p t e t é s kritériumait természetesen gondosan meg kell fogalmazni, figyelembe véve főként a könyvtár olvasóközönségének, a szakmának és az egész társadalomnak tett szolgálatokat. Ezek a tényezők nagyjából megfelelnek az "oktatási, kutatási és társadalmi tevékenység" hármas kritériumának, amelyet az egyetemi tanári kinevezéseknél alkalmaznak. E kritériumok mellett feltehetőleg az előléptetés szervezeti formáira is lehetne analógiát találni a karok gyakorlatában.

Tekintettel arra, hogy a tudományos könyvtári munka "nagyüzemi" szervezeti keretek között folyik s a személyzet többsége nem diplomás, feltehetőleg célszerű fenntartani az egyetemi könyvtárakban a hagyományos piramis-strukturát, de p á r h u z a m o s a n az új, m e l l é r e n d e l ő csoportstruktúrával. Össze kell tehát egyeztetni a két strukturát, a tudományos könyvtár feladatához tartozó tevékenységeket értelemszerűen két külön csoportba sorolva, elosztva a két struktúra között.

Kétségkívül a mellérendelő struktúra hatáskörébe illenének az olyan ügyek, mint a szolgáltatási normák meghatározása mind intézményi, mind személyi vonatkozásban, valamint e normák betartásának az ellenőrzése; átfogó elképzelések kidolgozása a könyvtári munka egyetemen belüli jelentőségének növelésére; a megfelelő irányítási módszerek kidolgozása. A piramis-strukturába tartozna viszont a szolgáltatások realizálása, a célkitűzések megvalósításához szükséges eljárások kidolgozása, a minden nagy szervezet sikeres működéséhez szükséges "házvezetési" funkciók ellátása, valamint a segédszemélyzet általános ellenőrzése.

Ha megfelelő szervezeti és eljárási formát keresünk a mellérendelő struktúra számára, aligha találunk jobbat a könyvtárosok k ö z g y ü l é s é - n é l, amelynek szükségképpen bizottságokban kellene dolgoznia. A könyvtárigazgatónak a könyvtárosközgyűléshez való viszonya hasonló lenne a dékán és a kar viszonyához. Miután azonban a mellérendelő struktúra keretében a célkitűzésekről és a normákról döntés született, ennek végrehajtása már átkerülne a piramis-strukturába, a könyvtárigazgató pedig letenné dékáni palástját és visszavadlana igazgatóvá. Az osztályok vagy részlegek szintjén a célokat hasonlóképpen testületileg határoznák meg az ott dolgozó könyvtárosok, akiknek gyűlésén az osztályvezető csak elnökölne, a célkitűzések gyakorlati megvalósításáról azonban már ő gondoskodna.

Az ilyesféle kettős struktúra tervével szemben bizonyára komoly ellenvetések fognak felmerülni. Próbáljunk mindjárt válaszolni néhány kézenfekvő ellenérvre.

1. Minden egyetemi könyvtárban számos intelligens és képzett segéderő működik, akik joggal úgy érezhetik, hogy a döntéshozatalban való részvételt rájuk is ki kell terjeszteni. - Ez esetleg jogos követelés, de ebben az esetben a piramis-strukturán belül kell érvényesíteni.

2. Sajnos, minden munkahelyen akadnak olyan könyvtárosok, akikben nincs meg a mellérendelő struktúra eredményes működéséhez szükséges hivatástudat, szakmai felelősségérzet. - Ezen életerős továbbképzési programmal és könyörtelen "vagy előre, vagy kifelé" ("up-or-out") személyzeti politikával lehetne hosszú távon segíteni.

II.

Van egy másik lényeges akadálya is annak, hogy az egyetemi közösség a könyvtárosokat elismerje magas szintű tudományos munkaerőknek: a kötött munkaidő. Egyes könyvtárakban még most is ragaszkodnak ahhoz, hogy a könyvtárosok naponta vagy hetenként meghatározott számú órát töltsenek íróasztaluknál. Pedig azt a fajta könyvtárosi funkciót, amelyre napjainkban szükség van - amelyhez hozzátartozik a folyamatos kutatási tevékenység, a szakmai továbbképzés, a tágabb értelemben vett közösség szolgálata és a döntéshozatalban való, fentebb vázolt részvétel - egyszerűen nem lehet megvalósítani olyan légkörben, ahol állandóan az órát figyelik.

A könyvtárosoknak tudomásul kell venniük, hogy felelősségük a hétnek mind a 168 órájára kiterjed, ezalatt bármikor szükség lehet szolgálataikra valamilyen formában.

A könyvtárvezetésnek viszont a lehető legnagyobb mértékben s z a b a d d á kell tennie a diplomás könyvtárosok m u n k a b e o s z t á s á t. Ne szabja meg az egyetemi végzettségű munkatársak munkaóráinak számát, hanem bizza szakmai felelősségtudatukra, hogy maguk határozzák meg munkabeosztásukat, olyan rugalmasan, amennyire ez kötelességük hiánytalan ellátásával összefér.

Minden könyvtárban vannak különbségek a könyvtárosok között hozzáértés, ítélőképesség, belátás és önfegyelem szempontjából - de kötelességének teljesítéséért mégis minden értelmiségi munkakörben elsősorban maga a dolgozó a felelős. A vezető, a felügyeletet ellátó dolgozóknak természetesen kötelességük, hogy tisztában legyenek azoknak a teljesítményével, akiknek a tevékenységét koordinálják, s hogy munkájukat időnként felülvizsgálják, nekik szükség szerint tanáccsal és irányítással szolgáljanak. Ha azonban állandóan szükség van ilyen irányításra, akkor kétségessé válik, hogy az illető megérti-e egyáltalán a szerepét, nemcsak abban a könyvtárban, hanem általában a könyvtárosi pályán.

Véleményünk szerint minden könyvtárostól el lehet várni, hogy - hacsak szerződése nem menti fel kifejezetten ez alól - minden energiáját és figyelmét legtágabban értelmezett kötelességei teljesítésére fordítsa. Jelenleg a társadalom mintha elsősorban azt kívánná meg, hogy az emberek heti 35-40 órát formálisan szolgálatban töltsenek. Pedig egy diplomás értelmiséginek - legyen akár orvos, akár pap, akár könyvtáros - a szakmájával való foglalkozása tudvalevőleg nem a hivatal ajtajában s nem valamely meghatározott órában kezdődik, illetve marad abba. Ez inkább szakmai lelkiismeretétől és ellátandó feladatainak a természetétől függ.

A könyvtári beosztások a velük járó követelmények szempontjából nagyon különböznek. Nem vitás, hogy az olvasószolgálati ügyelet időtartamának letöltése szükséges és kötelező. Azoknak továbbá, akiknek munkakörükhöz tartozik mások munkájának közvetlen és többé-kevésbé folyamatos ellenőrzése, nyilvánvalóan többnyire jelen kell lenniük, amikor beosztottjaik szolgálatban vannak. Feladatainak hatékony ellátása ezenfelül majdnem mindenkitől megköveteli, hogy megbeszélés céljából rendszeresen elérhető legyen a személyzet többi tagja, az olvasók és a tágabb értelemben vett közönség számára. Ezért elvárhatjuk a könyvtárosoktól, hogy a normális hivatali órák túlnyomó részében kéznél legyenek (vagy előkeríthetők legyenek) - kivéve, ha különleges beosztásuk másként diktálja. Tulajdonképpen valószínűleg sokan az új munkaszervezetben is olyan munkarendet alakítanak ki maguk számára, amely nagyon hasonlít a régi munkarend előírásaihoz:

A kötött munkaidő ilyen értelmű megszüntetése arra is jó volna, hogy a könyvtár tényleges teljesítményéért és színvonalaért a felelősség áthárulna a könyvtárvezetésről az egyénre és az említett mellérendelő strukturára. Az igazgatóság bizonyos lehetne abban, hogy ha egy-egy könyvtáros nem végzi munkáját lelkiismeretesen, az szóba sem kerülhet az előléptetések-nél, ha eldöntésükben az egyenrangú munkatársak testülete is részt vesz. Ebben a tekintetben a munkatársak nyomása sokkal hatékonyabb eszköz, mint a könyvtárvezetés állandó és költséges ellenőrző tevékenysége.

-.-.-.-

A fentiekben vázolt és egyéb hasonló jellegű reformok, ha teljesen szakszerűen alkalmazzák őket és az egyes könyvtárosok is felnőnek hozzájuk, sokat tehetnek azért, hogy az egyetemi tanszemélyzet elfogadja teljes jogu kollégáknak a könyvtárosokat. Amikor az oktatók azt hallják, hogy a könyvtárosok szeretnének bejutni az ő "klubjukba", érthető módon jól szemügyre veszik a könyvtárat, hogy lássák, kik is akarnak velük egyenlő státusba kerülni. És igen gyakran nem valami magasrendű, egyenjogúságra alapozott, társadalmi hivatásának tudatától fűtött testületet látnak itt, hanem egy csomó jól fizetett hivatalnokot, akit nem annyira az egyetemi könyvtári munka átfogó

feladatai érdekelnek, mint inkább a csupán az ő iróasztalára tartozó szokványos teendők szokványos elvégzése. Érthető, ha nem akarnak közösséget vállalni ilyen kisstilű társasággal.

Teremtsünk hát rendet a magunk – közösségi és egyéni – háza táján, mielőtt mások házirendjébe bele próbálunk szólni.

Külföldi könyvtári tanulmányúti beszámolók bibliográfiája

(lezárva: 1969. dec. 31.)

Összeállította: ZSEMBERY Anikó

(Befejező közlemény)

A bibliográfia használatára vonatkozó eligazításból, amelyet a közlemény I. részéhez (KF 1971. 2.sz. 159–167.p.) csatoltunk, használatának megkönnyítése érdekében megismételjük a folyóiratok, évkönyvek rövidítésének feloldását:

FSzEK Ék = A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Évkönyve

IKT = Iskolai Könyvtárosok Tájékoztatója

KF = Könyvtári Figyelő

Ks = A Könyvtáros

KT = Külföldi Tanulmányutak

MEK = Műszaki Egyetemi Könyvtáros

MgKT = Mezőgazdasági Könyvtárosok Tájékoztatója

MKT = Műszaki Könyvtárosok Tájékoztatója

OKs = Az Orvosi Könyvtáros

OSzKH = OSzK Hiradó

Szemelvények = Szemelvények a népművelési és könyvtári területről...
tanulmányuton résztvettek jelentéseiből

SzÜT = Számítástechnikai és Ügyvitelgépesítési Tájékoztató

TMT = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás

- 157 DARABOS Pálné: Lengyelországi tapasztalatok. = Ks. 1953. 10.sz. 33-35.p.
közművelődési könyvtár
- 158 GASCHLER Rezső - MÓD Péter: Képek a lengyel könyvtárak életéből. = Ks. 1956. 323-326.p.
- 159 BÉLLEY Pál - GOMBOCZ István - WALDAPFEL Eszter, V.: Lengyel tudományos könyvtárakban. = KT. 1957. 36-40.p.
- 160 PÁLDY Róbert: Lengyel közművelődési könyvtárakban. = KT. 1957. 41-58.p.
- 161 - -: Lengyel gyermekkönyvtárakban. = Ks. 1957. 347.p.
- 162 DRECHSLER Ágnes, K.: Lengyel helyismereti gyűjteményekről. = KT. 1959. 22-25.p.
- 163 GÁBOR Emil: Az iskolai könyvtárak helyzete Lengyelországban. = Ks. 1959. 819-820.p.
- 164 LÁZÁR Péter: A Műszaki Tudományos Dokumentációs Intézetben. = KT. 1959. 18-19.p.
- 165 SZÉKELY Sándor: Az Országos Orvosi Könyvtárról. = KT. 1959. 20-21.p.
- 166 A lengyel könyvtárakról. = Ks. 1960. 100.p.
- 167 TÓKÉS László: A fényképezés alkalmazása a lengyel könyvtárakban. = KT. 1960. 106-114.p.
- 168 DEBRECENI Imréné: Egy lengyel kisvárosi könyvtár munkájáról. = KT. 1960. 115-117.p.
- 169 - -: Egy lengyel kisvárosi könyvtár munkájáról. = Ks. 1961. 277.p.
- 170 NAGY Lajos: A társadalomtudományi könyvtári tájékoztatás szervezete és tevékenysége. = KT. 1961. 48-62.p.
- 171 WALDAPFEL Eszter, V.: Az iskolai könyvtárak helyzete a Lengyel Népköztársaságban. = IKT. 7.sz. 1961. 14-18.p.
- 172 HORVÁTH Viktor: Nagykönyvtárakról, a régi állomány gyors katalógizálásáról, a központi katalógusokról és néhány érdekes kulturális intézményről. = KT. 1961. 26-47.p.
- 173 - -: A lengyel nyilvános hírlapolvasó termek. = Ks. 1962. 386-388.p.
- 174 - -: A lengyel könyvtári és kulturális élet néhány kérdéséről. = OSzKH. 1962. 69-72.p.
- 175 A lengyel tudományos, műszaki és gazdasági tájékoztatási hálózat szervezete és működése. Beszámoló jelentés az 1962. szept. 23. - okt. 2. közötti tanulmányutrról. Szerk. Lázár Péter, Közrem. Vince Pálné. [Közread. az] OMF. Bp. 1963. 363.p. Soksz.
- 176 TOMBOR Tibor: Könyvtárépítési tanulmányuton Lengyelországban. = OSzKH. 1963. 151-153.p.
- 177 SOMKUTI Gabriella: Lengyelországban jártunk. = OSzKH. 1965. 142-144.p.
könyvtárügy
- 178 VAVRINECZ Veronika: Tíz nap lengyel könyvtárakban. = OSzKH. 1965. 195-196.p.
zenei könyvtár
- 179 FUTALA Tibor - KIS István jelentéséből. 1965. május. = Szemelvények, 1965. 1966. 57-59.p.
nemzeti könyvtár; központi szolgáltatások
- 180 MÓRA László: A krakkói Jagelló Könyvtár. = Ks. 1967. 221-223.p.
- 181 PETHES Iván: A lengyel zenei könyvtárak 2. toruńi konferenciája. 1967. jun. 23-24. = KF. 1967. 378-381.p.
- 182 TOMBOR Tibor: A krakkói Bányászati és Kohászati Főiskola Központi Könyvtárának "moduláris" rendszert új épülete. = MEK. 1968. 1.sz. 25-30.p.
- 183 GOMBOCZ István: A Lengyel Könyvtárosok Egyesületének országos konferenciája. 1968. febr. 12-14. = Szemelvények, 1967-68. 1969. 107-115.p.
bibliográfiai intézet; nemzeti könyvtár; olvasásvizsgálat

184 ZIRCZ Péter: Új könyvtárepületek üzemeltetési rendszereinek vizsgálata, a tájékoztatási munka és a bibliográfiai oktatás tanulmányozása. 1967. máj. 8-15. = Szemelvények, 1967-68. 1969. 101-106.p.

185 FUTALA Tibor: Utijelentés az 1969. október 1-30-a közötti ösztöndíjas lengyelországi tanulmányut-ról. Bp. 1969. 7 lev. Kézirat.
könyvtárügy

186 KAMARÁS István: Olvasáskutatás Lengyelországban. (Jelentés az 1969. okt. 1. és 30. közötti lengyelországi ösztöndíjas tanulmányutról.) Bp. 1969. [10] lev. Kézirat.

187 KEPES Ágnes: Tanulmányuton Lengyelországban. 1969. jul. 10-24. Jelentés. [Bp.] (1969.) 14 lev. Kézirat.
gyermek- és ifjúsági könyvtárak

188 MOKÓ Lajosné: Krakkó nagy tudományos könyvtáraiban. = MEK. 1969. 1.sz. 36-40.p.
akadémiai könyvtár; egyetemi könyvtár; nemzeti könyvtár

189 SZILÁGYI Tibor: Uti jelentés. Lengyelországi tanulmányut 1969. X.13. - X.26. (Bp. 1969.) 9 lev. Kézirat.
városi könyvtárak tájékoztató szolgálata

190 - -: A más kertje sem zöldebb, avagy lengyelországi tapasztalatok. = OSzKH. 1969. 210-211.p.
könyvtárügy

Lengyelországról lásd még a 19, 20, 34. és 76. tételt.

M O N G Ó L I A

191 SALGA Mária: A mongol nemzeti könyvtár. = Ks. 1968. 155-156.p.

N D K

192 KONDOR Istvánné - POVÁRNY Jenő: Németországi tapasztalatok. = Ks. 1956. 569-572.p.

193 - - - POVÁRNY Jenő: Németországi tapasztalatok. = MKT. 1956. 4.sz. 1-8.p.

194 JÁNSZKY Lajos: Dokumentációs intézmények. = KT. 1957. 59-67.p.

195 - -: A Német Demokratikus Köztársaságban folyó dokumentációs munka. = MKT. 1957. 4.sz. 1-13.p.

196 HAJDU Helga, J.: Német nagykönyvtárak különgyűjteményeiben. = KT. 1958. 93-97.p.

197 SEBESTYÉN Géza - HAJDU Helga, J.: Német nagykönyvtárakban. = KT. 1958. 76-92.p.
általános tudományos könyvtár;
germanica

198 - -: Németországi benyomások. = Ks. 1958. 410-413.p.
általános tudományos könyvtár;
germanica

199 CSAPODINÉ GÁRDONYI Klára: A lipcsei nemzetközi könyvművészeti kiállításról és német kéziratári tapasztalatokról. = KT. 1959. 70-75.p.

200 HORVÁTH Géza - BÁRDOS László - IZSÁKI Mihály: Német közművelődési könyvtárakban. = KT. 1959. 76-80.p.

201 JÁNSZKY Lajos - VINCE Pálné - SZABOLCSKA Ferenc: A dokumentáció fejlődése az 1957. évi átszervezés után. = KT. 1959. 27-44.p.

202 SZABOLCSKA Ferenc - VINCE Pálné: Jelentés a Német Demokratikus Köztársaságban tett tanulmányutról. 1959. május 31. - 1959. június 13. [Közread. az OMKDK.] [Bp.] (1959.) 24 p.
dokumentációs intézmény, központ; könyvtárügy; tájékoztatási hálózat

203 - - - VINCE Pálné: Újabb tapasztalatok a Német Demokratikus Köztársaság dokumentációs és könyvtári szervezetéről. = MKT. 1959. 3.sz. 3-21.p.

204 NAGY Emilné: Látogatás a lipcsei Deutsche Bücherei-ben. = Ks. 1959. 743-744.p.

205 NÉMETH Mária, Sz. - RÓZSA György: A tudományos és szakkönyvtári munka néhány vonása az NDK-ban. = Ks. 1959. 570-571.p.
közgazdasági szakkönyvtár; közgazdaságtud. bibliográfia és dokumentáció; központi gyarapodási jegyzék

206 --: A központi címjegyzékről és néhány tudományos könyvtári tapasztalatról. = KT. 1959. 45-63.p.

belföldi könyvtárközi kölcsönzés; személyzet

207 RÓZSA György: A közgazdaságtudományi könyvtári és dokumentációs munkáról, valamint a tudományos tájékoztatás kérdéseiről. = KT. 1959. 64-69.p.

208 RÁCZ Aranka, N.: Német gyermekkönyvtárak - gyermekkönyvkiadás. = KT. 1959. 81-82.p.

209 --: A szakkatalógus időszerű kérdéseivel foglalkozó konferencia. (Berlin, 1959. dec. 9-11.) = KT. 1959. 89-95.p.

210 TÓTH Árpád: Könyvtári tanulmányut a Német Demokratikus Köztársaságban. Bp. 1959. 18 lev. Kézirat. könyvtárügy; közművelődési könyvtár

211 ZOLTÁN József: A "Sächsische Landesbibliothek" Drezdában. = Ks. 1959. 659-661.p.

212 ZOLTÁN Józsefné: Német gyermekkönyvtárak propagandamunkájáról. = Ks. 1959. 904.p.

213 [BÉLLEY PÁL] bp.: Az NDK tudományos könyvtárainak drezdai konferenciájáról. = OSzKH. 1960. 237.p.

214 BESENYEI Andorné: A lipcsei könyvtárosiskoláról. = OSzKH. 1960. 87-88.p.

215 -- LUX Lászlóné - SALLAI István: A Zentralinstitut für Bibliothekswesen jubileumi konferenciájáról, a német közművelődési könyvtárakról és a könyvtárosképzésről. = KT. 1960. 118-143.p.

216 SALLAI István: A Zentralinstitut für Bibliothekswesen fennállásának tizéves évfordulója. (Berlin, 1960. márc. 16.) = OSzKH. 1960. 161-163.p.

217 DOBOS Piroska: A berlini városi könyvtári hálózat munkájáról. = KT. 1960. 144-155.p.

218 ESZTERGÁLYOS Marianne: A mező-gépészeti dokumentációs munka egyes kérdései az NDK-ban. = MKT. 1961. 6.sz. 36-40.p.

219 FODOR András: A közművelődési könyvtárak állománygyarapítása. = KT. 1961. 63-75.p.

egybehangolt állománygyarapítás; irodalompropaganda; könyvtárel-látó; módszertani központ

220 GOMBOCZ István: Tanulmányuton a Német Demokratikus Köztársaságban. = OSzKH. 1961. 108-109.p.
nemzetközi könyvtárközi kiadványcsere

221 --: A Deutsche Staatsbibliothek csereosztályainak munkája. = KT. 1961. 81-95.p.

222 SOLTÉSZ Zoltánné: Három hónap a berlini Deutsche Staatsbibliothek ősnymtatványosztályán. = OSzKH. 1961. 168-169.p.

223 VÉRTESY Miklós - SOLTÉSZ Zoltánné: A Nemzetközi Ősnymtatványkatalógus munkálatai. = KT. 1961. 76-80.p.

224 --: Az ötven éves Deutsche Bücherei. = Ks. 1962. 528-529.p.

225 GOMBOCZ István: A Deutsche Bücherei tudományos konferenciája. = OSzKH. 1962. 202-203.p.

226 Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt, Zweigstelle Dessau. Ungarische Gäste. = Nachr. aus dem Bibliothekswesen der DDR. 8.Jg. 1962. 10.no. 129.p.
Illés László és Szabó Margit látogatása

227 ISZLAI Zoltán: Irodalompropaganda és módszertani munka a Német Demokratikus Köztársaság tanácsi könyvtáraiban. 1962. máj. 22. - jun. 7. = KF. 1962. 288-304.p.

228 --: A Német Demokratikus Köztársaság közművelődési könyvtáraiban. = OSzKH. 1962. 122-125.p.
irodalompropaganda

229 Besuch aus Ungarn. = Bibliothekar (Berlin). 16.Jg. 1962. 9.no. 998.p.
Iszlai Zoltán magyar könyvtáros látogatása Potsdam megye könyvtáraiban

230 SOMKUTI Gabriella: Német városokról, könyvtárakról és könyvtárosokról. = OSzKH. 1962. 147-149.p.
egyetemi könyvtár; könyvtárügy; nemzeti könyvtár

- 231 SZEPESI Zoltánné: Tanulmányut az NDK-ban. = OKs. 1962. 4.sz. 5-18.p. dokumentációs intézmény; tájékoztatási hálózat
- 232 ZSIDAI József: Jelentés a freiburgi Bergakademie könyvtárában tett tanulmányutról. Miskolc, 1962. 14 lev. Kézirat.
- 233 ARATÓ István - HERPAY Balázsné: Jelentés a Német Demokratikus Köztársaságban 1963. jun. 19-től jul. 1-ig tett tanulmányutról. [Közread. az] OMgKDK. (Bp. 1963.) 32 lev. Kézirat.
dokumentációs intézmény, központ
- 234 Szakirodalmi dokumentáció az NDK-ban. 1. HERPAY Balázsné: A dokumentáció szervezete és oktatása általában. = MgKT. 1963. 4.sz. 10-13.p.
- 235 Szakirodalmi dokumentáció az NDK-ban. 2. FABINYI Rudolf: A mezőgazdasági szakirodalmi tájékoztatás. = MgKT. 1964. 1.sz. 9-12.p.
- 236 MIKÓ András - FABINYI Rudolf: Jelentés a Német Demokratikus Köztársaságban 1963. aug. 22-től szept. 4-ig tett tanulmányutról. [Közread. az] OMgKDK. Bp. 1963. 16 lev. Kézirat.
mezőgazd. bibliográfia és dokumentáció; mezőgazd. könyvtár
- 237 BENEDICTY Róbert: Németországi utibeszámoló. = OSzKH. 1963. 48-50.p.
RMK
- 238 SZILVÁSSY Zoltánné: Két német könyvtár gyarapítási munkájáról. = OSzKH. 1963. 19-23., 43-48.p.
nemzeti könyvtár
- 239 SZÓNYI László: Jelentés a Német Demokratikus Köztársaságban tett tanulmányutról. 1963. aug. 14-28. Miskolc, 1963. 9 lev. Kézirat.
községi, járási, megyei könyvtár; könyvtárepület és berendezés; módszertani munka; referenz
- 240 BARABÁSI Rezső: Jelentés az 1963. nov. 18. - dec. 3. közötti NDK tanulmányutról. Bp. 1964. 13 lev. Kézirat.
gépi dokumentáció; könyvtárepület és berendezés; könyvtár- és tájékoztatásügy; módszertani központ
- 241 HEGEDÜS Lászlóné: Az iskolai könyvtárak munkája a Német Demokratikus Köztársaságban. = IKT. 26.sz. 1964. 22-24.p.
- 242 KÖRTÉS Julia: Jelentés 1964. okt. 21-31. között az NDK-ban tett tanulmányutáról. Bp. 1964. 10 lev. Kézirat.
irodalompropaganda; könyvtárhálózat; közművelődési könyvtár
- 243 VARGHA Balázs: NDK-beli tapasztalataim summája. Bp. 1964. 5 lev. Kézirat.
gyermekirodalom népszerűsítése; gyermekkönyvtár
- 244 VÁSÁRHELYI Pál - MAYER Elemér: Dokumentációgépesítés a Frankfurt/Main-i Gmelin Institut-nál. (GI.) Bp. 1964. 31 lev.
- 245 ZIRCZ Péter: Jelentés a Német Demokratikus Köztársaságban végzett tanulmányutról 1964. jun. 7-től jun. 18-ig. Miskolc, 1964. [1], 6, [3] lev. 2 t. 30 cm. Kézirat.
műegyetemi könyvtár
- 246 FÜGEDI Péterné jelentéséből. = Szemelvények, 1965. 1966. 73-83.p.
a Deutsche Bücherei bibliográfiai tevékenysége
- 247 LAY Béláné: Tanulmányuton a drezdai Technische Universität könyvtárában. [Bp. 1965.] 12 lev. Kézirat.
- 248 - -: Tanulmányuton a drezdai Technische Universität könyvtárában. = MEK. 1.sz. 41-43.p.
- 249 NAGY Ernő: Jelentés a Német Demokratikus Köztársaságban tett tanulmányutról (1965. január 24-től február 2-ig). Miskolc, 1965. 11 lev. 28 cm. Kézirat.
műszaki könyvtár
- 250 CSÜRY István: Látogatás az NDK egyetemi könyvtáraiban. = Ks. 1966. 184-186.p.
- 251 KÓSA Győző: Jelentés a "Technische Universität Dresden" könyvtárában tett tanulmányutról. Bp. 1966. 9, 1 lev. Kézirat.
- 252 PATAKY Ernő: Nemzetközi könyvtár, kiállítás, módszertan. = OSzKH. 1966. 72-73.p.
Unesco és OECD könyvtára; NDK; együttműködés; módszertani központ; reprográfia

253 SZEMZŐ Béla: Látogatás Gaterslebenben. = MgKT. 1966. 2.sz. 16-18.p. mezőgazd. kutatóintézeti könyvtár

254 ZALAI Jánosné: Könyvtári tapasztalatok a Humboldt Egyetem Mezőgazdasági-Kertészeti Karának Könyvtárában. = MgKT. 1966. 4.sz. 1-8.p.

255 DOBOS Piroska: Új épület, új lehetőségek. A Berlieni Városi Könyvtár új otthonának felavatása. = Ks. 1967. 325-328.p.

256 LÁNG Imre: Jelentés az 1966. okt. 10-16. között az NDK-ban tett tanulmányutról. = Szemelvények, 1966. 1967. 114-116.p. városi könyvtár; könyvtárépület

257 MISZTI László: Jelentés az 1966. nov. 26. - dec. 3. között az NDK-ban tett tanulmányutról. = Szemelvények, 1966. 1967. 117-121.p. egyetemi könyvtár; tanszéki könyvtár; közgazd. szakkönyvtár; városi könyvtár

258 NAGY Károlyné LÉTAY Ida: Jelentés az 1966. okt. 4-16. között az NDK-ban tett tanulmányutról. = Szemelvények, 1966. 1967. 111-114.p. katalógus; nemzeti könyvtár

259 VÉRTES György: Az NDK tudományos könyvtárainak drezdai konferenciája. = Ks. 1960. 888-890.p.

260 VERSEGHY György: Jelentés az 1966. aug. 21. - szept. 2. között az NDK-ban tett tanulmányutról. = Szemelvények, 1966. 1967. 107-111.p. állami és társadalmi irányítás; könyvtárhálózat; városi könyvtár

261 VIRÁG Andorné: Könyvtári katalógusrendszerek a Német Demokratikus Köztársaságban. = MgKT. 1967. 4.sz. 8-14.p. egyetemi könyvtár; mezőgazd. tanszéki könyvtár; nemzeti könyvtár; városi könyvtár

262 RÁCZ Aranka, N.: A társadalomtudományi információ és a dokumentáció szervezete a Német Demokratikus Köztársaságban. = Ks. 1968. 254-256.p.

263 SOLTÉSZ Zoltánné: A Német Demokratikus Köztársaság Gutenberg emlékünnepe. = OSzKH. 1968. 40-41.p.

264 BÉLLEY Pál: Jelentés az 1967. szept. 3-10-i NDK-ban tett tanulmányutról. = Szemelvények, 1967-68. 1969. 159-163.p.

könyvkiállítás; könyvmuzeum

265 BÓDAY Pál: Jelentés az 1967. dec. 4-8-i NDK-ban tett tanulmányutról. = Szemelvények, 1967-68. 1969. 188-189.p.

nemzetközi együttműködés; könyvtártudományi bibliográfia és dokumentáció; módszertani központ

266 DOSZLOP Miklós: A közművelődési könyvtárak tevékenységének megismerése, különös tekintettel az ismeretterjesztő és műszaki irodalom propagandájára. 1967. szept. 19-27. = Szemelvények, 1967-68. 1969. 165-167.p.

267 FÜLÖP Géza: Jelentés az 1968. okt. 21-28-i NDK-ban tett tanulmányutról. = Szemelvények, 1967-68. 1969. 189-190.p.

könyvtáros- és dokumentátorképzés

268 GERŐ Zsoltné: Olvasás- és könyvtárszociológiai kérdések. 1968. dec. 9-16. = Szemelvények, 1967-68. 1969. 193-195.p.

269 GERGELY István: Az NDK közművelődési könyvtáraiban folyó állománygyarapítás vizsgálata, tanulmányozása, ennek központi irányítása, szervezése és gyakorlati megvalósítása. 1967. okt. 4-12. = Szemelvények, 1967-68. 1969. 169-172.p.

270 KARÁCSONYI Jánosné: Az ismeretterjesztő irodalom kölcsönzése, forgalma, az ezzel kapcsolatos módszerek a szakszervezeti könyvtárakban. 1967. szept. 18-28. = Szemelvények, 1967-68. 1969. 163-165.p.

271 ÓNÓDY Miklós: Jelentés az 1967. okt. 4-11-i NDK-ban tett tanulmányutról. = Szemelvények, 1967-68. 1969. 167-168.p.

állománygyarapítás; könyvtárellátó

272 RÁCZ Aranka: Jelentés az 1967. nov. 15-17-i berlini, a módszertani központok feladataival foglalkozó tanácskozásról. + A társadalomtudományi információ és dokumentáció szervezete az NDK-ban. = Szemelvények, 1967-68. 1969. 174-187.p.

273 SZABADOS László: Jelentés az 1968. dec. 9-16-i NDK-ban tett tanulmányutról. = Szemelvények, 1967-68. 1969. 195-196.p.
könyvtárépítés és berendezés;
könyvtártervezés

274 WITTEK Lászlóné: A Deutsche Bücherei állományában lévő kisnyomtatványok, hivatalos és egyesületi kiadványok tanulmányozása gyűjtőkör, feldolgozás, nyilvántartás és raktározás szempontjából. 1968. nov. 12-26. = Szemelvények, 1967-68. 1969. 190-193.p.

275 BORSA Gedeon: Jelentés az 1969. november 10. és 24. között a Német Demokratikus Köztársaságban tett tanulmányutról. (Bp. 1969.) 2 lev. Kézirat.
RMK

276 HARASZTHY Gyula: A Deutsche Staatsbibliothek szakreferensi rendszeréről. = OSzKH. 1969. 62-63.p.

277 KAKUSZI Mária, ERDŐSNÉ: Utijelentés [az NDK-ban 1969. okt. 8. - nov. 5. között tett tanulmányutról.] (Bp. 1969.) 11 lev. Kézirat.
állam- és jogtud. szakkönyvtárak és dokumentációs intézetek együttműködése

278 KERÉKES Pálné: Gyermekekönyvtárak az NDK-ban. (Külföldi tanulmányut beszámolója.) 1969. aug. 4. - szept. 3. (Bp. 1969.) 10 lev. Kézirat.

279 LÁNG Imre: Utijelentés. 1969. aug. 21-31. (Bp. 1969.) 8 lev. Kézirat.
társ.tud. dokumentáció és tájékoztatás

280 ROMÁN Lászlóné: Jelentés a Német Demokratikus Köztársaságban tett tanulmányutról. 1969. szept. 3-17. (Pécs, 1969.) 17 lev. Kézirat.
jogi gyűjtőkörű könyvtárak

281 SZABÓ Sándor: Jelentés a Német Demokratikus Köztársaságban tett tanulmányutról. 1969. dec. 1-15. (Bp. 1970.) 3 lev. Kézirat.
könyvtárosok képzése, továbbképzése, bérezése

282 TOMBOR Tibor - ÓVÁRI Sándor: A Deutsche Bücherei új berendezése. = OSzKH. 1969. 64.p.
gépesítés

283 URBÁN László: Jelentés a Német Demokratikus Köztársaságban tett tanulmányutról. 1969. november 10-17. Bp. 1969. 1 lev. Kézirat.
módszertani központ

A Német Demokratikus Köztársaságról lásd még a 79. tételt.

N S Z K

284 JÁNSZKY Lajos: A Német Dokumentációs Társaság jubiláris ülészájáról. (Köln, 1958. okt. 5-14.) = KT. 1958. 168-177.p.

285 - -: A Német Dokumentációs Társaság kölni ülészsaka. = MKT. 1958. 4.sz. 1-7.p.

286 - -: Nyugatnémetországi tapasztalatok. = Ks. 1959. 1.sz. 20.p.
dokumentációs egyesület

287 BÁNLAKY Éva: A kölni Universitäts- und Stadtbibliothek munkájáról. Utibeszmoló (1965. január). Bp. 1965. 22 lev. 5 mell. Kézirat.

288 NAGY Ernő: Könyvtári nyilvántartás elektronikus adatfeldolgozó berendezéssel (a bochumi egyetemi könyvtárban). = TMT. 1965. 1.sz. 54-55.p.

289 ORMAI László: A lyukkártyatechnikáról az elektronikus technikára történő átállás tapasztalatai az NSzK Statisztikai Hivatalában. Tanulmányuti beszámoló. = SzÜT. 1965. 1/2.sz. 55-69.p.

290 MEZEI György: Einkaufszentrale für Öffentliche Büchereien GmbH. Reutlingen. Tanulmányuti beszámoló, 1965. máj. 15. - jun. 3. = KF. 1965. 413-420.p.
könyvtárellátó

291 - -: Bajor közművelődési könyvtári konferencia. = KF. 1966. 59-66.p.

292 - -: A Német Szövetségi Köztársaság közművelődési könyvtárügyének szervezete. Utibeszmoló, 1965. máj. 15. - jun. 3. = KF. 1966. 259-264.p.

293 - -: Nyugatnémet közművelődési könyvtárakban. = Ks. 1966. 519-524.p.
könyvtárépítés és berendezés

294 VIZKELETI András: Tanulmányuton a Német Szövetségi Köztársaságban. = OSzKH. 1966. 40-42.p.

muzeális kézirat; könyvtárügy

295 DERSI Gyuláné: A bonni egyetem Központi Könyvtára. = MEK. 1968. 2.sz. 25-28.p.

296 MEZEI György: Falvak és iskolák mozgókönyvtári ellátása. Tanulmányuti tapasztalatok az NSzK-ból. = Ks. 1968. 711-715.p.

297 - -: Jelentés az 1968 májusában az NSzK-ban tett tanulmányutról. = Szemelvények, 1967-68. 1969. 223.p. autóbuzskönyvtár

298 SALLAI István: A Verein Deutscher Volksbibliothekare és a Deutscher Büchereiverband konferenciája. 1968. máj. 23-24. = Szemelvények, 1967-68. 1969. 223-224.p.

299 OROSZ Gábor: A Bochumi Egyetemi Könyvtár gépesítése. = TMT. 1969. 841-862.p.

300 RÁCZ Áranka: Jelentés a Német Könyvtárszövetség és a Német Közművelődési Könyvtárosok Egyesülete 1969. május 16-18-án Brémában tartott konferenciájáról. (Bp. 1969.) 6 lev. Kézirat.

A Német Szövetségi Köztársaságról lásd még a 2, 19, 20, 108. és 109. tételt.

OLASZORSZÁG

301 KÖPECZI Béla: Olaszországi jegyzetek. = Ks. 1958. 673-675.p. könyvkiadás

302 TASSY Ferenc: Antikvitás és modernség. = KT. 1960. 156-163.p. állományvédelem; könyvtári tanácsok; nemzeti könyvtár és épülete

303 FALVY Zoltán: Tanulmányuton Itáliában. = OSzKH. 1961. 139-140.p. könyvtárügy

304 NAGY Sára, B.: A cesenai könyvtárban. = Ks. 1961. 94.p. műemlékkönyvtár

305 TASSY Ferenc: A milánói Városi Könyvtár. = Ks. 1961. 30-32.p.

306 VARGA Ferencné: A "Biblioteca Medica". Látogatás a római orvosgyetem könyvtárában. = OKs. 1963. 1.sz. 24-29.p.

307 TOMBOR Tibor: Itáliában könyvek, kódexek között. = OSzKH. 1964. 71-74., 104-108., 131-134., 158-161., 219-222., 256-259., 281-284.p. könyvvegészségügy; műemlékkönyvtár; nemzeti könyvtár és épülete

308 CZETTLER Antalné: Jelentés az 1966. okt. 31. - dec. 3. közötti olaszországi tanulmányutról. = Szemelvények, 1966. 1967. 150-152.p. állományvédelem; restaurálás

309 PAPP István: Jelentés az 1967. nov. 4. - dec. 2-i olaszországi tanulmányutról. = Szemelvények, 1967-68. 1969. 228-234.p. könyvtári hálózat; közművelődési könyvtár; nemzeti bibliográfia és dokumentáció

310 TOMBOR Tibor: A firenzei Központi Könyvtár átszervezési, racionalizálási és automatizálási nemzetközi értekezlete. 1968. okt. 29-31. = Szemelvények, 1967-68. 1969. 253-256.p.

311 FREY Tamásné: Utijelentés az olaszországi tanulmányutról. 1969. szept. 16-tól okt. 11-ig. (Bp. 1969.) 9 lev. Kézirat. tudományos és szakkönyvtárak tájékoztatási munkája

ROMÁNIA

312 SALLAI István: A román közművelődési könyvtárakban szerzett néhány tapasztalat. = A Könyv. 1955. 311-313.p. könyvtáros- és dokumentátorképzés

313 MARKOVICS József: A bukaresti magyar könyvtárról. = Ks. 1960. 99.p.

314 RÓZSA György: A Tudományos Akadémia könyvtára és a Központi Állami Könyvtár. = KT. 1960. 164-167.p.

315 DURZSA Sándor: A tudományos tájékoztatás helyzete. = KT. 1961. 96-109.p. akadémiai dokumentációs intézet; egyetemi könyvtár, műegyetemi, műszaki könyvtár; tájékoztató munka

316 SEBŐ Zoltánné: A műszaki dokumentációról és tájékoztatásról. = KT. 1960. 168-176.p.

akadémiai könyvtár; nemzeti könyvtár; ágazati és üzemi dokumentációs intézmények

317 - -: Romániai tanulmányut. = MKT. 1960. 5.sz. 52-59.p.

műszaki dokumentációs központ

318 CSONGOR Endréné: Jelentés az 1966. május 30. - jun. 11. közötti romániai tanulmányutról. = Szemlények, 1966. 1967. 125-128.p. községi könyvtár

319 KÁLMÁN Gyula: Iskola és könyvtár Romániában. = KN. 1968. 2.sz. 23-25.p.

320 TÓTH Imre Béláné: Romániai egyetemi könyvtárak. = MEK. 1968. 1.sz. 30-32.p.

321 KOVÁTS Zoltán: Beszámoló külföldi tanulmányutról. Román Szocialista Köztársaság. 1969. dec. 9-19. [Veszprém, 1969.] 6 lev. Kézirat.

egyetemi könyvtárak; Műszaki Dokumentációs Központ

S V Á J C

322 LUX Lászlóné: Milyen a szabadpolc a genfi Városi Könyvtárban? = Ks. 1959. 20.p.

323 RÓZSA György: Svájci könyvtárszervezési és építési tapasztalatok. = Ks. 1963. 386-388.p.

Svájcról lásd még a 19. és 20. tételt.

S V É D O R S Z Á G

324 KELLNER Béla: A göteborgi orvosi könyvtárról. Utibeszámoló, 1963. = KF. 1964. 322-325.p.

325 - -: Látogatás a göteborgi Orvoskari Könyvtárban. = OKs. 1964. 2.sz. 37-45.p.

326 BÁRÁNY Éva: Stockholmi könyvtárakban. = Ks. 1968. 275-276.p.

327 TELEGDI Eszter: Göteborgi könyvtárakban. = OSzKH. 1964. 226-228.p. városi könyvtári hálózat

Svédországról lásd még a 108. és 109. tételt.

S Z O V J E T U N I Ó

328 A szovjet falusi könyvtárakról. H. é. n. 14 lev. Kézirat.

329 ZALA Imre: Moszkvai élmények és tapasztalatok. 1-2. r. = A Könyv. 1955. 63-65., 123-124.p. könyvkereskedelem

330 IRÁNYI Lujza: Kiev, Moszkva, Leningrád könyvtáraiban. = Ks. 1956. 743-745.p. egyetemi könyvtár, városi könyvtár

331 DARABOS Pálné: A magyar népművelési küldöttség könyvtári tapasztalatairól. = KT. 68-82.p. állami és társadalmi irányítás; könyvtáros- és dokumentátorképzés; közművelődési könyvtár

332 - -: Szovjet könyvtárakban. = Ks. 1958. 89-90.p.

333 KEPES Ágnes: Szovjet gyermekkönyvtárakról. = KT. 1958. 98-109.p.

334 KONDOR Istyánné - SEBESTYÉN Géza - SZEKERES Pál: Áttekintés a szovjet könyvtárügyről. = KT. 1958. 110-144.p.

335 WESSELY László: Magyar könyvkiállítás Moszkvában. = Ks. 1958. 919-920.p.

336 BORSA Gedeon: Szovjet könyvtárakban. = Ks. 1959. 659.p. egyetemi könyvtár; városi könyvtár

337 FODOR Henrik: A leningrádi Vallástörténeti Múzeum és könyvtára. = Ks. 1959. 414.p.

338 Naplórészletek külföldön járt könyvtárosaink írásaiból. A Szabó Ervin Kör Moszkva-Leningrád-i tanulmányutján résztvett dolgozóink írták. = OSzKH. 1959. 11.sz. 8-10.p.

339 PINTÉR Lászlóné: Két moszkvai könyvtárban. = Ks. 1959. 744.p. egyetemi könyvtár; városi könyvtár

340 TOMBOR Tibor: Könyvtári élmények a Szovjetunióban. = MKT. 1959. 3.sz. 22-26.p.

műszaki könyvtár

341 ÁDÁM Vilma: Könyvtárosi élmények a Szovjetunióban. = MKT. 1960. 4.sz. 58-60.p.

könyvtári hálózat; műszaki könyvtár

342 GERŐ Zsoltné - SALLAI István: Jelentés az 1960. szept. 1-15. között a Szovjetunióban végzett tanulmányutáról. Bp. 1961. 36 p.

közművelődési könyvtár; módszertani munka

343 -- - SALLAI István: A módszertani irányítás és szervezete. = KT. 1960. 177-210.p.

közművelődési könyvtár

344 SALLAI István: Egy kerületi könyvtár Moszkvában. = Ks. 1960. 907-908.p.

345 RÓZSA György: A Szovjetunió Tudományos Akadémiájának könyvtáiról és a tájékoztató intézményekről. = KT. 1960. 211-221.p.

346 WEGER Imre: A Gruz Akadémiai Könyvtár új épülete. = KT. 1960. 222-227.p.

347 ZENTAI Béla: A Szovjetunió műszaki tájékoztatói irodái. = MKT. 1960. 5.sz. 1-20.p.

348 ZIRCZ Péter: Építőipari dokumentáció, műszaki propaganda és szakkönyvtárügy a Szovjetunióban. = KT. 1960. 228-236.p.

349 -- -: Építőipari dokumentáció, műszaki propaganda és szakkönyvtárügy a Szovjetunióban. = MKT. 1961. 1.sz. 38-44.p.

350 BALÁZS Sándor - SZABOLCSKA Ferenc: A műszaki könyvtárügy és dokumentáció szervezetről, valamint a Szovjetunió Állami Nyilvános Tudományos-Műszaki Könyvtáráról. = KT. 1961. 110-148.p.

351 -- - SZABOLCSKA Ferenc: A műszaki könyvtárügy és információ szervezete a Szovjetunióban. = MKT. 1961. 5.sz. 20-32.p.

352 Békéscsabai vándor élményei Moszkvában, Leningrádban. = Ország Világ. 1962. jul. 11. Interju Lip-ták Pállal, a békéscsabai Megyei Könyvtár vezetőjével.

353 FODOR Zoltán: A Szovjetunió két nagy akadémiai könyvtárának munkájáról. = KF. 1962. 379-385.p.

354 WALDAPFEL Eszter: Az iskolai könyvtárak módszertani irányítása a Szovjetunióban. = ITK. 19.sz. 1963. 14-19.p.

355 RÓNA-TAS András: Látogatás a moszkvai központi katalógusban. = OSzKH. 1964. 19-21.p.

356 VADÁSZ Ferencné: Könyvtárosok képzése és továbbképzése a Szovjetunióban. Tanulmányuti beszámoló. 1963. dec. = KF. 1964. 24-32.p.

357 SALLAI István: Jelentés az 1964. évben a Szovjetunióban végzett fél-éves tanulmányutamról. Bp. 1964. 6 lev. Kézirat.

ajánló bibliográfia; községi könyvtár; módszertani munka

358 -- -: A közösség szerepe a könyvtári munkában. = Ks. 1964. 571-575.p. személyzet, társadalmi munka

359 -- -: Moszkváról, moszkvai könyvtárosokról. = OSzKH. 1964. 161-166.p. személyzet; városi könyvtár

360 -- -: A szovjet falusi könyvtárak. = Ks. 1964. 699-704.p.

361 FAJCSEK Magda: Szovjetunióbeli tanulmányutaim tapasztalatai. = OSzKH. 1965. 264-266.p. olvasószolgálat; városi könyvtár

362 Utijelentés a Moszkvában megrendezett "Inforga-65" tájékoztató-gépesítési és automatizálási kiállításról és szimpoziumról. Közread. az OMKDK. Bp. 1965. 62 p. Soksz.

363 KONDOR Istvánné - RÓZSA György jelentéséből. = Szemelvények, 1965. 1966. 97-104.p. könyvtárak szakfelügyelete

364 ADORJÁN Károlyné: A moszkvai Állami Lenin Könyvtár és a Lomonoszov Egyetem Könyvtára. = MEK. 1967. 2.sz. 31-32.p.

365 BARTFAI Imréné: Moszkvai karcolatok. = TMT. 1967. 868-875.p. egyetemi könyvtár; műszaki irodalom népszerűsítése; nemzeti könyvtár

366 DURZSA Sándor - KENÉZ Ernő: Állománygyarapítási, feldolgozási és bibliográfiai-tájékoztató munka néhány nagy szovjet könyvtárban. Tanul-

mányuti beszámoló. = KF. 1967. 290-297.p.

társ.tud. szakkönyvtár; akadémiai könyvtár

367 BARTA Józsefné: Két moszkvai iskolában. = KN. 1968. 6.sz. 27-29.p. iskolai könyvtár

368 PINTÉR Márta: Tanulmányuton Moszkvában. = OSzKH. 1968. 41-43.p. központi katalógus; városi könyvtár

369 SEBESTYÉN Géza: Tudományos ülés-szak a szovjet hatalom 50 évének megünneplésére Moszkvában. 1967. nov. 27-30. = KF. 1968. 50-55.p. bibliográfia; könyvtárügy

370 ARATÓ Ferenc: Egy hét a Szovjetunióban. = KN. 1969. 1.sz. 24-25.p. iskolai könyvtár

371 BÓDAY Pál: Jelentés az 1969. november 10-20-ig tett moszkvai tanulmányutról. (Bp. 1969.) 2 lev. Kézirat.

Lenin-évfordulóval kapcsolatos könyvtári anyag; az Idegen Nyelvű Irodalom Könyvtára; városi könyvtár referenszmunkája

372 ROHLA Mártonné: Szovjet könyvtári tapasztalatok. = MEK. 1969. 2.sz. 35-37.p. nemzeti, akadémiai, egyetemi, müegyetemi könyvtár

373 SZEPESI Zoltánné: A moszkvai orvostudományi tájékoztatási intézetről. = OKs. 1969. 1.sz. 75-86.p.

A Szovjetunióról lásd még a 19, 20. és 154. tételt.

U S A

374 JESCH Margit, Patakiné: Látogatás egy amerikai egyetem könyvtárában. = Ks. 1964. 268-269.p.

375 CSÓKE Anna, Baranyainé: Amerikai könyvtárakban. = Ks. 1968. 197-200.p. egyetemi könyvtár; nemzeti könyvtár; városi könyvtár

376 SÜMEGHY Vera: Amerikai könyvtári benyomások. = KF. 1967. 499-505.p. muzeumi könyvtár; városi könyvtár; egyetemi könyvtár

N Y U G A T - E U R Ó P A

377 SEBESTYÉN Géza: Olvasószolgálati problémák a nyugat-európai nagykönyvtárakban. = OSzKH. 1963. 76-79.p.

378 - -: Raktári problémák a nyugat-európai nagykönyvtárakban. = OSzKH. 1963. 111-114.p.

A gyűjtőkori kooperáció hírei

Amint a Könyvtári Figyelő előző számában már jeleztük, a KMK a m ű s z a - k i szakterület irodalmi gyűjtésében legilletékesebb intézmények vezetői számára megtárgyalás céljából tervezetet dolgozott ki, a műszaki gyűjtőkori együttműködés országos rendezésére. A tervezet számos megoldásra váró problémát vetett fel. Ilyenek: szükséges-e a Magyarországon oktatott és kutató összes műszaki tudományág jegyzékbe foglalása logikai, gyakorlati vagy tudományrendszertani alapon; a gyűjtésben érdekeltek - gyűjteményeik, funkciójuk és gyűjtőköriük alapján - mely szakterületeken képesek a koordináció vállalására; a műszaki szakterületek egységes rendezése érdekében az együttműködő egységek célkitűzéseinek rögzítése, programjuk megállapítása; döntés az egységes irányításra, szervezésre alkalmas és illetékes szervezeti formáról.

A KMK kezdeményezésére 1971. június 8-án került sor az MM Könyvtárosztályán a megbeszélésre. Az értekezleten hozott határozatok értelmében a felvetett kérdéseket valóban időszerűnek és megoldásra érettnak ítélték. A megjelentek - a műszaki egyetemi könyvtárak vezetői, az OMKDK és két tárcaközpont (ÉTK, KGMTTI) illetékesei - vállalták, hogy a felvetett kérdésekkel kapcsolatos elképzeléseiket írásban eljuttatják a KMK-hoz. Remélhető, hogy a műszaki szakterület gyűjtőkori rendezésével kapcsolatos munka második szakasza eredményhez fog vezetni: az illetékesek megegyezésre fognak jutni az irányelveket illetően, s ennek alapján a már amúgy is biztató úton megindult együttműködés a továbbiakban programszerűen, egységesen alakul az összes szükséges területen.

Az egységes irányelvek kidolgozása éppen azért vált szükségessé, mert örvendetesen megindult az azonos szakterületek gyűjtésében érdekelt könyvtárak gyűjtőkori együttműködése. Legjelentősebb esemény a k o h á s z a t i és a b á n y á s z a t i szakirodalmi kooperációs kör megalakulása (Miskolcon, máj. 6-án, ill. 20-án). Mindkét alakuló ülést mintaszerűen, szakszerűen, célratorően készítették elő: kidolgozták a tudományfelosztást és összeállították a két szakterület folyóiratainak jegyzékét. A programok egyér-

telmien a szakirodalmi ellátás vizsgálatát és javítását célozzák. Máj. 6-án és 18-án a KGMTTI szervezésében a műszer- és híradástechnikai szakirodalom gyűjtőköri együttműködésének aktuális problémáiról tárgyaltak a gyűjtésben érdekelt könyvtárak. Máj. 24-én az OMKDK koordinálásával megalakult a Számítástechnikai és Automatizálási Kooperációs Bizottság.

Megállapíthatjuk, hogy a **t e r m é s z e t t u d o m á n y o k** - matematika, fizika, kémia - területén a gyűjtőköri együttműködés tartalma, a fél-évenkénti összejövetelek programja, a beszámolók és a hozzászólások színvonala s mindennek eredményeként az illető szakterületek szakirodalmi ellátottságának rendszeres, korszerű javítása kiemelkedő teljesítménye a magyarországi gyűjtőköri együttműködésnek. A megbeszéléseken - amelyek élvezetes szakmai összejöveteleket jelentenek - a résztvevők áttekintést kapnak az állományfejlesztés általános problémáiról, könyvtárpolitikai kérdésekről és világviszonylatban a gyűjtőköri kérdések alakulásának irányáról. A gyűjtőköri együttműködés sikerének világszerte egyik alapvető kritériuma a könyvtárosok szemléletének változása. Ezeknek a köröknek a működése meggyőzően mutatja azt is, hogy a szemléletváltozás döntő tényező és azt is, hogy az érte vívott küzdelem nem reménytelen.

Itt is említést kell tennünk két, a gyűjtőköri együttműködés szempontjából jelentős új publikációról, amelyekkel - országos fontosságukra és magas színvonalukra tekintettel - alább külön ismertetés foglalkozik. Az egyik a "Matematikai szakfolyóiratok retrospektív lelőhelyjegyzéke"; elkészültében döntő jelentősége volt a bejelentő könyvtárak és főleg a BMEKK áldozatvállalásának és a szerkesztő kiváló szakértelmének. Nem annyira a reális lehetőségeknek, mint inkább a gyakorló szociológusok sürgető követelésének hatására, a szerkesztők egyéni vállalkozó szellemének és lelkesedésének termékeként jött létre a külföldön már jól bevált kiadványtípus hazai példája, a szociológiai folyóiratok tartalomjegyzék-másolataiból összeállított, kéthavonta megjelenő "Külföldi szociológiai folyóiratok. Tájékoztató" c. kiadvány. A szociológiai együttműködési kör alakuló ülésén sok szó esett róla, s anyaga bizonyára tovább fog bővülni az együttműködő könyvtárak állományával.

A társadalom- és humán tudományok területén egyébként nem számolhatunk be lényeges eseményekről. Amilyen mértékig beváltak a gyűjtőköri együttműködésre vonatkozó elképzelések a természettudományok terén (s ennek alapján reméljük, hogy beválnak a műszaki tudományok területén is), oly mértékig bizonytalanodtunk el a társadalom- és humán tudományok vonatkozásában. Reméljük, hogy a gyűjtőköri együttműködésnek is új lendületet adnak azok a munkálatok, amelyek most kezdődtek meg a társadalomtudományi tájékoztatási rendszer kialakítása érdekében. Ezt a fellendülést kívánja szolgálni a KMK azzal, hogy felkérte a társadalom- és humán tudományok

gyűjtésének szakemberét, Pajkossy Györgyöt, vizsgálja meg néhány ives tanulmányban e tudományok hazai gyűjtésének problémakomplexumát, az elvi kérdések tisztázása érdekében.

A gyűjtőkori együttműködés egészének behatóbb vizsgálatát készíti elő a KMK a világirodalmi szemle egy sajátos formájával: összegyűjtötte a gyűjtőkori együttműködésre vonatkozó világirodalmi termést és a publikációk referátumainak gyűjteményét kívánja a közeljövőben közreadni, megfelelő csoportosításban.

KONDOR Imréné

A könyvtárközi együttműködés két új dokumentuma

Matematikai szakfolyóiratok retrospektív lelőhelyjegyzéke. Összeállította Kósa Győző, Nosek Margit és Szongoth Jánosné. Matematikai Szakirodalmi Kooperációs Bizottság. Közreadja a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára. Bp. 1970. 103 p.

Külföldi szociológiai folyóiratok. Tájékoztató. Szerk. Arató Józsefné. Kárpáti Zoltán. (Kiadja a) Fővárosi Szabó Ervin könyvtár; MTA Szociológiai Intézet. Budapest 1971-

Egyik régi, igen aktív és eredményes kooperációs körünk vezető társadalmi szerve, a Matematikai Szakirodalmi Kooperációs Bizottság közreadta a kör tagkönyvtáraiban található matematikai szakfolyóiratok lelőhelyjegyzékét.

Hazánkban nem ez az első ilyen típusú kiadvány. Fontosságát, a kutatásban, tájékoztatásban való felhasználási lehetőségeit nem szükséges részletezni. A matematikai folyóiratokról is - csaknem husz éve - jelent már meg retrospektív lelőhelyjegyzék. E műfajban azonban - tulzás nélkül állíthatjuk - máig ez a legjobban sikerült.

A kiadvány 17 könyvtár 1969 végéig bejelentett állományát tartalmazza. A fontos országos jellegű tudományos könyvtárak mellett több, e területen érdekelt nyilvános és félig-nyilvános könyvtár adatai szerepelnek. Ugy érezzük, hogy a jövőben - hiszen a lelőhelyjegyzéknek nyilván újabb és újabb kiadásaira lesz szükség - célszerű lehet a bejelentő könyvtárak körét bővíteni néhány további könyvtár (pl. MTA Központi Fizikai Kutató Intézet, soproni Erdészeti és Faipari Egyetem, Kossuth Lajos Tudományegyetem Központi

Könyvtára stb.) adataival. Megállapítható így is, hogy a hazánkba érkező matematikai folyóiratok tulnyomó része (a fontosak kivétel nélkül) szerepel a jegyzékben.

A kötet 838 folyóirat adatait tartalmazza betűrendben. A címek megtalálhatóságát biztosító belső utalórendszer nehéz problémáját a szerkesztők példászerűen oldották meg. Az egyes folyóiratok leírása a periodikum azonosításához szükséges adatokra szorítkozik, igen helyesen. A címváltozatok utalóként szerepelnek, az előzmények és folytatások hol önálló címként, hol utalóként (igaz: kissé következetlenül). Az egyébként igen pontos leírásoknál hiányolnunk kell, hogy a címrész nem tartalmazza a folyóirat indulási és - befejezettség esetén - záróévének feltüntetését. A cím után lelőhelyként az állományadatok következnek, hiányos köteteknél p o n t o s (számonkénti) részletezéssel.

A lelőhelyjegyzék a Külföldi Folyóiratok Központi Katalógusához - s így ennek minden kiadványához - képest számottevően bővebb: tartalmazza a könyvtárakhoz c s e r e vagy a j á n d é k útján beérkezett folyóiratokat (köztük néhány olyan címet is, amely - bár kurrens - az OSzK kurrens lelőhelyjegyzékében elő sem fordul), valamint a m a g y a r folyóiratokat. Utóbbi több okból is jelentős, részint olyan könyvészeti ritkaságok esetén, mint pl. a Műegyetemi Lapok (1876-1878), részint kurrens folyóirataink ritka első évfolyamainak megtalálhatósága érdekében.

A hatalmas, igen alapos munkát összegző jegyzék részletes elemzést érdemelne. Egyszerű átlapozása alapján is megállapítható azonban: nemcsak egy - jelentős - szakterület kutatói gyarapodtak kitűnő segédeszközzel, hanem számos más szakterület is példaként tekintheti ezt a kiadványt, elsősorban teljessége és magas szintű feldolgozása miatt.

A másik megemlítendő publikáció egy 1970-ben (újja)alakult kooperációs körnek, a szociológiaiainak az első terméke, egyelőre csak a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár és az MTA Szociológiai Intézete közös munkája eredménye (reméljük, a kurrensnek szánt kiadványban később a kör többi tagkönyvtárát is megtaláljuk).

A közreadott füzet a legfontosabb szociológiai folyóiratok tartalomjegyzékének reprodukcióját tartalmazza, s mint ilyen, műfajában első hazánkban (legalábbis a széles körben publikus tájékoztató kiadványok között). A szerkesztők 79 folyóiratot kívánnak a jövőben így módon figyelni (ebből 75 jár a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárba). Az egyes folyóiratszámok "érkezési sorrendben" szerepelnek, a keresést cimmutató teszi lehetővé.

A kutatók számára igen jól használható, minden más szolgáltatásnál gyorsabb tájékozódást biztosító kiadvány a jövőben rendszeres időközönként (kétha-

vonta) jelenik meg. A szerkesztők - előszavukban - jelentős fejlesztést terveznek: címfordítást, recenziót, éves mutatókat stb. Ha mindezt sikerül megvalósítani, jelentősen emelkedhet az így is igen hasznos kiadvány színvonala. S bár a vállalt munka nagy, hadd hívjuk fel a figyelmet néhány további bővítési lehetőségre: egyrészt a résztvevő könyvtárak s ezzel a figyelt folyóiratok számának növelésére (az ezzel együtt járó jelentős szerkesztési munka ellátása nem lesz könnyű, a kiadvány további sorsa amúgy sem alapozható két szakember áldozatkészségére), másrészt a kiadvány periodicitásának sűrítésére: a kéthónapos időköz a tájékoztatásnak ennél a formájánál, ahol a hangsúly éppen a gyorsaságon van, tulságosan nagy.

Örvendetes, hogy a szakirodalmi kooperációs köröknek országosan hasznosítható, publikus eredményei is vannak. És bár nem állítható, hogy minden kooperációs kör legfőbb feladatai között kell szerepelnie a retrospektív leltérlhelyjegyzék vagy a gyors "current contents" típusu tájékoztató szolgáltatás megindításának (a tájékoztató leghasznosabb formái nyilván területenként változnak), mégis reméljük, hogy a jó példákat hamarosan újabb, hasonlóan magas színvonalu produktumok követik majd.

SÁRDY Péter

A könyv és könyvtár a magyar társadalom életében, 1849-től 1965-ig. Összeállította Kovács Máté. (Készítette az ELTE Könyvtártudományi Tanszékének munkaközössége.) Budapest, Gondolat, 1970. 724 p. 19 t.

Sokáig, hét évig vártunk ennek a könyvnek a megjelenésére. Az államalapítástól 1849-ig terjedő időszaknak, vagyis a feudalizmus korának magyar könyv- és könyvtörténetét bemutató első rész ugyanis hét évvel ezelőtt, 1963-ban látott napvilágot. Azóta nélkülözhetetlen segédeszközzé, gyakran használt kézikönyvvé vált a magyar művelődéstörténet minden buvárának és barátjának, sokat forgatott tankönyvvé a könyvtárosképzésnek.

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Könyvtártudományi Tanszékének oktatói által összeállított újabb szöveggyűjtemény szerkezetileg és tartalmilag egyaránt az előző kötet folytatása. Akárcsak az, ez is egy lezárt – bár időben lényegesen rövidebb – történelmi kor, a kapitalizmus évtizedeit öleli fel. A korábbihoz hasonlóan a szerkesztők az írást, a könyvet és a könyvtárt a társadalmi élet szerves részeként fogják fel (ezt fejezi ki a cím), a politikai és ideológiai osztályharc fontos eszközének tekintik. A társadalmi-gazdasági alapok meghatározó voltát hangsúlyozzák (és a szemelvényekben bizonyítják), ez tükröződik a kötet korszakolásában is, amely szorosan követi a társadalomtörténeti periodizációt. Abból a tényből indultak ki, hogy a kor könyv- és könyvtári kultúrája polgári jellegű volt ugyan, de hatott még a múlt – a feudalizmus maradványai – és megjelent már a jövő – a szocialista törekvések – is. Így az-

tán a kötet lapjain a magyar könyv- és könyvtártörténet polgári szaka-sza nem egyszer s mindenkorra adottként, nem változatlan egységként jelenik meg, hanem mozgásában (keletkezésében, fejlődésében), a különböző társadalmi és politikai erők harcának eredőjeként. Ez a dialektikus szemlélet érvényesül a viszonyítás kérdésében is. A fejlődés vizsgálatánál ugyanis mindig kettős szempontot alkalmaznak. Egyrészt az elért szintet összehasonlítják a korábbi hazai állapotokkal; így általában fokozatos előrelépés tapasztalható. Másrészt összevetik a világszínvonalal; ekkor viszont a lemaradás, mégpedig a növekvő lemaradás ténye állapítható meg.

Tematikailag a kötet teljesnek mondható. Az egyes korszakok problémáit, sajátosságait összefoglaló bevezető tanulmányok (KOVÁCS Máté írásai, kivéve az elsőt, amelynek BABICZKY Béla a szerzője), a hozzájuk szorosan kapcsolódó, kisebb témakörök szerint csoportosított szemelvények, valamint a hasznos adatokat tartalmazó jegyzetek az írásbeli közlésmód egészével foglalkoznak. Egyaránt olvashatunk a társadalmi és művelődési viszonyokról, az olvasóközönség összetételének változásáról, a könyv- és lapkiadás, könyvkereskedelem, nyomdászat, papíripar, könyvművészet fejlődéséről, a bibliográfia nagy alkotásairól, a dokumentáció kialakulásáról, a könyvtárpolitika, a könyvtárosképzés és a könyvtárak történetéről stb. A függelékben pedig megtaláljuk a korra vonatkozó irodalom

(beleértve az egykoru irásokat is) bibliográfiáját. Ez FÜLÖP Géza és SZELLE Béla munkája, akik panaszkodva jelzik, hogy a terjedelmi kötöttségek miatt az összegyűjtött anyagnak alig egy negyedét tudták közölni. Az erős szelektálás nyomait érezzük ugyan az így is roppant gazdag és alapos bibliográfián, használhatóságát elsősorban mégsem ez nehezíti, hanem a már az első kötetnél is kifogásolt zsufolt, szemrontó tipografizálás. A szigorú terjedelmi korlátozás különben nem ártott a kötetnek, sőt hasznára is vált: a szűkre szabott keretek közé valóban csak a lényeges adatok, a jellemző, kellően reprezentáns dokumentumok fértek be; a kiválasztott szövegrészek így a kor valós problémáit, alapvető küzdelmeit illusztrálják, fogalmazzák meg. A lényegretörés, a fő fejlődési vonalak éles megrajzolása az erénye a bevezető tanulmányoknak is, amelyekből hű és a jelenlegi kutatás szintjén pontos képet kapunk a kapitalizmus korának magyar könyv- és könyvtári kultúrájáról.

Természetesen ez a kép korántsem teljes, még sok a homályos folt, amelynek eltüntetése a jövő kutatóinak, kutatásainak lesz feladata. Rengeteg tennivaló volna. A bibliográfiából is kiderül, hogy a könyv- és könyvtártörténet sokáig mostohán kezelt művelődéstörténetírásunk egyik elhanyagolt területe. Igaz, sok-sok rész tanulmány született, de nagyon kevés a szintetizáló igényű, társadalomtörténeti megközelítésű mű, s bizony még az adatfeltárás szintjén is nagyot kellene elő-re lépni. Nincs könyv- és könyvtártörténeti szintézisünk (ezt

csak részben pótolhatja a szóbanforgó szöveggyűjtemény és előzménye); mindmáig keveset tudunk a polgári korszak olvasóiról; hiányoznak a sajtómonográfiák; feltáráásra vár a két világháború közötti kiadástörténet; megérdemelne egy nagyobb lélegzetű tanulmányt az agrárszocialista olvasókörök története; e kötetben sem esik szó az 1918-as polgári demokratikus forradalom törekvéseiről, ritkán hallani színvonalas helytörténeti kutatásokról. Ime, találmra is mennyi téma. Jórésztük olyan, amelyek kidolgozása társadalom- és gazdaságtörténeti szempontból is fontos adalékokkal szolgálna, politika- és ideológiatörténeti szempontból pedig egyenesen követelmény lenne.

Ezekhez a kutatásokhoz kitűnő kiindulási alapot nyújthat a Könyvtártudományi Tanszék kiadványa, amely tan- könyvként, bibliográfiai segédletként, forrásgyűjteményként stb. egyaránt hízagpótló mű, marxista művelődéstörténetírásunk jelentős, értékes ter- méke. Érdeklődéssel várjuk a folyta- tását, amely az 1945 utáni, azaz a szocialista könyv- és könyvtári kul- tura fejlődését mutatja majd be. Reméljük, erre a kötetre nem kell újabb hét évig várnunk.

BÉNYEI Miklós

A Könyvtári Figyelőben (1970. 1.sz. 106-107.p.) már beszámoltunk a "Lenin i bibliotecsnoe delo" (Lenin és a könyvtárügy) című gyűjtemény megjelenéséről. Ez adta a lehetőséget és az ösztönzést arra, hogy magyarul is napvilágot lásson egy hasonló átfogó dokumentumgyűjtemény. Sajnálatos, hogy a magyar kiadvány már nem készülhetett el a Lenin-jubileum évében – anyaga azonban a jubilaris megemlékezések aktualitásától független, maradandó érték.

Lenin cikkei, levelei, intézkedései világosan érzékeltetik életének és tevékenységének páratlanul szoros és sokoldalú kapcsolatát a könyvtári munkával, a könyvtárüggyel. Tudományos munkáit mindig a teljességre törekvő adatgyűjtés alapján írta, ezért fiatal korától kezdve börtönben ülve vagy szibériai száműzetésében is mindenképpen igyekezett lehetőséget találni arra, hogy bőségesen juthasson könyvtári könyvekhez. Emigránséletének mind-egyik állomásán legelső gondjai közé tartozott, hogy megfelelő könyvtárat, benne kutatásaihoz anyagot és nyugodt munkahelyet találjon – sőt olykor egyenesen eszerint választotta meg tartózkodási helyét. A pártmunkával kapcsolatos rövid utazásait is felhasználta arra, hogy egy-egy jelentős könyvtárral, a benne található speciális anyaggal megismerkedjék. Így talán bárki másnál jobban megismerte Európa nagy könyvtárait, s nemcsak állományukról alkotott képet, hanem szolgáltatásaik színvonaláról, munkájuk módszereiről is.

Miután könyvtári "törzsvendégként" ilyen gazdag tapasztalatokat szerzett, politikusként nemcsak átfogó művelődéspolitikai elképzeléseiben biztosított előkelő helyet a könyvtárnak, hanem a könyvtári munkaszervezési kérdések szakértőjeként mutathatott utat arra is, hogyan tölthetik be valóban a fiatal szocialista állam könyvtárai a nekik szánt szerepet. Szívügye maradt a könyvtár akkor is, amikor a szovjet állam vezetésének ezerféle feladatát kellett ellátnia; a leginszesebb időkben is gondja volt arra, hogy az állam egyrészt – jelentős áldozatok árán is – megszerezze a lényeges külföldi szakirodalmat, másrészt pedig biztosítsa a meglévő irodalom használatának, a könyvtárak működésének feltételeit.

A magyar kiadó eleve lemondott arról, hogy a szovjet kiadvány teljes anyagát az olvasó kezébe adja, tehát a kutatások jelen állásához képest hozzávetőleg teljes forrásgyűjteményt nyújtson. Az eredeti terjedelem felét alig meghaladó kötetbe azonban a téma szempontjából valóban legjellemzőbb Lenin-dokumentumokat igyekezett összeválogatni – elhagyva elsősorban az (amúgy is közismert) általánosabb művelődéspolitikai írásokat, valamint az inkább csak az életrajzi teljességhez tartozó, tartalmilag kevésbé jelentős dokumentumokat. Így az eredeti gyűjteménnyel nagyjából egyenértékű, átfogó, differenciált és plasztikus képet ad ez a kis kötet.

Szerkezete az orosz kiadványét tükrözi. Három fő része: Lenin a könyvtárügyről (11-123.p.), Lenin kritikai és bibliográfiai írásaiból (127-155.p.), A könyvtár és a bibliográfia Lenin életében (159-190.p.). A függelékben szerepelnek a Lenin által aláírt rendeletek és dokumentumok (193-205.p.) és a kortársak emlékezései (209-234.p.). Kimaradtak a magyar kiadásból a Lenin utasítására szerkesztett könyvtári vonatkozású iratok; az anyag használhatósága szempontjából viszont örvendetes többletet jelent az eredetihez képest a névmutató.

KÖVENDI Dénes

(A megyei könyvtárak egyre gyakrabban hallatnak magukról önálló kiadványokkal is. Sajnos, nem vállalkozhatunk arra, hogy lapunkban rendszeresen ismertessük ezeket az évkönyveket, bibliográfiákat, repertóriumokat és más műfajú köteteket. Az, hogy most kivételt teszünk, több okkal is magyarázható. Egyrészt azzal, hogy a szombathelyi évkönyv kiemelkedően jó teljesítmény, valóban gazdagodása a magyar könyvtárügyi szakirodalomnak. Másrészt: ezzel a recenzióval az adott kötetten és az adott könyvtáron túlmenően a magyar könyvtárak kiadványi tevékenységének egészére is szeretnénk felhívni a figyelmet. - A szerk.)

-.-.-.-

Elöljáróban le kell szögeznünk, hogy a szombathelyi megyei könyvtár évkönyve kiemelkedik a hasonló jellegű könyvtári kiadványok közül, amelyekben többnyire napi gondjaikat fogalmazzák meg gyakorló könyvtárosok - több-kevesebb szakmai és irodalmi felkészültséggel. A kötet GERECS László által megfogalmazott célkitűzése általános, de nem kevés: számvetést készíteni Vas megye könyvtárügyének 150 éves történetéről. Ennél azonban még többet is nyújt. Tanulmányai - természetüknél fogva - sok helyi jellegű információtartalmat hordoznak, de lényeges, általánosítható gondolatitöltéssel is bírnak. Így nemcsak egy megye könyvtárügyének fejlődését tükrözik, hanem (történelmi-társadalmi aspektusban) az egész Magyarország könyvtárügyére vonatkozó utalásokat, szentenciákat, javallatokat adnak. Csak igen jó szakmai, tudományos felkészültségű szerzőgárda volt képes erre a teljesítményre.

Az évkönyvben megjelent írásokat - ottani elhelyezésüktől függetlenül - két csoportra bonthatjuk. A tartalmilag is, de általános érvényességében is lényegesebb részt a következő írások alkotják: "Olvasókörök és népkönyvtárak Vas megyében", "Vas megye könyvtárügyének 24 éve. 1945-1969.", "A szombathelyi járás községi könyvtárainak fejlődése", "Településstruktúra és könyvtárhálózat". Bár a kötetben nem ebben a sorrendben állnak, mi szívéünk szerint így helyeztük volna el őket, hogy a mondánivaló ivét, az 1800-as évektől 2000-ig terjedő fejlődés-

désrajzot ne törjük meg. E tanulmányok ugyanis egy, összefüggő kérdés-komplexumot tárgyalnak, amelyet az első írás így fogalmaz meg: arra próbál vállalkozni, hogy az eddigi fejlődést érzékeltesse, a teljesség igénye nélkül bepillantást nyújtson a megye könyvtári állapotának változásába, és tájékoztatást adjon a jövőre vonatkozó elképzelésekről. A többi, kisebb lélegzetű írás inkább gyakorlati kérdéseket, részproblémákat tárgyal, mintegy a megyei könyvtárban folyó munka bemutatása céljából készült. - Vegyük szemügyre előbb az első csoportba sorolt tanulmányokat.

KUNTÁR Gyula "Olvasókörök és népkönyvtárak Vas megyében" című történelmi szemléletű tanulmánya Vas megyén keresztül az egész ország közművelődési könyvtárügyének egyik fehér foltját tárja fel (példák, idézetek, táblázatok sokaságával nyomatékosítva). Az olvasókörök megalakulásáról, működéséről igen keveset tud a magyar szakirodalom, pedig ezek a mai közművelődés bölcsői voltak, sok pozitív jellemvonással - mondja a szerző. A teljesség igényével közli a múlt századi olvasókörök jegyzékét, továbbá az 1930-as évek helyzetképét, táblázatokkal. Közli az olvasókörök alapszabályainak lényeges részeit (mintaként a sárvárit egészében), s a fennmaradt dokumentumok alapján elemzi működésüket. Tanulmánya második, rövidebb és vázlatosabb részében a népkönyvtári mozgalom kezdeti időszakát tárja fel.

TAKÁCS Miklós az 1945-től végbement fejlődést vázolja 1969-ig. A "vázlat" szó itt helyénvaló; a problémákat, kérdéscsoportokat inkább csak érinti, nem hatol minden esetben mélyükre. Az előzményekre utalva kijelenti, hogy a

felszabadulásig elért fejlődés személyek, kisebb csoportok áldozatos munkájából fakadt, néha egyenesen a hivatalos könyvtárpolitika ellenére. A továbbiakban azt vizsgálja, hogy milyen eredményeket sikerült elérni akkor, amikor már állami irányítással, központi módszertani segítséggel lehetett dolgozni (a közművelődési hálózat létrehozásakor már volt mire támaszkodni, hiszen 166 községben volt könyvtári jellegű képződés). Szól a hálózat 1956 utáni megerősítéséről, a tagkönyvtárak munkájáról, a szakszervezeti hálózat bekapcsolódásáról is. Az utolsó 10 év munkáját behatóbban tárgyalja, találóan elemzi pl. az olvasószám csökkenésének a kérdését.

"A szombathelyi járás községi könyvtárainak fejlődése" című tanulmány tulajdonképpen a Takács által felvetett kérdésekre válaszol. PETHŐ Gyula dolgozata két részre oszlik. Itt most elhanyagoljuk a hálózat megszervezésével foglalkozót, s a másikat emeljük ki, amely a jelenlegi könyvtári viszonyokra ható gazdasági-egyszociális-társadalmi impulzusokat vizsgálja, s azt, hogy mindezmiként készült fel a hálózat. (Termelőszövetkezet, munkaerővándorlás, üzemi dolgozók a faluban, nyugdíjasok stb.) Érdekes utalás, hogy Vas megyében csak a viszonylag nagyobb községek könyvtárait adták tanácsai kezelésbe - kár, hogy nem történt meg a hatáselemzés. Birálja a szerző a klubkönyvtár-mozgalmat, amely lassította a fejlődés ütemét. Egy érdekes kísérletről is beszámol (bár elég szűkszavuan, a hatást nem ismeretve): a termelőszövetkezetekben felállított kézikönyvtárakról. A tanulmány olvasása során láthatóvá válik a jövő községi könyvtárhálózatának fejlődésvonala, amelylyel bővebben a következő publikáció foglalkozik.

TÓTH Gyula "Településstruktúra és könyvtárhálózat" című írása táblázatok, mutatók segítségével jelzi ezt a fejlődésvonalat - figyelembe véve a közigazgatási változásokat, a településkörzetek és a falvak termelési körzetesítését. Nem tűnik nagyképűnek a cím alatti meghatározás: "Vas megye tanácsai könyvtárhálózata a század utolsó évtizedeiben". Precizen meghatározza és fontosságuk szerint rangsorolja a ten-

nivalókat, számba veszi a lehetőségeket is. A településstruktúra változásaiból indul ki, jelezve a már jelenleg is hátrahúzó nagyfokú elaprózottságot. (1000 lakosra jut egy 1550 kötetes könyvtár!) Tisztában van a tárgyi feltételekkel, az állományellátottsággal is. Megtervezi a könyvtári ellátási hálózatot, olyan rendszerként fogva fel, amelyben a központi mag a társadalmi, gazdasági, politikai követelményeknek megfelelő nagykönyvtár, tagjai pedig a működési székhely lakosságszámától függő nagyságu tömegkönyvtárak. A közigazgatási átszervezéssel kapcsolatban megemlíti, hogy arra kell törekedni: azok a tanácsok lássák el a könyvtárakat, amelyek területére az illető könyvtár funkciója kiterjed. Hangsúlyozza, hogy írása nem terv, inkább elvi irányítást szolgáló alap-tanulmány. Lényegbe vágóak a módszertani-szakfelügyeleti munka átszervezésére vonatkozó gondolatai is.

Remélhetőleg ebből a vázlatos áttekintésből is kiderül, miért beszélünk töretlen gondolati ivelésről a dolgozatok együttesével kapcsolatban. Hozzá kell még tennünk, hogy mindegyik írás a témában való jártasságot és elmélyülést tükröz, bár színvonaluk érthetően nem egyöntetű.

Gyakorlati hasznukat tekintve legalább ennyire fontosak az általunk a második részbe sorolt dolgozatok is, amelyek a könyvtári munka egyes részterületein folyó tevékenységet elemzik. Többet adnak a szokványos könyvtári kiadványok hasonló igénynyel fellépő publikációinál; ami azokban csak lehetőség, ezekben valószínűsággá válik.

Legyen szabad itt elsősorban PUSKÁS Sándorné tanulmánnyal felérő jelentésére utalnunk ("A gyermek könyvtári ellátása"), amelyben a szerző precizen és egyben mérséken nyul egy teljesen elhanyagolt területhez: az iskolai könyvtárak ellátottságához, fejlődéséhez. Példákkal bizonyítja, hogy addig komolyan nem lehet szó ejteni iskolai hálózatról, amíg a bázisiskolák legalább 15-20 000 Ft évi könyveszerzési kerettel nem rendelkeznek. A felnőtt olvasószolgálati munkáról irt beszámoló is (RÓZSA Béla munkája) mindenütt hasznosítható információkat hoz. (Zavaró a cikk első oldalainak szakmai zsargonja; a szerző gondolataival, következtetéseivel igazolja jó

felkészültségét, semmi szüksége sincs ilyen jellegű "bizonyításra".)

DAIMI Károlyné a f é n y k é p t á r felépítéséről, szerepéről, feldolgozó munkájáról közöl hasznos adatokat. Érdekes munka KRAJEVSZKY Gizelláé is, aki a Megyei Könyvtár g y ű j t e - m é n y é n e k kialakításáról ír. Gyakorlatban nagyszerűen hasznosítható a feltáró munkáról szóló rész. Utoljára, de nem utolsósorban hívnánk fel a figyelmet BÁNÓ Zsuzsa nagyon szép és hasznos összeállítására: "Vas megye könyvtárügye 1945-1969. R e p e r t ó r i u m és bibliográfia." Éves felosztásban közli a megye könyvtári életével kapcsolatos publikációkat, s ezt a repertórium-részt név- és tárgymutatóval, valamint földrajzi mutató-

val egészíti ki. A bibliográfia-rész a megye önálló kiadványait, valamint időszak kiadványait tárja fel, kiadói mutatóval.

Ennyit külön-külön a kötetben foglaltakról. Azt hangsúlyoztuk már, hogy az évkönyv egésze milyen hatást kelt. Fájó meglepetéssel olvastuk viszont a kolofonból, hogy mindössze 600 példányban jelent meg. Meggyőződésünk, hogy legalább járási szintig minden könyvtárban meg kell lennie.

ESZTERHÁS Zs. Ferenc

x kulföldi hírek x kulföldi hírek x kulföldi hírek x

ELRETTENTŐ PÉLDAKÉNT hivatkozik a könyvtári munkára egy londoni gyorsíróiskola plakátja; egy fiatal lány lelkesedik rajta arról, mennyivel jobb neki, hogy gyorsírótanfolyamot végzett, mint ha "könyvtárosként dolgozna heti 14 fontért az öreg könyvek temetőjében". A Library Association hivatalosan tiltakozott a sértő beállítás ellen - megjegyezve többek között, hogy a könyvtáros heti fizetése 20 fontnál kezdődik, 14 fontot csak kezdő könyvtárosgyakornok vagy képesítés nélküli segéderő kaphat. (Liaison, 1971. febr.)

ASZTROLÓGIAI "felmérés" eredményeit közli a könyvtár személyzetéről egy kaliforniai egyetemi könyvtár házi ujsága. Teljes komolysággal ismerteti a különböző horoszkóptípusok könyvtárosi érényeit és gyöngeit, s megállapítja, hogy a kívánatos "asztrológiai harmonia" érdekében egyelőre kizárólag a Bika és a Skorpió jegyében született munkatársakat kellene alkalmazni. (Library Journal, 1970. okt. 1.)

VAKOKNAK OLVASÓKÉSZÜLÉKET szerkesztettek a Stanford Egyetemen. Az olvasó jobb kezével vezeti a sorokon a 144 fototranzisztorral működő olvasófejet, amely a könyv lapjairól visszaverődő fényt a bal kéz ujjával tapintható rezgésekké alakítja. Csaknem mindenféle nyomtatott szöveget percenként 60 szónyi sebességgel lehet olvasni a készülékkel, amelynek sorozatgyártása is rövidesen megindul. (Dokumentation, Fachbibliothek, Werksbücherei, 1970/71. 2.sz.)

KÖNYVTÁROSI RANGOK RENDSZERÉT VEZETIK BE az NDK-ban: 5 évi működés után főkönyvtárosi, 10 évi után könyvtári tanácsosi vagy főtanácsosi címet kaphatnak a kiválóan dolgozó könyvtárosok. (Bibliothekar, 1971. 2.sz.)